

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Avaliku õiguse instituut

Ülle Lamp

HÄDAKAITSEST EESTI JA SAKSAMAA KOHTUPRAKTIKA ALUSEL

Magistritöö

Juhendaja: Heino Tõnismägi

Tallinn 2012

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....

I TEOREETILINE OSA.....

1. Hädakaitse instituut Eesti seadusandluses läbi ajaloo.....

2. Õigusvastasus ja õigusvastasust välistavad asjaolud.....

3. Hädakaitse (KarS § 28).....

3.1. Kaitse seisund.....

3.1. Kaitsetegevus.....

3.2. Hädakaitsepiiride ületamine.....

3.3. Kaitsetahe.....

3.4. Sotsiaaleetilised piirangud.....

II EMPIIRILINE OSA.....

2.1. JÄRELDUSED KOHTUPRAKTIKA PINNALT.....

2.2. Hädakaitstes tegutsejat iseloomustavad isikulised faktorid.....

2.2.1. Hädakaitstes tegutseja ja ründaja soo faktor.....

2.2.2. Hädakaitstes tegutseja vanuse faktor.....

2.2.3. Muud hädakaitstes tegutsejat iseloomustavad isikulised faktorid.....

2.3. Hädakaitstesituatsiooni iseloomustavad faktorid.....

2.3.1. Ründaja ja hädakaitstes tegutseja vahelised suhted hädakaitstesituatsioonis.....

2.3.2. Ründaja ja hädakaitstes tegutseja joove hädakaitstesituatsioonis.....

2.3.3. Hädakaitstes tegutseja poolt kasutatav kaitsevahend ja ründaja kasutatav ründe vahend.....

2.3.4. Hädakaitstes tegutseja kaitsetegevuse tagajärjed.....

2.4. Hädakaitse seisundi tüüpsituatsioonid.....

2.4.1. Omavaheline tüli.....

2.4.2. Kallaletung tänaval.....

2.4.3. Sissetung kinnisasjale.....

2.4.4.	Vastastikune kaklus.....
2.4.5.	Politseiametnik ametikohustusi täites.....
2.5.	Peamised erinevused ning sarnasused Eesti ja Saksamaa kohtupraktikas.....
2.6.	Erinevate kohtuinstantside arvamuste varieerumine hädakaitse seisundi olemasolu tuvastamisel.....
	KOKKUVÕTE.....
	RESÜMEE.....
	KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU.....
	KASUTATUD KIRJANDUS.....
	KASUTATUD NORMATIIVMATERJAL.....
	KASUTATUD INTERNETI ALLIKAD.....
	VIIDATUD KOHTUPRAKTIKA.....
	LISA 1 EESTI KOHTUPRAKTIKA LAHENDID.....
	LISA 2 BUNDESGERICHTSHOF'I LAHENDID.....

SISSEJUHATUS

Hädakaitse instituudi kohta väidetakse, et see on vanem kui karistusõigus ise, kuid vaatamata sellele on kohtusüsteem pahatihti hädas selle tuvastamisega – probleeme tekib nii deliktstruktuuri kui ka sisuliste küsimuste pinnalt. Teema keerukust ja olulisust näitab seegi, et ikka ja jälle peab Riigikohus vajalikuks selgitada hädakaitset puudutavaid küsimusi.

Käesolev magistritöö on jaotatud kaheks peatükiks: teoreetiliseks ning empiiriliseks. Magistritöö teoreetilise osa eesmärk on teemat puudutava Eesti Vabariigi (edaspidi Eesti) Riigikohtu ja Saksamaa Liitvabariigi (edaspidi Saksamaa) Ülemkohtu (saksa k. *Bundesgerichtshof*) praktika abil leida need juhtmõtted ja kriteeriumid, mis on olulised hädakaitse seisundi olemasolu tuvastamiseks ning hädakaitsetes tegutsemisele hinnangu andmiseks.

Magistriöö empiirilise osa eesmärgiks on välja selgitada ja analüüsida hädakaitse situatsiooni sattunud isikute isikulisi ning hädakaitse situatsiooni iseloomustavaid faktoreid. Eeltoodud faktorite abil on omakorda eesmärgiks kirjeldada hädakaitse tüüpsituatsioone.

Lisaks püütakse kohtuotsuste analüüsi põhjal anda vastus ka küsimusele, kas hädakaitse seisundi olemasolu tuvastamine on problemaatiline ja mitmeti tõlgendatav küsimus ning kas erinevate astmete kohtud tõlgendavad seda küsimust sageli erinevalt.

Kuivõrd töö eesmärgid on seotud nii teoreetiliste seisukohtade analüüsimisega kui ka kohtupraktika tundmaõppimisega ja selle üldistamisega - siis sellest lähtuvalt sai tehtud ka meetodika valik. Kasutatud on peamiselt analüütilist ja võrdlevat meetodit.

Kohtupraktikat käsitlevas osas on rakendatud andmekogumismeetodina kohtulahendite analüüsi – leides selle abil vajalikke lähteandmeid edasiseks andmetöötluseks. Andmetöötluse käigus on lähteandmeid töödeldud, et hõlbustada edasist tulemuste tõlgendamist. Tulemuste esitamisel on nende näitlikustamise eesmärgil kasutatud teksti, tabeli ja arvjooniste abi.

Lähtudes töö eesmärkidest on tehtud ka allikavalik, nii on käesoleva magistritöö peamiseks allikamaterjaliks Eesti Riigikohtu ja Saksamaa *Bundesgerichtshof*i . õhjuseks, miks Eesti kohtupraktika kõrval on võrdlusmomendi sissetoomiseks kasutatud just nimelt Saksamaa kohtupraktikat on asjaolu, et Karistusseadustiku loomisel on üheks eeskujuks olnud nimelt

Saksamaa vastav seadusandlus. Nii on ka Eesti ja Saksamaa hädakaitseregulatsioonid sarnased ja võimaldavad teha võrdlusi riikide kohtupraktikas.

Lisaks asjakohasele kohtupraktikale kasutatakse ka erialast kirjandust näiteks nii Eesti kui ka Saksamaa karistusseadustike kommenteeritud väljaandeid. Lisaks veel prof. J. Sootaki, prof. P. Nuuma, prof. K. Kühli, C. Roxin ja V. Krey ning kaasautoritena H-H. Jescheck ja T. Weigend teostes väljendatud seisukohti.

Nagu juba eelnevalt mainitud võib käesoleva magistritöö struktuuri üldjoontes jaotada kaheks peatükiks. Neist esimene käsitleb teoreetilisi küsimusi ja teises on vaatluse alla võetud teemat puudutav kohtupraktika.

Teoreetilises osas antakse teema sissejuhatuseks esmalt ülevaade hädakaitse instituudi ajaloost Eesti seadusandluses. Järgnevalt käsitletakse õigusvastasust välistava asjaolu mõistet, seda eelkõige selleks, et mõista paremini hädakaitse paiknemist deliktstruktuuris.

Edasi minnakse juba hädakaitset puudutavate sisuliste küsimuste juurde. Magistritöö teoreetilisi aspekte käsitleva alajaotuste ülesehitusel on lähtutud nii Riigikohtu poolt antud suunistavatest seisukohtadest, kuidas vastavat õigusvastasust välistavat asjaolu kontrollida tuleks, kuid ka prof. J. Sootaki õppevahendis toodud skeemist.

Järgmise, kohtupraktikat käsitleva, peatüki sissejuhatuseks on koostatud alajaotus, milles antakse ülevaade analüüsimisele tulevatest küsimustest ning seejärel minnakse edasi juba hädakaitstes tegutsejat ja hädakaitstesituatsiooni puudutavate faktorite analüüsimisele.

Hädakaitstes tegutseja isikuliste faktorite analüüsil uuritakse järgmisi faktoreid: isiku sugu, vanust, eelnevat karistatavust, haridustaset, tööhõivet ning kodakondsust. Hädakaitstesituatsiooni analüüsid käsitletakse ründaja ja hädakaitstes tegutseja vahelisi suhted, osapoolte joovet, ründes ja hädakaitsetegevuses kasutatavaid vahendeid ning hädakaitsetegevuse tagajärgede intensiivsust.

Peale eeltoodud faktorite analüüsi jõutakse hädakaitse tüüpsituatsioonide kirjeldusteni. Enim esinenud tüüpsituatsioone on kokku viis: omavaheline tüli, kallaletung tänaval, sissetung kinnisasjale, vastastikune kaklus ning politseiamatnik ametikohustusi täites.

Viimasena antakse Eesti kohtupraktika alusel hinnang erinevate kohtuastmete seisukohtade varieerumise osas hädakaitse küsimust puudutavates kohtulahendites.

Töö kokkuvõttesse on koondatud magistritöös esitatud olulisemad järeldused ja seisukohad. Magistritöö tulemusena annab autor ülevaate, töö alguses püstitatud eesmärkide analüüsi tulemustest ning vastuse püstitatud hüpoteesi paikapidavuse kohta.

Töö autor püstitas uurimiseks järgmise hüpoteesi: Eestis ja Saksamaal on hädakaitse teoreetilised seisukohad ning ka riikide kohtupraktika kokkulangevad.

Siinkohal sooviksin tänada ka oma juhendajat hr Heino Tõnismäge, kes töö valmimisel oma suunavate nõuannetega suuresti abiks oli.

I TEOREETILINE OSA

1. Hädakaitse instituut Eesti seadusandluses läbi ajaloo

Kaitse õiguspärasust on alati tunnustatud, olenemata selle sisaldumisest kirjutatud õiguses.¹ Cicero järgi on hädakaitse *non scripta, sed nata lex*. Sellest ka väide, et hädakaitse puudub ajalugu, ta on alati olemas olnud. See ei tähenda, aga seda, et me ei saaks rääkida dogmaajaloost ning kujunemisloost positiivses õiguses.

Kuigi juba varasemas õiguses leidub sätteid, mis viitavad hädakaitsele, siis selgepiiriline hädakaitse instituut kujuneb välja alles glossaatorite töödes.²

Rääkides hädakaitse kujunemisloost Eesti õiguses on esmalt vajalik luua ülevaade Eesti aladel kehtinud seadusandlusest.

Lähiminevikus on kehtinud järgmised karistusseadustikud:

- 1845. a. Tsaari-Venemaa Vana nuhtlusseadustik;
- 1903. a. Tsaari-Venemaa Uus nuhtlusseadustik;
- 1935. a. Eesti kriminaalseadustik;
- 1940. a. alates Vene NFSV kriminaalkodeksid 1922. ja 1926. aastast;
- 1941.- 1944. a. Saksamaa kriminaalseadused;
- 1945.-1961. a. Vene NFSV kriminaalkodeks;³
- 1961. a. alates NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse alused ja Eesti NSV kriminaalkodeks;
- 1992. a. alates muudetud ja parandatud (ENSV) kriminaalkodeks;
- 2002. a. 1. septembrist alates Eesti Vabariigi karistusseadustik.⁴

Neist kõige esimene, Vana Tsaari-Venemaa nuhtlusseadustik, üksnes nimetab hädakaitset ühe süüksarvamist välistava asjaoluna (artikkel 92 VI), jättes hädakaitse mõiste pikemalt sisustamata. Sellele järgneva Uue nuhtlusseadustiku artikli 45 järgi ei loeta süüteoks tegu, mis saadetud korda hädakaitse juures kaitsja enda või teise inimese isikulise või varandusliku

1 Sootak, J. Õigusvastastus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 32.

2 *Ibid*, lk 33.

3 Nuuma, P. Karistusõiguse üldosa: õppevahend. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus, 2004, lk 9.

4 *Ibid*, lk 10.

hüve vastu sihitud seadusvastase kallalekippumise korral. Samasisuline oli ka Eesti kriminaalseadustiku § 45.5

Eesti NSV kriminaalkoodeksi § 13 lg 1 järgi ei ole süütegu tegevus, millel on küll käesolevas koodeksis ettenähtud teo tunnused, kuid mis pandi toime hädakaitse seisundis, s.o Nõukogude riigi või ühiskondlike huvide või kaitsja enese või teise kodaniku isiku või õiguse kaitsel ühiskonnaohtliku ründe vastu ründajale kahju tekitamise teel, kui seejuures ei ületatud hädakaitse piire. Nõukogude aja dogmaatika luges hädakaitset teo ühiskonnaohtlikkust välistavaks asjaoluks.⁶

Kuivõrd käesolev töö on keskendunud eelkõige ülevaate loomisele taasiseseisvunud Eesti kohtupraktikast hädakaitse instituuti rakendamisel, siis järgnevalt ka pisut taasiseseisvumise ja käesoleva hetke vahele jääva seadusandluse kujunemisest.

Kriminaalkoodeksi uus redaktsioon võeti vastu 7. mail 1992. aastal ning see jõustus 1. juunist 1992.⁷ Karistusõigusreformiga kehtestatud uus Kriminaalkoodeks vabastas hädakaitse sätte (§ 13) teksti nõukogulikust retoorikast, säilitas aga siiski kollektiivsete õigushüvede hädakaitsevõime. Nimelt oli Kriminaalkoodeksi § 13 lg 1 kohaselt hädakaitse kaitsjat ennast või teist isikut või nende õigusi või ettevõtte, asutuse või⁸ organisatsiooni õigusi või riigi huvisid ohustava õigusvastase ründe tõrjumine.⁹

Uue, hetkel kehtiva, redaktsiooni loomisel võeti eeskujuks Saksa 1975. aasta kriminaalseadustik (saksa k. Strafgesetzbuch) ja prantsuse 1994. aasta Code Pénal, eeskujudena olid nad sobivad ennekõike seetõttu, et tegemist on uusimate karistusõiguslike kodifikatsioonidega. Ometi pole ka neid lihtsalt üle võetud, vaid kohandatud Eesti erilistele vajadustele, arvestatud on rahvavaimu.

Hädakaitse mõiste formuleeringut on Kriminaalkoodeksiga võrreldes mõneti muudetud,

---

5 Sootak, J. Õigusvastatus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 33.

6 *Ibid*, lk 33.

7 Vabariigi Valitsuse algatatud Karistusseadustiku eelnõu 119 SE I. – Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://web.riigikogu.ee/ems/sarosbin/mgetdocitemid=991610003&login=proov&password=&system=ems&server=ragne1>, 30. märts 2009.

8 Sootak, J. Õigusvastatus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 33.

9 *Ibid*, lk 34.

sealhulgas on loobunud senise õigussüsteemi kontekstis mõttetust väljendist "ettevõtte, asutuse või organisatsiooni õigused ja huvid" ning asendatud see üldtunnustatud *õigushüve* mõistega. Oluline erinevus varasema õigusega võrreldes seisneb aga selles, et kolmeastmelisest süüteomõistest tulenevalt on täpselt ära määratud hädakaitse õiguslik loomus - see on õiguspärane tegu. Samal ajal tuleb silmas pidada, et hädakaitse piiride ületamine ründest tingitud erutus seisundis on süüd kergendav asjaolu.¹⁰

2. Õigusvastasus ja õigusvastasust välistavad asjaolud

Kuivõrd hädakaitse mõiste on tihedalt seotud terminitega õigusvastasus ja õigusvastasust välistavad asjalud, peab töö autor enne hädakaitse teoreetiliste aspektide sisustamist vajalikuks ka nende mõistete käsitlemist, aidates seeläbi luua ülevaadet, kus hädakaitse instituut deliktstruktuuris paikneb.

Õigusvastasus on kolmeastmelise deliktstruktuuri teisel tasandil avalduv hinnang toimepandule. Õigusvastasus nagu see keelend ise ütleb, tähendab seda, et tegu on vastuolus õigusnormiga.¹¹

Kui inimese tegu täidab süüteo koosseisu ehk vastab selle objektiivsetele ja subjektiivsetele tunnustele, ei pruugi see alati tähendada seda, et tema käitumine konkreetsel juhul oleks olnud keelatud. Nii Karistusseadustikus (edaspidi KarS) kui ka arvukates teistes seadustes (näiteks asjaõigusseadus, jälitustegevuse seadus) sisalduvad normid, mis teatud juhtudel võivad lubada keelunormist üle astuda. Seega võib isiku käitumine ühtaegu täita nii keelunormi (eriosa koosseisu) tunnused kui ka vastata õigusvastasust välistavatele tunnustele, mis sisalduvad lubavates normides. Sellise vastuolu lahendamiseks eristataksegi koosseisu ja õigusvastasust.¹²

Praktiliselt ei tuvastata teo õigusvastasust siiski n-õ positiivse tunnusena teo koosseisupärasuse järel, vaid just negatiivses mõttes, s.o tuleb näidata, et ei esine

---

10 Vabariigi Valitsuse algatatud Karistusseadustiku eelnõu 119 SE I. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://web.riigikogu.ee/ems/sarosbin/mgetdocitemid=991610003&login=proov&password=&system=ems&server=ragne1>, 30. märts 2009.

11 Sootak, J. Õigusvastasus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 15.

12 Sootak, J. Süüteomõiste ja deliktstruktuur. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2004, lk 34.

õigusvastasust välistavaid asjaolusi.¹³Nimelt eeldatakse, et süüteo koosseis on formuleeritud mitte lihtsalt kui tegu, vaid kui süütegu. Seega tähendab süüteo koosseisu tunnustele vastava teo õigusvastasuse tuvastamine seda, et teos puuduvad õigusvastasust välistavad asjaolud. Õigusvastasus on välistatud, kui koosseisupärases teos ilmneb mõni õigustav asjaolu.

Õiguskorra ühtsuse ning õiguskorra mahukuse ja komplitseerituse tõttu ei ole ükski karistusseadustik üritanudki positiveerida kõiki õigusvastasust välistavaid asjaolusid, nagu ei ole ilmselt ka võimalik neid täielikult süstematiseerida. Seetõttu sisaldab karistusseadustik üksnes valikut õigusvastasust välistavatest asjaoludest, jättes suurema osa neist väljapoole positiivset karistusõigust.¹⁴ Suur osa õigusvastasust välistavatest asjaoludest tuleneb eraõigusest, aga eelkõige siiski avalikust õigusest.¹⁵

Eesti kehtiv Karistusseadustik toob ära kõigest kolm õigustavat asjaolu – hädakaitse (KarS § 28), hädaseisund (KarS § 29) ja kohustuste kollisioon (KarS § 30).¹⁶ Neist esimest hädakaitset käesolev töö käsitlebki.

3. Hädakaitse (KarS § 28)

Õigus hädakaitsele on sätestatud Karistusseadustiku § 28 lg 1, mille kohaselt ei ole tegu õigusvastane, kui isik tõrjub vahetut või vahetult eesseisvat õigusvastast rünnet enda või teise isiku õigushüvedele, kahjustades ründaja õigushüvesid, ületamata seejuures hädakaitse piiri. Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt ületab isik hädakaitse piiri, kui ta kavatselt või otsese tahtlusega teostab hädakaitset vahenditega, mis ilmselt ei vasta ründe ohtlikkusele, samuti kui ta ründajale kavatselt või otsese tahtlusega ilmselt liigset kahju tekitab. Lõike 3 täpsustab, et õigust hädakaitsele ei välista ka võimalus vältida rünnet või pöörduda abi saamiseks teise isiku poole.¹⁷

---

¹³ Nuuma, P. Karistusõiguse üldosa: õppevahend. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus, 2004, lk 9.

¹⁴ Sootak, J. Süüteomõiste ja deliktstruktuur. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2004, lk 35.

¹⁵ Krey, V. **Deutsches Strafrecht: allgemeiner Teil: Lehrbuch in Deutsch und Englisch. Stuttgart: Kohlhammer, 2003, S 10.**

¹⁶ Sootak, J. Süüteomõiste ja deliktstruktuur. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2004, lk 35.

¹⁷ Karistusseadustik. 06. juuni 2001. - Arvutivõrgus kättesaadav:

Õigus hädakaitsele on kodaniku põhiseaduslike õiguste ja kohustuste realiseerimise üks tähtsamaid garantiisid ja see õigus on võõrandamatu. Igal kodanikul on õigus aktiivsele kaitsele, olenemata sellest, kas tal oli võimalus ründaja eest ära joosta, pöörduda abi saamiseks teiste poole või valida mõni muu vahend, mille kasutamine ei seisne aktiivses vastutegutsemises ründajale. Vastavalt Eesti Vabariigi Põhiseaduse §-le 12 on kõik seaduse ees võrdsed ning ka hädakaitse tingimused on kõigile võrdsed olenemata isikut iseloomustavatest andmetest.¹⁸

Hädakaitse õiguse seletamisel võib lähtuda erinevates teooriatest. Individualistliku teooria kohaselt on hädakaitse iga inimese ürgne õigus, mida riik ei saa keelata ega piirata. Samas lubab see teooria hädakaitset kasutada ka riigi või avaliku korra kaitseks. Kollektivistliku teooria kohaselt on selline kaitse hädavajalik kaitsmaks ennast, kaitstes õigusvastase ründe tõrjumisega ühtlasi ka õiguskorda.

Klassikalise määratluse järgi on hädakaitse näol tegu vahetu õigusvastase ründe tõrjumiseks vajaliku kaitsega. Sellisest määratlusest tulenevalt moodustab hädakaitse kui koosseisupärane ja õiguspärane tegu järgmise skeemi:

1. Kaitse seisund

1) Rünne

- a. Inimese tegu
- b. Õigushüve vastu
- c. Õigusvastane rünne
- d. Oht
- e. Vahetu rünne

2. Kaitsetegevus

- 1) Ründaja või kolmanda isiku õigushüve kahjustamine
- 2) Vajalikkus
  - a. Sobivus

<https://www.riigiteataja.ee/akt/104042012003>, 12. märts 2012.

¹⁸ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 10. jaanuarist 1995 nr III-1/1-3/95 Ain Parve süüdistus KrK § 100 järgi Riigiprokurööri asetäitja kassatsioonprotesti alusel. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/III-1/1-3/95>, 20. september 2011.

b. Säastvaim vahend

3. Hädakaitsepiiride võimalik ületamine
4. Kaitsetahe
5. Sotsiaaleetilised piirangud
  - 1) Mittesüüline rünne
  - 2) Bagatellrünne
  - 3) Provokatsioon
  - 4) Hädakaitse perekonnas või muus kaasluses
  - 5) Euroopa Inimõiguste Konventsioon¹⁹

Antud skeemist lähtuvalt on üles ehitatud ka hädakaitse teoreetilisi aspekte käsitlev alajaotus, sisustades eraldi kõik hädakaitse tuvastamiseks olulised terminid.

3.1.1. Kaitse seisund

Selleks, et oleks võimalik üldse rääkida hädakaitsest ja/või selle piiride ületamisest, tuleb kõigepealt tuvastada hädakaitse seisundi olemasolu.²⁰ Hädakaitse seisundi olemasolu või selle puudumise tuvastamisel tuleb hinnata tõendeid sellest seisukohast, kumb osalistest oli ründe initsiaatoriks. Selliste tõendite vaieldavuse või puudumise korral tuleb lähtuda süütuse presumptsioonist ja kui kohtualune seda väidab, eeldada hädakaitse olemasolu. Kohtualuse sellesisulised väited kuuluvad kontrollimisele teiste tõendite kaud.²¹ Seejuures olukorras, mil kohtualused on tahtlikult muutnud sündmuskoha olustikku, hävitanud kuriteo jälgi ja muutnud seeläbi võimatuks enda ütluste kontrollimise ja hindamise, puudub kohtul põhimõtteliselt võimalus lugeda tõsikindlalt tuvastatuks selliseid kohtualuseid õigustavaid asjaolusid, mis tuginevad vaid nende ütlustele. Seetõttu ei laiene sellisel juhul ka kohtule süütuse presumptsioonist tulenevat kohustust tõlgendada tõusetuvad kahtlused kohtualuste

---

19 Sootak, J. Õigusvastatus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 35.

20 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 25. märtsist 2004 nr 3-1-1-17-04 Kriminaalasi Valeri Krutkovi süüdistuses KarS § 28 lg 2 ja § 118 p 1 ning KrK § 139 lg 2 p-de 2 ja 3 järgi. – RT III 2004, 9, 108, p 11.3.

21 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 10. jaanuarist 1995 nr III-1/1-3/95 Ain Parve süüdistus KrK § 100 järgi Riigiprokuröri asetäitja kassatsioonprotesti alusel. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/III-1/1-3/95>, 20. september 2011.

kasuks.²²

Alles siis kui hädakaitseisundi olemasolu on tuvastatud saab minna edasi järgmisele tasandile ja vaadata, kas kaitsetegevus oli õigustatud – jäi hädakaitse piiridesse või ületas neid. Kui kaitseisundit ei ole, ei ole ka hädakaitset kui õigustavat asjaolu ning kaitsetegevust ennast ei ole sellisel juhul vaja hakata analüüsima. Isik vastutab üldkorras.

Kui hädakaitstes tegutseja ekslikult arvab, et kaitseisundi moodustavad asjaolud on olemas (et on rünne), on selline eksimus siiski arvestatav – tegemist on eksimusega õigustavas asjaolus. Sel juhul analüüsitakse kaitsja tegu (nt surma põhjustamist) ettevaatamatusdelikti skeemi järgi.²³

Õigus hädakaitsele on niisiis vaid isikul, kes viibib hädakaitseisundis. Hädakaitseisundi kutsub esile vahetult olemasolev või vahetult eesseisev õigusvastane rünne. Seega on hädakaitseisundi esmaseks eelduseks vahetu või vahetult eesseisev õigusvastane rünne, mis ohustab kaitsja individuaalõigushüvesid (näiteks elu, tervis, omand, vabadus). Oluline on rõhutada, et hädakaitseisundi eelduseks on lisaks ründest tulenevale ohule ka ründeteo õigusvastane iseloom.²⁴

3.1.1. Rünne

Riigikohus on oma 25. märtsi 2004. a. lahendis 3-1-1-17-04 toonitanud, et õigusvastase ründe olemasolu on hädakaitseisundi kõige olulisem tunnus.²⁵

---

22 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 21. maist 1996 nr 3-1-1-60-96 Peeter Lepmetsa süüdistus KrK § 104 ja Margus Randmäe süüdistus KrK § 144 ja § 139 lg 2 p 3 järgi. – RT III 1996, 20, 270.

23 Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne. 3., täiend. ja ümbert. vlj. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2009, lk 154.

24 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 9. oktoobrist 2003 nr 3-1-1-106-03 Taniel Kolpakov'i süüdistusasi KrK § 107 lg 1 järgi. – RT III 2003, 30, 312, p 9.

25 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 25. märtsist 2004 nr 3-1-1-17-04 Kriminaalasi Valeri Krutkovi süüdistuses KarS § 28 lg 2 ja § 118 p 1 ning KrK § 139 lg 2 p-de 2 ja 3 järgi. - RT III 2004, 9,108, p 9.

Ründena peetakse seejuures silmas inimese tegu, millega ohustatakse se õigushüve. See esmapilgul lihtsana näiv lause sisaldab mitmeid hädakaitse jaoks olemuslikke ja vaieldavaid määratlusi. Ründe puhul on olulised eelkõige järgmised kriteeriumid: **inimese tegu**, suunatus **õigushüve vastu**, **õigusvastasus** ning **vahetus**.²⁶

Inimese tegu. Hädakaitse on õiguskorra kaitse ning hädakaitset põhjustanud rünne ohustab õiguskorda.²⁷ Seega õigustamaks tegu hädakaitsega on vaja tuvastada inimesest lähtuv õigusvastane rünne, millega õigushüve ohustatakse, sest vaid inimese tegu saab olla rünnak õiguskorra vastu, kuna loomal puudub võime õiguskorda mõista. Looma ründe puhul võib hädakaitsega aga tegu olla siis, kui inimene ässitab looma teisele kallale, sest siis tõrjutakse ässitaja rünnet.²⁸

Kuigi tavakeeles tähendab rünne agressiivset, seega väliselt kallaletungina võetavat inimkäitumist, siis hädakaitse seisundi esile kutsumiseks pole agressiivsus tingimata nõutav eeldus.²⁹ Vastasel korral puuduks rünnataval kaitse neil juhtudel, kus pole tegemist tahtliku, vaid ettevaatamatu ründega või isegi kergemeelse ähvardusega.

Nõutav ei ole ka vägivaldliga seotud käitumine, kuna muidu puuduks hädakaitseõigus näiteks väljapressimise või õigustamatu fotografeerimise korral, kuigi ka neil juhtudel on ohvri õigushüve, tema isiklik vabadus, akuutses ohus.³⁰

Ründena pole käsitatav ka ühiskondlikult tolereeritud käitumine, mis ei ületa tava-suhtluses esineda võiva ebamugavuse piiri (näiteks ebameeldiv pilk, teatud trügimine rahvarohkes kohas, märkus, millega kutsutakse teist inimest üles viisakalt käituma).³¹

Õigushüve vastu. Rünne peab olema suunatud õigushüve vastu. Reeglina on hädakaitsega kaitstavad individuaalhüved, milleks on näiteks elu, tervis, omand ja vabadus. Sellele osundab ka otseselt seaduse tekst (KarS § 28 lg 1): *rünne kaitsja enda või teise isiku õigushüvedele*. Seejuures ei ole individuaalhüve korral oluline, kas õigushüve on kriminaalõiguslikult

---

26 Sootak, J. Õigusvastasus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 36.

27 Pikamäe, P., Sootak, J. Karistuseseadustik: kommenteeritud väljaanne. 3., täiend. ja ümbert. vlj. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2009, lk 156.

28 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 30. oktoobrist 2006 nr 3-1-1-95-06 Vladimir Tumanovi süüdistusasi KarS § 361 lg 1 järgi. – RT III 2006, 40, 339, p 10.

29 Sootak, J. Õigusvastasus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 37.

30 Kuhl, K. Karistusõigus. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2002, lk 81.

31 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 30. oktoobrist 2006 nr 3-1-1-95-06 Vladimir Tumanovi süüdistusasi KarS § 361 lg 1 järgi. – RT III 2006, 40, 339, p 12.

kaitstud või mitte.³² Individuaalhüvena, mis omab ühtlasi ka karistusõiguslikku kaitset, mõistetakse näiteks elu, tervist ja omandit. Karistusõiguslikult puuduliku kaitsega õigushüvede näidetena võiks tuua õiguse oma inimesepildile ja intiimelule.³³

Kollektiivsete õigushüvede kaitsmine on riigiorganite, avaliku võimu ülesanne.³⁴ Karistusseadustik ei pea võimalikuks hädakaitsega õigustada isiku tegevust, kui see rünne teda isiklikult ei puuduta.³⁵ Seetõttu ei saa hädakaitsega õigustada näiteks purjus juhi vägivaldset kõrvaldamist roolist või salaviinapunkri põletamist.³⁶ Hädakaitseäetete mõte ei saa olla selles, et igale kodanikule antakse „terav” hädakaitseõigus iga teise kodaniku vastu, kes õigusvastaselt rikub mingit avalikku huvi.³⁷

Küll aga on hädakaitsevõimelised riigi fiksaalhuvid, näiteks riigiomandit on võimalik rünnata ning rünnet sellisele omandile saab hädakaitsega tõrjuda. Kollektiivset hüve saab kaitsta ka siis, kui rünne tabab ekslikult vahetult – näiteks ekshibitsionistlik tegu avalikus kohas. Eraisikul on lubatud kaitsta sellist riigi õigushüve, mis väljendub riigi eksistentsiaalset huvi nagu näiteks riigisaladus või territoriaalne terviklikkus ning kui riik ei suuda end ise kaitsta.

Kuigi hädakaitse kujutab enamasti kaitsja enda õigushüve vastu suunatud ründe tõrjumist, hõlmab see instituut siiski ka teise isiku õigushüvede kaitset. Sellist kaitset nimetatakse hädaabiks. Hädaabiga kaitstavate isikute ring ei ole piiratud. Hädaabi osutamisel peab aga olema täidetud kaks eeldust, rünnataval peab olema kaitsetahe ning ta peab soovima abi.³⁸ Roxin on oma teoses toonud teemakohase näite saksa kohtupraktikast, mis seisneb järgnevas: kui mees astub välja tüdruku kaitseks, kelle poissõber teda lööb on selline tegevus õigustatud vaid seni, kuni tüdruk seda soovib – kui abi osutaja saab aru, et tüdruk tahab oma sõbraga omavahele jääda, on edasine kaitsetegevus juba õigusvastane.³⁹

32 Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne. 3., täiend. ja ümbert. vlj. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2009, lk 154.

33 Sootak, J. Õigusvastasus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 38.

34 Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne. 3., täiend. ja ümbert. vlj. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2009, lk 155.

35 Nuuma, P. Karistusõiguse üldosa: õppevahend. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus, 2004, lk 50.

36 Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne. 3., täiend. ja ümbert. vlj. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2009, lk 155.

37 Ernits, M., Pikamäe, P., Samson, E., Sootak, J. Karistusseadustiku üldosa eelnõu: **eelnõu lähtealused ja põhjendus**. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda, 1999, lk 79.

38 Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne. 3., täiend. ja ümbert. vlj. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2009, lk 155.

39 Roxin, Claus. **Strafrecht. Bd. 1, Grundlagen, der Aufbau, der Verbrechenslehre: Allgemeiner Teil.**

Õigusvastane rünne. Kui veel 2003. a. oli Riigikohtu kriminaalkolleegium oma 9. oktoobri 2003. a. otsuses asjas nr 3-1-1-106-03 seisukohal, et õigusvastane on tegu, mis vastab seaduses sätestatud süüteokoosseisule ja mille õigusvastatus ei ole välistatud Karistusseadustiku, muu seaduse, rahvusvahelise konventsiooni või rahvusvahelise tavaga,⁴⁰ siis käesolevaks ajaks on Riigikohus oma seisukohta muutnud, möönates oma 4. veebruari 2005. a. otsuses asjas nr 3-1-1-111-04, et hädakaitse tekkimise aluseks võib olla ka selline õigusvastane rünne, mis ei vasta ühegi süüteokoosseisu tunnusele.⁴¹

Oma varasema seisukoha muutust on Riigikohus põhjendanud järgnevalt: Süüteokoosseisude kujundamisel on olulisel kohal hinnang ühe või teise käitumisviisi karistusõigusliku sanktsioneerimise üldisele proportsionaalsusele ja otstarbekusele, mistõttu ei ole võimalik välistada olukordi, kus üksikisiku jaoks talumatult intensiivne rünne õigushüvele ei ole kuriteona ega väärteona karistatav. Samas võib ka suhteliselt mõõdukas hädakaitsetegevus sellise ründe tõrjumiseks juba vastata süüteokoosseisule. Kõnealusel juhul ei saa riik nõuda, et isik ohverdaks oma kaitseõiguse üldistele kriminaalpoliitilistele kaalutlustele.⁴²

Samas rõhutab aga Riigikohtu kriminaalkolleegium, et juhul, kui isiku õigushüve rünnatakse teoga, mis ei vasta ühegi süüteokoosseisu tunnustele, tuleb eriti hoolikalt hinnata, kas tegemist ei ole väheolulise ründega, mille puhul on hädakaitseõigus piiratud.⁴³

Seega võib õigusvastaseks ründeks pidada inimese tegu, mis on vastuolus õiguskorraga, mõne õiguskorras eksisteeriva normiga. Õigusvastaseks tuleb lugeda rünnet, mille kohta ei ole lubavat normi, st rünne ei ole kaetud lubatavusklausliga. Seejuures ei ole tähtis, millisest õigusharust lubav norm pärineb.⁴⁴ Kui selline tegu õigustav norm puudub, ongi tegu õigusvastane. Lubatavusklausel võib seisneda ka nõusolekus – pooled on andnud ründeks ja võimalikuks kahjustuseks nõusoleku.

München: Beck, S 599.

40 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 9. oktoobrist 2003 nr 3-1-1-106-03 Taniel Kolpakov'i süüdistusasi KrK § 107 lg 1 järgi. – RT III 2003, 30, 312, p 9.

41 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 4. veebruarist 2005 nr 3-1-1-111-04 Kriminaalasi A. T. süüdistuses KarS § 121 järgi. – RT III 2005, 6, 53, p 11.

42 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 4. veebruarist 2005 nr 3-1-1-111-04 Kriminaalasi A. T. süüdistuses KarS § 121 järgi. – RT III 2005, 6, 53, p 11.

43 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 4. veebruarist 2005 nr 3-1-1-111-04 Kriminaalasi A. T. süüdistuses KarS § 121 järgi. – RT III 2005, 6, 53, p 16.

44 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 25. märtsist 2004 nr 3-1-1-17-04 Kriminaalasi Valeri Krutkovi süüdistuses KarS § 28 lg 2 ja § 118 p 1 ning KrK § 139 lg 2 p-de 2 ja 3 järgi. – RT III 2004, 9, 108, p 10.3.

Ründe õigusvastasuse määratlemisel on oluline mitte *formaalnormatiivne* vaid *empiiriline* õigusvastasus. Ründaja käitub nii, nagu ta õiguskorras käituda ei tohi – õigusvastane rünne on rünne õiguskorra empiirilise kehtivuse vastu. Selline empiirilise kehtivuse kahjustamine eeldab reeglina vaimset kontakti ründaja ja kaitsja vahel.

Ründe õigusvastasuse nõue tähendab seda, et rünne ei pea olema süüline. Kuivõrd ründe õigusvastasuse välistab üksnes *õigustav* asjaolu, siis jääb rünne õigusvastaseks ka mõne *süüid välistava* asjaolu esinemisel (lapseealine; vaimuhaige). Ründe empiirilise dimensiooni sissetoomine võimaldab määrata need erandjuhtumid, kus tulevad kõne alla sotsiaaleetilised piirangud.⁴⁵

Ründe õigusvastasuse puudumine välistab hädakaitse kui õigustava asjaolu tervikuna ning sellisel juhul ei ole ka kaitsetegevuse vajalikkuse ja sobivuse hindamine enam vajalik.⁴⁶

Oht. Ründe vajaliku osise moodustab ründaja tegevuse ohtlikkus, ründest tulenev oht. Ohu määratlemiseks tuleb olukorda hinnata ning tuvastada, kas oht kaitsja õigushüvele oli olemas või mitte. Eesti õigusteoorias ja kohtupraktikas on levinud *ex ante* (täpsemalt *ex antecedentibus* – enne, lähtudes eelseisvast) hindamine.⁴⁷

See tähendab, et tuleb mõelda välja objektiivne vaatleja ning anda talle asjaoludest ja kehtivatest kausaalseadustest selline teave, mis oleks äratuntav toimija olukorras asuvale keskmisele inimesele. Kui see kujutletav vaatleja leiaks nendest andmetest lähtudes, et õiguslikult kaitstava huvi kahjustumine on tõenäoline, on oht sellele huvile olemas. Sellise nn. *ex ante* käsitlemise puhul tuleb siiski meeles pidada, et üldise ohumõiste kohaselt tuleb arvesse võtta ka seda, kui toimijal on mingeid individuaalseid eriteadmisi. Kõne all on seega otsustamisbaas, mille moodustavad keskmise inimese teadmised ja, kui toimijal on eriteadmisi, siis ka need.⁴⁸

Kui Eestis pooldatakse kindlalt *ex ante* hindamiskriteeriumit, siis Saksamaal on kahesuguseid

---

45 Sootak, J. Õigusvastasus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 42.

46 Riigikohtu kriminaalkollegiumi otsus 9. oktoobrist 2003 nr 3-1-1-106-03 Taniel Kolpakov'i süüdistusasi KrK § 107 lg 1 järgi. – RT III 2003, 30, 312, p 9.

47 Sootak, J. Õigusvastasus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 45.

48 Samson, E. Kriminaalõiguse üldosa. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride järelkoolituse karistusõiguse õppegrupile. 2000. Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=10710/krimoiguse+yldosa.pdf>, 20. aprill 2012.

seisukohti, on nii neid, kes pooldavad *ex ante* hindamist kuid on ka neid, kelle meelest oleks õigem lähtuda *ex post* hindamiskriteeriumist. See tähendab, et tuleks küsida, kas kõiki asjaolusid ja tegelikult kehtinud kausaalahelaid arvestades oleks kahjulik tagajärg saanud, kui toimija ei oleks sündmustesse sekkunud.

Seda, objektiivset lähenemist põhjendatakse sellega, et *ex ante* lähenemise korral võib otsus, kes tegutses õiguspäraselt, kukkuda välja paradoksaalselt. Selle all peetakse silmas olukorda, kus keskmine vaatleja leiab *ex ante* põhimõtte alusel rünnatava käitumisele hinnangut andes, et isiku õigushüve oli vahetus ohus ja ta tegutses rünnet tõrjudes õiguspäraselt. Ründaja seisukohast tekib aga küsimus, kas tema võimalik kaitsetoiming oleks õigusvatane. Kui ründaja ise saab oma eriteadmiste tõttu aru, et rünnatava õigushüve tegelikult ohus ei olegi, siis tuleks seda tema kaitsetoimingule samamoodi *ex ante* hinnangut andes arvesse võtta. See tekitaks aga olukorra, kus kaks inimest võitleksid teineteise vastu ja kumbki tegutseks õiguspäraselt.

Sellise *ex post* lähenemisviisi pooldajate põhjenduse vastu võiks aga omakorda väita, et kuigi rünnatava tegevus *ex post* kriteeriumi järgi polnud antud näite puhul objektiivselt õiguspärane, puudus tal ikkagi tahtlus, kuna kujutas ekslikult ette õigustavaid asjaolusid.⁴⁹

Vahetu. See oluline kriteerium paneb paika hädakaitse ajalised piirid.⁵⁰ Akuutne oht õigushüvele ei alga ründe algusega, vaid see on olemas ka enne ja pärast rünnet. Tegeliku ründestaadiumi laiendamisel tuleb aga olla ettevaatlik, kuna karm hädakaitseregulatsioon on legitiimne ning aktsepteeritav vaid akuutses hädakaitse situatsioonis.⁵¹ Kaitsetegevus, mis pannakse toime väljaspool neid piire, ei ole toime pandud hädakaitse seisundis.

Klassikalise määratluse kohaselt on vahetu ehk samaaegne rünne, mis seisab *kohe ees*, on *juba alanud* või *kestab veel*.⁵²

Kohe seisab ees ehk *vahetult eesseisev* on ründe staadium, mis reeglina kujutab endast süüteo katset. Ründaja tegu on staadiumis, kus tal ei ole vaja õigushüve kahjustamiseks teha enam mingeid vahepealseid samme. Katse kriteerium tähendab ründe tunnistamist vahetuks

---

49 Samson, E. Kriminaalõiguse üldosa. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride järelkoolituse karistusõiguse õppegrupile. 2000. Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=10710/krimoiguse+yldotsa.pdf>, 20. aprill 2012.

50 Sootak, J. Õigusvastatus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 46.

51 Kühn, K. Karistusõigus. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2002, lk 84.

52 Sootak, J. Õigusvastatus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 46.

alles siis, kui on juba tekkinud aktuaalne võitlusolukord.⁵³ On aga selge, et aktuaalse võitlusolukorra tekkimisega võib kaitseks olla juba liiga hilja. Seepärast on vaja liigutada ründe alguse ehk hädakaitse ajalist piiri veidi ettepoole.⁵⁴

Kriminaalõiguse teoorias ja praktikas on omaks võetud seisukoht, et rünnatav ei pea ootama hetkeni, mil hakatakse reaalselt kahjustama tema õigushüvesid (nt rünnatav ei pea ootama hetkeni, mil teda lüüakse). Vahetust käsitletakse neis situatsioonides nii-öelda ettevalmistava staadiumi viimase etapina, mis *vahetult eelneb katsele*. Selline lähenemine on põhjendatav kaalutlusega, et potentsiaalselt rünnatavalt isikult ei saa nõuda pikemat ootamist, kuna see asetaks ta liialt suurde ohtu. Seega tuleb vahetu ründena vaadelda ka käitumist, mis küll veel mingit õigust ei riku, kuid võib selleks rikkumiseks koheselt muutuda.⁵⁵

Selleks, et määratleda, kas ründaja käitumine annab aluse kartuseks, et nüüd võib järgneda vahetu rünne, tuleb igal konkreetsel juhul olukorda hinnata ja tuvastada, kas oht kaitsja või mõne teise isiku õigushüvele oli olemas või mitte. Ründest tuleneva ohu hindamiseks kasutatakse nn objektiivse kõrvaltvaataja mõistet, mis tähendab, et olukorda püütakse hinnata selle informatsiooni järgi, mis oli kasutada konkreetses sündmuses osalejatel (nn *ex ante* hindamine). Kui selline "objektiivne kõrvalseisja" leiab, et õigushüve kahjustamine oli tõenäoline, siis tuleb asuda seisukohale, et ründe oht oli olemas.⁵⁶

Samalaadset käsitlust leiab juba Eesti NSV kriminaalkodeksi kehtivuse ajast. Kriminaalkodeksi kommenteeritud väljaandes on selgelt öeldud, et hädakaitse seisundi algmomendiks ei saa lugeda ühiskonnaohtliku ründe tegelikku algust, seda enam hetke, millal rünnatavale objektile tekitatakse juba faktilist kahju. Hädakaitse seisund algab momendist, mil rünne vahetult reaalselt ähvardab. Samas juhatakse aga tähelepanu, et kuriteo ettevalmistamisele asumist ei saa veel käsitleda ründe algmomendina. Kuriteo ettevalmistus ei

---

⁵³ *Ibid*, lk 46.

⁵⁴ *Ibid*, lk 47.

⁵⁵ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 21. jaanuarist 2002 nr 3-1-1-124-01 Tartu Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 10.10.2001. a kohtuotsus Väino Teearu süüditunnistamises KrK § 100 järgi – RT III 2002, 5, 45, p 7.1.

⁵⁶ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 25. märtsist 2004 nr 3-1-1-17-04 Kriminaalasi Valeri Krutkovi süüdistuses KarS § 28 lg 2 ja § 118 p 1 ning KrK § 139 lg 2 p-de 2 ja 3 järgi. – RT III 2004, 9, 108, p 10.

kujuta endast vahetut, reaalselt ohtu kriminaalõiguslikult kaitstud objektile.⁵⁷

Siinkohal tuleks veel ka märkida, et kui isik asub end kaitsma teo vastu, mis ei seisa vahetult ees, on tegemist ennakkaitsega ning hädakaitse on välistatud. Kui isik aga eksib ründe olemasolu tuvastamisel, tuleb asi lahendada eksimuse eeskirjade alusel.⁵⁸

Juba alanud on rünne, mis vastab süüteo katse tunnustele (KarS § 25 lg 2) seetõttu, et õigushüve kahjustamine on juba alanud, kuid ei ole veel lõppenud. Tegu on jõudnud katsestaadiumi, kui isik on vahetult alustanud teo toimepanemist, on alustanud oma teo plaani elluviimist.

Kestab veel kriteeriumi puhul on kesksel kohal ründe lõpu määramine.⁵⁹ Üldjuhul ei ole rünne lõppenud, kui kaitsja saab oma tegevusega anda juhtuvale veel nii-öelda tagasikäigu. Kui rünne on lõppenud, on hädakaitse välistatud.⁶⁰

Õiguslikult saab rääkida ründe lõpust siis, kui süütegu on lõpule viidud. Faktilisest kriteeriumist lähtudes saab aga ründe lõppemisest rääkida alles siis, kui õigushüve ohustamisest on saanud juba tegelik kahju. Õigusliku ja faktilise lõpuleviimise vahele jääval ajavahemikul kujuneb olukord, kus õigushüve on juba kahjustada saanud, kuid toimuvad sündmused võivad õigushüve edasi kahjustada või kahjustust suurendada.⁶¹

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 8. märtsi 1995.a. otsuses III-1/1-10/95, kus on käsitletud olukorda peale ründe faktilist lõppemist, on jõutud järeldusele, et ründe võib lugeda lõppenuks kui ründaja konfliktijärgne käitumine ei viita mingil määral sellele, et tema rünne võiks jätkuda. Olles ründe lõpetanud ja jätnud kannatanule piiramatut võimalust edasiste käitumisvariantide valikuks - on sellest hetkest lõppenud ka hädakaitse seisund.⁶²

Käsitledes ründe kestust on Saksamaa kõrgeim kohus (saksa k. *Bundesgerichtshof*) leidnud, et rünne kestab nii kaua kui on otsene oht, et rünnet korratakse. Otsustav on seejuures aga

⁵⁷ Rebane, I. Eesti NSV kriminaalkoodeks: kommenteeritud väljaanne. 5., parand. ja täiend. tr. Tallinn: Eesti Raamat, 1980, lk 49.

⁵⁸ Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne. 3., täiend. ja ümbert. vj. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2009, lk 157.

⁵⁹ Sootak, J. Õigusvastatus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 51.

⁶⁰ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 25. märtsist 2004 nr 3-1-1-17-04 Kriminaalasi Valeri Krutkovi süüdistuses KarS § 28 lg 2 ja § 118 p 1 ning KrK § 139 lg 2 p-de 2 ja 3 järgi. - RT III 2004, 9,108, p 10.1.

⁶¹ Sootak, J. Õigusvastatus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 52.

⁶² Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 8. märtsist 1995 nr III-1/1-10/95 Viktor Sobolevi süüdistuses KrK §-de 100 ja 186 järgi. - RT III, 13.04.1995, 4, 42.

ründaja kavatsus.63

---

63 Saksamaa Ülemkohtu (BGH) 9. augusti 2005. a. lahend nr 1 StR 99/05. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=cd689c9ee53076f0134e573a3f28893b&nr=33782&pos=0&anz=6> , 10. november 2011.

3.1.1. Kaitsetegevus

Hädakaitsetegevuse eesmärgiks on ründe tõrjumine. Ründe tõrjumise õiguse all tuleb mõista mitte pelgalt ründe tagasilöömise, vaid selle täieliku lõpetamise õigust. Seejuures peavad kaitsja poolt kaitsetegevuseks kasutatavad vahendid olema sobivad. Need peavad vastama ründe ohtlikkusele ja ei tohi olla ründe ohtlikkusele ilmselt mittevastavad ründajale kahjulikus suunas.⁶⁴

Kaitsetegevus seisneb ründaja õigushüvede kahjustamises.⁶⁵ See on ründaja vastu suunatud objektiivselt vajalik ja kaitsetahtest kantud tegevus. Vähemusarvamus lisab sellele veel ühe tunnuse – nimelt peab kaitsetegevus lisaks objektiivsele vajalikkusele olema ka normatiivselt kohane. See tunnus tähendab tegelikult hädakaitse sotsiaaleetilisi piiranguid.

Õigushüve. Kaitsetegevus on suunatud ründaja õigushüvede vastu (elu tervis, kehaline puutumatus, omand). Kolmanda isiku õigushüve kahjustamisel tuleb küsimus lahendada hädaseisundi reeglite järgi. Ent leidub ka argument selle poolt, et ka kolmanda isiku õigushüve kahjustamine peaks mahtuma hädakaitse raamidesse. Nimelt tuleb hädaseisundi korral arvesse kaitsetegevuse proportsionaalsuse nõue, mis ei tarvitse aga olla kooskõlas hädakaitse tingimustega.

Hädakaitse korral ei ole nõutav ka põgenemine või abi kutsumine, mis on aga oluline hädaseisundis tegutsedes. Sellest tulenevalt võib tekkida olukord, kus kaitsja tegutseks küll hädakaitse piirides, kasutades ainsat võimalikku vahendit ründe tõrjumiseks, ent hädaseisundi nõuete kohaselt oleks ta saanud kolmanda isiku õigushüve rikkumist vältida põgenemise või abi kutsumisega.

Seega nõudes olukordades, kus kaitsetegevuse käigus kahjustatakse kolmanda isiku õigushüve, alati hädaseisundi eeskirjade rakendamist, jõuaksime lõpuks absurdse olukorrani, kus kolmanda isiku õigushüve mängutulek sunniks kaitsjat tegutsema alati hädaseisundist lähtuvalt. Tühistades seega kaitsja hädakaitseõiguse.⁶⁶

---

64 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 25. märtsist 2004 nr 3-1-1-17-04 Kriminaalasi Valeri Krutkovi süüdistuses KarS § 28 lg 2 ja § 118 p 1 ning KrK § 139 lg 2 p-de 2 ja 3 järgi. – RT III 2004, 9,108, p 11.

65 Nuuma, P. Karistusõiguse üldosa: õppevahend. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus, 2004, lk 51.

66 Sootak, J. Õigusvastasus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 54.

Vajalikkus. Kaitsetegevusest rääkides ei saa üle ega ümber selle vajalikkuse kriteeriumist. Kaitsetegevus on vajalik, kui see on sobiv ründe tõrjumiseks ja kaitsja käsutuses olevatest vahenditest säästvaim.⁶⁷ Kaitsetegevus ei pea olema intensiivsuse ja vahendite poolest ründega proportsionaalne. Kaitsja võib kahjustada ründaja õigushüve, mis on kõrgem kaitstavast ning tekitada ründajale kahju, mis on suurem rünnatavat ähvardavast kahjust. Samas seab kaitsele piirangud Karistusseadustiku § 28 lg 2, mis kehtestab vastutuse hädakaitsepiiride ületamise eest.⁶⁸ Kaitse vajalikkuse tuvastab „objektiivne vaatleja” *ex ante*.⁶⁹

Säästvaim vahend. Kaitsetegevuses kaitsja poolt kasutatav vahend peab olema kõige pehmem ning ründaja jaoks säästvaim. See tähendab, et vähemalt kahe võimaliku toimega kaitsevahendi hulgast peab kaitsja valima sellise, mis tekitab vähem kahju.⁷⁰ Kui valikuvõimalust ei olnud, langeb see kriteerium ära. Alternatiivide korral jäetakse aga nende hulgast välja põgenemine, abi kutsumine ja ebakindel kaitsevahend. Kaitsjal ei ole kohustust valida küll säästvaim, kuid ebakindel vahend, mille puhul ei ole kindel, kas see on tõrjumiseks sobiv. Siiski tuleb kaitsjal kasutada ebakindlat, kuid säästvat vahendit, kui tal jääb üle võimalus minna kaitse ebaõnnestumise korral üle kindlamale vahendile.⁷¹

Siiski tuleb valiku langetamisel arvestada, et see peab olema selline, mis suudab ründe tõrjuda – see kriteerium on ka säästvuse alumiseks piiriks.⁷²

Säästvaima kaitsevahendi kasutamise nõue tuleneb sellest, et ka ründaja ei asetu oma teoga väljapoole õigust ehk ta ei muutu lindpriiks.⁷³

Sobivus. Kaitsevahendi sobivus oleneb ründe iseloomust ja intensiivsusest.⁷⁴ Sobiv on kaitsevahend, mis tõrjub ründe lõplikult, lõpetab selle täielikult ja otsekohe, ilma, et kaitsja

---

⁶⁷ *Ibid*, lk 55.

⁶⁸ Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne. 3., täiend. ja ümbert. vlj. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2009, lk 158.

⁶⁹ Sootak, J. Õigusvastatus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 55.

⁷⁰ *Ibid*, lk 56.

⁷¹ Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne. 3., täiend. ja ümbert. vlj. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2009, lk 159.

⁷² Sootak, J. Õigusvastatus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 56.

⁷³ Riigikohtu kriminaalkollegiumi otsus 25. märtsist 2004 nr 3-1-1-17-04 Kriminaalasi Valeri Krutkovi süüdistuses KarS § 28 lg 2 ja § 118 p 1 ning KrK § 139 lg 2 p-de 2 ja 3 järgi. - RT III 2004, 9,108, p 11.1.

⁷⁴ Nuuma, P. Karistusõiguse üldosa: õppevahend. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus, 2004, lk 51.

õigushüved ohtu jääksid või edaspidi ohtu sattuksid.⁷⁵ Selle seisukoha illustreerimiseks võiks tuua näite riigikohtu kriminaalkolleegiumi 25. märtsi 2004. a. lahendist 3-1-1-17-04, milles on kolleegium jõudnud järeldusele, et kaitsetegevuses kasutatud kirves on õigustatud vahend kaitsmaks end aialipiga ründaja eest ja seda seetõttu, et kaitsja poolt eelnevalt kasutatud nuga ei suutnud rünnet lõpetada.

Ründe tõrjumiseks on ka sobiv kaitsevahend, mis küll ei suuda rünnet täielikult lõpetada, kuid vähendab ründega õigushüvele tekitatavat kahju.⁷⁶ Sobivaks peetakse ka vahendit, mis ei suuda ründe tagajärge vältida, kuid lükkab selle ajaliselt edasi. Samuti on sobiv kaitse, mis on suunatud mitmest ründajast või ründevahendist ühe vastu ning teine ründab siiski.⁷⁷

Sobivuse kaalumisel ei arvestata kaitstava ja rünnatava õigushüve väärtust ega nõuta nende võrdsust või kaitstava hüve ülekaalukust. Kuna rünne on õigusvastane, siis ei pea kaitsja enda (või teise isiku) õigushüve kaitseks üle võtma ebakindlast kaitsevahendist tulenevat riski, mis ei garanteeri ründe kohest ja lõplikku kõrvaldamist.⁷⁸

Sobivuse hindamisel tuleb tuvastada, kas rünnataval oli ründest vallandunud hirmu seisundis näiteks üldse võimalik kaalutleda ja otsustada, millisesse kehapiirkonda ründajat noaga lüüa.⁷⁹

Nii on näiteks 24. juuli 2001. a. lahendis 4 StR 256/01, kus Saksamaa kõrgeim kohus käsitleb situatsiooni, kus isik tegutsedes hädakaitseolukorras tõrjub relvatamata ründaja ründe noahoobiga rindkerre, mille tagajärjel ründaja sureb leitud, et kui Landesgericht juhtumit lahendades hädakaitse tegutsejale ette heidab, et ta oleks pidanud lööma vähemohtlikku kehapiirkonda (kätte või jalga), peaks kohus esmalt välja selgitama, et selline löök oleks antud olukorras võimalik olnud ning koheselt ja lõplikult ründe lõpetanud.⁸⁰

---

75 Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne. 3., täiend. ja ümbert. vlj. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2009, lk 158.

76 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 25. märtsist 2004 nr 3-1-1-17-04 Kriminaalasi Valeri Krutkovi süüdistuses KarS § 28 lg 2 ja § 118 p 1 ning KrK § 139 lg 2 p-de 2 ja 3 järgi. - RT III 2004, 9,108, p 11.

77 Sootak, J. Õigusvastasus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 56.

78 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 25. märtsist 2004 nr 3-1-1-17-04 Kriminaalasi Valeri Krutkovi süüdistuses KarS § 28 lg 2 ja § 118 p 1 ning KrK § 139 lg 2 p-de 2 ja 3 järgi. - RT III 2004, 9,108, p 11.

79 Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne. 3., täiend. ja ümbert. vlj. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2009, lk 159.

80 Saksamaa Ülemkohtu (BGH) 24. juuli 2001. a. lahend nr 4 StR 256/01. – Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?>

[Gericht=bgh&Art=en&sid=5056380cde35b3bfd80181acbf6ee685&nr=20708&pos=0&anz=1](http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=5056380cde35b3bfd80181acbf6ee685&nr=20708&pos=0&anz=1), 10. november 2011.

3.1.2. Hädakaitsepiiride ületamine

Hädakaitse piiride ületamisest saab objektiivselt rääkida siis, kui hädakaitset on teostatud vahendiga, mis ilmselt ei vasta ründe ohtlikkusele või kui ründajale on tekitatud ilmselt liigne kahju. Kui analüüs näitab, et hädakaitsepiire on objektiivselt ületatud, tuleb ühtlasi näidata, kas seda on tehtud vahendi sobimatuse või liigse kahju tõttu, ning järgnevalt hinnata hädakaitsepiiride ületamise subjektiivset koosseisu.

Karistusseadustiku § 28 lg-st 2 tuleneb selgesõnaliselt, et hädakaitsepiiride ületamine on karistatav üksnes siis, kui see toimub otsese tahtlusega või kavatselt. Nimetatud tahtluse liigid ei puuduta tegu kui sellist, vaid just nimelt hädakaitse piiride ületamist.

Seega peab hädakaitse piiride ületamist nentivas kohtuotsuses olema näidatud, et hädakaitse seisundis tegutseja teadis kindlalt või pidas silmas eesmärki, et kaitsevahend ületab ilmselt ründe ohtlikkuse või et selline kahju, mida ta tekitab, on ilmselt liigne.⁸¹

Pidas kaitsja kaudse tahtluse tasemel üksnes võimalikuks, et valitud vahend on ebasobiv või tema tegevus viib ründaja liigse kahjustamiseni, mis tegelikkuses leiabki aset, pole kaitsja hädakaitsepiire ületanud.

Sarnaselt süüteokoosseisu subjektiivse külje tuvastamisega on ka hädakaitse piiride ületamise tahtluse kindlaks tegemisel võimalik eeskätt tugineda hädakaitse toimumise objektiivsetele asjaoludele. Vastavate pidepunktidena tulevad arvesse näiteks ründe eelnenud ja järgnenud sündmuste käik, ründe toimumise aeg (nt päevaajal või öösel), koht (nt avalik või kaitsja eluruum) ning muud rünnet ja kaitsetegevust iseloomustavaid tegureid (vastavalt nt ründajate arv, ründe viis ning nt passiivselt kaitselt aktiivsele ülemineku põhjused).⁸²

Kaitsetegevuse hindamine toimub *ex ante* hindamiskriteeriumitest lähtuvalt. Riigikohus on siinkohal toonitanud, et hädakaitsetegevuse mittevastavus ründe peab objektiivsele

---

81 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 25. maist 2004 nr 3-1-1-38-04 Kriminaalasi Svetlana Truskova süüdistuses KarS § 113 järgi. – RT III 2004, 16, 193, p 8.

82 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 21. veebruarist 2011.a. nr 3-1-1-108-10 Kriminaalasi Andrei Mišini süüdistuses KarS 118 p-de 1 ja 2 ning § 121 järgi. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikohus.ee/?id=11&tekst=RK/3-1-1-108-10> 5. märts 2012, p 10.

kõrvalseisjale olema ilmne juba kaitsetegevuse ajal – seda ei saa tuletada hiljem saadud teadmiste pinnalt.⁸³

Eelnevast tulenevalt on kaitsja vastutus välistatud, juhul kui kaitsetegevus vastab ründe ohtlikkusele ja ei tekita ründajale liigset kahju. Vastutus on välistatud ka siis, kui kaitsetegevus küll teatud piirini ületab ründe ohtlikkuse ja tekitab ründajale liigse kahju, kuid ületamine ei ole ilmne. Kaitsja ei vastuta ka siis, kui kaitsetegevus küll ületas ilmselt ründe ohtlikkuse ja tekitas ründajale ilmselt liigse kahju, kuid kaitsja tegutses kaudse tahtluse või ettevaatamatusega.⁸⁴

Kui hädakaitsepiire ületatakse, toob see kaasa üldise vastutuse, kuid kohus võib siiski kergendada süüdlase karistust. Kui piire ületati kaudse tahtlusega või ettevaatamatusest, on tegemist õiguspärase kaitsega.⁸⁵

Hädakaitsepiiride ületamine kujutab endast sisuliselt aga kaitsetegevuse ekstsessi. Eristatakse kolme ekstsessi juhtumit: *intensiivsusekstsess*, *ekstensiivsusekstsess* ja *putatiivhädakaitse*.

Intensiivsusekstsessi puhul hädakaitse seisund on küll realselt olemas ning isik tegutseb vahetut rünnet tõrjudes, ent⁸⁶ teostab hädakaitset vahenditega, mis ilmselt ei vasta ründe ohtlikkusele. Intensiivsusekstsessiga on tegu ka juhul, kui ründe tõrjuja ründajale kavatselt või otsese tahtlusega ilmselt liigset kahju tekitab.⁸⁷

Ekstensiivsusekstsessiga on tegu juhul, kui isik kaitseb ennast olukorras, kus rünne ei ole veel alanud või on juba lõppenud. Tegemist ei ole hädakaitsepiiride ületamisega, sest puudub hädakaitse seisund ning tegija vastutab üldkorras.

Putatiivhädakaitse puhul on tegemist topeltekstimusega – isik peab end ekslikult

---

83 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 25. märtsist 2004 nr 3-1-1-17-04 Kriminaalasi Valeri Krutkovi süüdistuses KarS § 28 lg 2 ja § 118 p 1 ning KrK § 139 lg 2 p-de 2 ja 3 järgi. - RT III 2004, 9,108, p 10.

84 Sootak, J. Õigusvastatus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 59.

85 Nuuma, P. Karistusõiguse üldosa: õppevahend. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus, 2004, lk 52.

86 Sootak, J. Õigusvastatus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 58.

87 Karistusseadustik. 06. juuni 2001. - Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/104042012003>, 12. märts 2012.

hädakaitse seisundis olevaks ning ületab ühtlasi end kaitstes hädakaitse piire. Valitseva arvamuse järgi lahendatakse see küsimus mitte hädakaitse, vaid eksimuse eeskirjade järgi.⁸⁸

Autor peab vajalikuks märkida, et hädakaitse piiride ületamise tuvastamine on olnud suureks probleemiks ka Eesti kohtupraktikas, uurides kohtulahendeid võib sageli kohata erinevate kohtuastmete lahknevaid seisukohti küsimuses, kas kaitsetegevus jäi hädakaitse piiridesse või mitte.

Kui Eesti karistusseadustik hädakaitse piiride ületamisele täiendavat tähelepanu ei omista, siis Saksamaa kriminaalseadustik (*Strafgesetzbuch § 33*) sätestab hädakaitse piiride ületamise puhuks ka eraldi süüd välistava asjaolu,⁸⁹ seda tingimusel, et hädakaitse piire ületati segaduse, hirmu või ehmatuse tõttu.

Sellise süüd välistava asjaolu kohaldamise objektiveks eelduseks on asjaolu, et ületati hädakaitse piire⁹⁰ ning subjektiveks eelduseks asjaolu, et isik tegutses afektiseisundis.⁹¹

Nimetatud paragrahv tuleb kohaldamisele aga alles seejärel kui isiku poolt toime pandud teo puhul õigusvastasuse välistamine võimalik ei ole.

Sellisel, kriminaalseadustikus sõnaselgelt reguleeritud, süüd välistava asjaolu äärmuslikul seostamisel sealsamas reguleeritud (hädakaitse regulatsioon *Strafgesetzbuch § 32*) õigustava asjaoluga on oma sisemine õigustatus. Süüd välistava olukorra lähedus tegu õigustavale situatsioonile näitab seda, et süü välistamise puhul ei ole tegemist ainuüksi süüdlase sisemaailma vaatlemisega, vaid lisaks võetakse arvesse ka tema poolt toimepandud õigusvastase teo väiksemat ebaõigust.

Süü välistamise üheks eelduseks on asjaolu, et isik, tegutsedes hädakaitse seisundis, realiseerib kuriteokoosseisus sisalduva teoebaõiguse, ületades sellega hädakaitse piire, kuid selline

---

88 Sootak, J. Õigusvastasus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 58.

89 Gropp, W. Subjektive teokoosseis, süü ja vastutuse subjektive alused. – *Juridica*, 2004 nr 3, lk 181.

90 Schönke, A. *Strafgesetzbuch: Kommentar*. 25., neubearb. Aufl. München: Beck, 1997, S 553.

91 *Ibid*, S 554.

ebaõigus tundub siiski olevat oluliselt väiksem võrreldes vastava koosseisupärase teoga, mille puhul süüdlane ei tegutse hädaolukorras õigushüve säilitavalt.

Peale sellise süüd redutseeriva teoebaõiguse vähendab isiku süüd ka asjaolu, et süüdlane satub hädakaitseisundis ebaharilikku motivatsiooniolukorda, mis raskendab tema otsust õiguspäraselt käituda. Selline kahe asjaolu kaudu – õigushüve säilitamisele suunatud käitumine ja ebaharilik motiveeritus – saavutatud süü vähendamine võimaldab seadusandjal suhtuda taolisse süüdlasesse leebelt: tema tegu on vabandatav kuna järelejäänud süü asub allpool karistusväärsuse piiri. Karistuse eesmärgist lähtuvalt ei ole vaja isikut karistada. Igaüks võib sellise surve all olevat isikut mõista, kuigi see isik on ilma õigusteta kahjustanud teise isiku õigushüvesid.⁹²

Peab siiski tõdema, et *Strafgesetzbuch* § 33 ei leia Saksamaa kohtupraktikas siiski palju kohaldamist – vähemalt mitte viimase 12 aasta kohtupraktikas, mida käesoleva magistritöö tarvis sai analüüsitud.

3.1.3. Kaitsetahe

Hädakaitse tuvastamiseks tuleb kindlasti välja selgitada ka kaitsja tegevuse subjektiivne külg. Kaitsja tegevus peab olema kantud kaitsetahtest. Isik peab subjektiivselt aru saama, et ta viibib kaitseolukorras (tahtluse intellektuaalne külg) ning ta peab tegutsema sellest arusaamast lähtuvalt (voluntatiivne külg). Kaitsja teo põhimotiiv peab olema enda või kellegi teise kaitsmine ehk ründe tõrjumine. Muud motiivid - vihavaen ründaja vastu, põlgus vms võivad küll esineda, kuid neil ei ole hädakaitse tuvastamisel esmatähtsust. Need võivad kõne alla tulla kaitsetahte kõrval teisejärgulistena.⁹³ Näiteks ei ole välistatud hädakaitse isiku vastu,

⁹² Kuhl, K. Karistusõigus. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2002, lk 231.

⁹³ Riigikohtu kriminaalkollegiumi otsus 25. märtsist 2004 nr 3-1-1-17-04 Kriminaalasi Valeri Krutkovi süüdistuses KarS § 28 lg 2 ja § 118 p 1 ning KrK § 139 lg 2 p-de 2 ja 3 järgi. - RT III 2004, 9,108, p 12.

kes on kaitsja vihavaenlane.⁹⁴

Kaitsetahe ja hädakaitse puudub provotseeritud ründe korral, samuti vastastikuses kakluses. Hädakaitse seisund tekib aga sellel, kes soovib kaklust lõpetada või on juba võitlusvõimetu ja püüab kaklusest väljuda.⁹⁵ Vastastikuse kaklusena alanud konflikti lõpetamise soov peab olema aga väljendatud viisil, et ka teised osapooled seda tahet mõistaksid. Alles seejärel on võimalik hinnata kaklust jätkavate isikute tegevust õigusvastase ründena Karistusseadustiku § 28 lg 1 tähenduses kaklust lõpetada sooviva isiku vastu ja otsustada viimasel tekkinud hädakaitse seisundi üle. Sellises situatsioonis tuleks kindlasti ka hinnata, kas isiku eelnev agressiivne ja provotseeriv käitumine võiks objektiivse vaatleja silmis piirata tema hädakaitseõiguse teostamist.⁹⁶ Sellist seisukohta jagab ka Saksa õiguskirjandus.⁹⁷

Kaitsetahte puhul võivad tekkida aga ka eksimuse küsimused.⁹⁸ Kui isik ekslikult arvab, et viibib hädakaitse seisundis, lahendatakse tema vastustus § 31 lg 1 järgi (ettevaatamatusena). Kui kaitsja ei saa aru, et ta viibib hädakaitse seisundis või et esineb mõni muu õigustav asjaolu, vastutab ta kuriteokatte eest (§ 31 lg 2).⁹⁹

3.1.4. Sotsiaaleetilised piirangud

Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 19 lg 2 kohaselt peab igaüks oma õiguste ja vabaduste kasutamisel ning kohustuste täitmisel muu hulgas austama ja arvestama teiste inimeste õigusi ja vabadusi. Ehkki esmajoones on üksikisikute kollideerivate õiguste tasakaalustaja roll avalikul võimul, võimaldab Põhiseaduse § 19 lg 2 sõnakasutus (eriti väljend "austama") järeldada, et ka eraisikud ei saa oma hüvede kaitsel jätta teiste isikute õigustega meelevaldselt ja mõõdutundetult arvestamata. Ühiskonda kooshoidev solidaarsuspõhimõte, mis on

---

94 Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne. 3., täiend. ja ümbert. vlj. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2009, lk 160.

95 Nuuma, P. Karistusõiguse üldosa: õppevahend. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus, 2004 lk 52.

96 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 4. maist 2011 nr 3-1-1-26-11 Kriminaalasi Deniss Monogorovi süüdistuses KarS § 113, § 114 p 3 ja § 25lg 2 ning KarS § 121 järgi. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikohus.ee/?id=11&tekst=RK/3-1-1-26-11> 5. märts 2012, p 16.

97 Jescheck, H-H., Weigend, T. Lehrbuch des Strafrechts: allgemeiner Teil. 5., vollst. neubearb. u. erw. Aufl. Berlin: Duncker & Humblot, 1996, S 339.

98 Sootak, J. Õigusvastatus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 60.

99 Nuuma, P. Karistusõiguse üldosa: õppevahend. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus, 2004, lk 52.

sätetatud Põhiseaduse § 19 lg-s 2, nõuab, et isiku hädakaitseõigus taanduks, kui selle täismahus realiseerimine tooks kaasa õiguse kuritarvitamise ja talumatu sotsiaaleetilise konflikti.

Hädakaitseõigusest tulenevat volitust tekitada ründaja õigushüvedele kahju, seejuures ka tunduvalt suuremat rünnatavat ähvardavast kahjust, ei ole kaitsjale antud mitte üksnes individuaalse enesekaitseõiguse alusel, vaid arvestades ka arusaama, et ründaja tagasilöömine on vajalik õiguskorra kaitsmiseks üldiselt (üldprintsip "õigus ei tagane ebaõiguse ees"). Sellise järelduse võimaldab teha Karistusseadustiku § 28 lg 3.

Väheohtliku ründe puhul puudub avalik huvi hädakaitsetegevuse vastu, mille tagajärjeks oleks silmatorkavalt ebaproportsionaalne kahju ründaja õigushüvedele.¹⁰⁰

Seega sotsiaaleetilised piirangud ei tulene otseselt õigusdogmaatika loogikast, vaid väljendavad ühiskonna eetilisi arusaamasid, ühiskonna õiglustunnet.

Nende piirangute eesmärgiks on vältida raskeid eetilisi vastuolusid. Samuti on piirangud vajalikud selleks, et ülearu võimsa kaitserelva andmine rünnatavale võib viia mitte õiguskorra tugevnemisele, vaid hoopis ühiskonna konfliktisuse ja vägivaldsuse suurenemisele.¹⁰¹

Eristatakse järgnevat sotsiaaleetilisi piiranguid:

I Mittesüüline rünne

Mittesüülike ründe puhul on ründajaks süüdimatu või süüvõimetu – vaimuhaige, laps, joobnu, eksimuses või hädaseisundis olev isik. Sellisel juhul hädakaitse küll tekib, kuid see on piiratud nõudega võimaluse korral põgeneda või kasutada hädavajalikku vahendit. Samas ollakse seisukohal, et põgenemist võib nõuda vaid siis, kui kaitsja saab seda teha oma huve saatuse hooleks jätmata või ennast ohustamata.¹⁰²

II Bagatellrünne

Tegemist on nn bagatelliründega, kui rünnatakse väga väikese tähtsusega õigushüve või ründe

---

¹⁰⁰ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 4. veebruarist 2005 nr 3-1-1-111-04 Kriminaalasi A. T. süüdistuses KarS § 121 järgi. - RT III 2005, 6, 53, p 15.

¹⁰¹ Sootak, J. Õigusvastatus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 61.

¹⁰² Nuuma, P. Karistusõiguse üldosa: õppevahend. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus, 2004, lk 53.

ohtlikkus on väga väike.¹⁰³

Väheohtlike õigusvastaste rünnete puhul on nõutav, et kaitsja vaatamata Karistusseadustiku § 28 lg-le 3 vältiks rünnet või piirduks üksnes mõõdukate, ründajat säästvate, kaitsevahenditega. Nimetatud võimaluste puudumisel lasub rünnataval teatud juhtudel aga isegi kohustus taluda väheväärtusliku hüve kahjustamist, kui ainuke sobiv kaitseabinõu tooks ründaja hüvedele võrreldes kaitstava hüvega kaasa silmatorkavalt ebaproportsionaalse kahju. Nii näiteks ei tohi omanik tulistada saagiga põgenevat õunavarast isegi siis, kui see oleks ainus võimalus varastatud puuvilja tagasisaamiseks.¹⁰⁴

III Provokatsioon

Hädakaitseisundit ei ole kui rünnatav on ründe oma varasema käitumisega provotseerinud.¹⁰⁵

Kui Eesti Riigikohtu praktikas ründe provotseerimist käsitlevaid lahendeid, mis aitaksid antud mõistet sisustada ei leidu, siis Saksamaa kõrgeim kohus on provotseeritud rünnet sisustanud järgnevalt: *tahtlikult provotseeritud ründega on tegu, kui isik kutsub ründe esile eesmärgiga väliselt hädakaitse näiva olukorra varjus kahjustada teise isiku õigushüve. Sellisel juhul on rünnatav hädakaitse välistanud, sest ta käitub hädakaitseõigust kuritarvitades, teeseldes kaitsetahet, tegelikkuses aga soovib hoopis rünnata.* Kohus märgib ka seda, et rünnet provotseerinud isikul on kaitsevahendi valikul tavapärasest suuremad piirangud. Nimelt isik, kes on hädakaitseisundi ise provotseerinud, peab loobuma kindlat kaitset pakkuvast vahendist ja võtma riski, et vähemohalik kaitsevahend samaväärset kaitset ei paku. Samas lisab aga kohus, et see hädakaitseõigust piirav põhimõte ei tule aga kohaldamisele juhul, kui ohvri hädakaitsetegevus on ainus võimalus surmavat rünnet tõrjuda, sest ühtegi vähem kahjustavat vahendit käepärast ei ole.¹⁰⁶

---

¹⁰³ *Ibid*, lk 53.

¹⁰⁴ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 4. veebruarist 2005 nr 3-1-1-111-04 Kriminaalasi A. T. süüdistuses KarS § 121 järgi. - RT III 2005, 6, 53, p 15.

¹⁰⁵ Nuuma, P. Karistusõiguse üldosa: õppevahend. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus, 2004, lk 53.

¹⁰⁶ Saksamaa Ülemkohtu (BGH) 22. novembri 2000. a. lahend 3 StR 331/00. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=3e2865cb58ed41228ab9197afc4bd68a&nr=18356&pos=0&anz=1> , 10. november

IV Hädakaitse perekonnas või muus kaasluses

On ilmne, et suhtlemine perekonna või ka muude tihedate isiklike suhete raames ei vaja kriminaalõiguslikku sekkumist vähemalt õiguskorra kaitsmise mõttes mitte. Mõeldamatu on hädakaitse abikaasa vastu varaliste suhete pinnalt. Hädakaitset ei saa aga välistada kodutüranni vastu, kes peksab oma naist ja last.¹⁰⁷

Karistusseadustiku autorid rõhutavad, et kodutüranni vastu hädakaitse teostamisel panevad lähedased suhted kaitsjale kohustuse kasutada pehmeimat vahendit (kaitsevahendit).¹⁰⁸

Olgugi, et ka riigikohus on nentinud, et hädakaitseõigust perekonnas tuleb kohaldada mõningate piirangutega, lisab kohus siiski ka seda, et karistusõigusliku kaitseta ei saa jääda olukord, kus mõni pereliige on seadnud teise oma füüsilist või muud üleolekut ära kasutades hirmuvalitsuse alla. Tulenevalt isikupuutumatuses ja isikute võrdõiguslikkusest ei ole keegi kohustatud taluma vägivalda ka pereliikme või mõne teise lähedase inimese poolt.¹⁰⁹

Saksamaa kõrgeim kohus on prevägivalda käsitlevas lahendis, kus nii naine kui ka lapsed kannatasid aastaid vägivallatuseva isa hirmuvalitsuse all leidnud, et kuna antud kaasuses tapab naine mehe une pealt, siis hädakaitse seisundit vahetu ründe puudumise tõttu ei esinenud.¹¹⁰

Ehk siis, kuigi kohtupraktika on seisukohal, et keegi ei ole kohustatud taluma hirmuvalitsust ei saa hädakaitse seisundi tekkimise alusena vaadelda siiski kogu varasemat käitumist kogumis vaid ka siin peab tingimata esinema vahetu õigusvastane rünne.

V Euroopa Inimõiguste Konventsioon

Antud konventsiooni artikkel 2 kohaselt on tapmine lubatav üksnes kaitset inimest ähvardava õigusvastase vägivalla eest. Sellest lähtuvalt oleks muul juhul kaitsetegevus õigusvastane.

2011.

107 Sootak, J. Õigusvastatus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 66.

108 Nuuma, P. Karistusõiguse üldosa: õppevahend. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus, 2004, lk 53.

109 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 25. maist 2004 nr 3-1-1-38-04 Kriminaalasi Svetlana Truskova süüdistuses KarS § 113 järgi. - RT III 2004, 16, 193, p 10.

110 Saksamaa Ülemkohtu (BGH) 25. märtsi 2003. a. lahend nr 1 StR 483/02. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=01b3c60adda58d410df1192b66dc0177&nr=26147&pos=1&anz=2> , 10 november

2011.

Enamasti ollakse siiski seisukohal, et konventsioon kui rahvusvaheline leping paneb vastavad kohustused liikmesriikidele, ega saa reguleerida inimeste omavahelisi suhteid. Ühe võimalusena nähakse ka nimetatud artikli kohaldamist võimuesindaja suhtes, kelle hädakaitseõigust see piirab.

On väidetud ka, et konventsioon peab küll silmas ka kodanike suhteid, kuid väljendist „absoluutne vajadus kasutada jõudu” tulenevalt peetakse siin silmas kavatsetud tapmist. Kuna ründaja kavatsetud tapmine ei vastaks enamasti nagnii hädakaitse vajalikkuse nõudele, siis langeb Euroopa Inimõiguste Konventsiooni kohaldamise vajadus praktiliselt ära.¹¹¹

---

¹¹¹ Sootak, J. Õigusvastanus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 67.

II EMPIIRILINE OSA

2.1. Järeldused kohtupraktika pinnalt

Käesoleva magistritöö empiirilise uuringu aluseks on võetud asjakohane Eesti ja Saksamaa kohtupraktika.

Eesti hädakaitset puudutava Riigikohtu praktika analüüsil on uuritud teemakohaseid kohtulahendeid esimestest arvutivõrgus kättesaadavatest lahenditest alates Riigikohtu taasloomisest 1993ndal aastal¹¹² kuni veebruarini 2012. a. Lisaks on Eesti kohtupraktikat analüüsides uuritud ka Kohtuinfosüsteemist (KIS) kättesaadavaid Ringkonnakohtu lahendeid. Ühtekokku on uuritud 75 Eesti kohtulahendit (Lisa 1) neist 29 on Riigikohtu lahendid ning 46 Ringkonnakohtu lahendid.

Uurides kohtupraktikat Saksamaal, on käsitluse aluseks võetud Saksamaa Ülemkohtu arvutivõrgus kättesaadavad lahendid aastast 2000 kuni 2012. a. veebruar. Kokku on analüüsi aluseks olevaid Saksamaa kõrgeima kohtu lahendied 56 (Lisa 2).

Eelnimetatud materjali alusel on magistritöö autor uurinud hädakaitstesituatsioonis osalenute isikulisi faktoreid, hädakaitstesituatsiooni iseloomustavaid faktoreid ning viimaste analüüsi tulemusena jõudnud hädakaitse erinevate tüüpsituatsioonide kirjeldusteni.

Isikuliste faktorite analüüsil on uuritud süüdistatavat ehk antud juhul hädakaitstes tegutsejat, kelle käitumise õiguspärasusele erinevad kohtuastmed oma hinnangu on andnud.

Luues pilti isikust, kes hädakaitstesituatsiooni sattub on esmalt analüüsitud hädakaitstesituatsiooni sattunute soolist faktorit, seejuures on tähelepanu osutatud situatsiooni mõlemale osapoolle, nii ründajale kui ka rünnatavale. Uuritud on veel ka hädakaitstes tegutseja vanust, varasemat karistatavust, haridustaset, tööhõivet ning kodakondsust.

Iseloomustamiseks hädakaitstesituatsioonile omaseid tunnuseid on uuritud hädakaitstesituatsioonis osalenute varasemat tutvust, osapoolte joovet, hädakaitstes tegutseja poolt toime pandud teo tagajärgi ning ründaja ja rünnatava poolt kasutatavaid vahendeid.

---

¹¹² Esimene avalik istung toimus 27. mail 1993. a Tartu Raekoja saalis. (Riigikohus. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.nc.ee/?id=17>, 5. aprill 2012.)

Analüüsid eeltoodud faktoreid koosmõjus on jõutud viie kohtupraktikas enim esinenud tüüpsituatsiooni iseloomulike tunnusteni. Enim esinenud tüüpsituatsioonideks on: omavaheline tüli, kallaletung tänaval, sissetung kinnisasjale, vastastikune kaklus ja politseiametnik ametikohustusi täites.

Lisaks eeltoodule on Eesti kohtupraktika alusel antud hinnang ka küsimusele, kui üksmeelsed on erinevad kohtuastmed hädakaitsetsituatsiooni olemasolu tuvastamisel.

Saksamaa kohtupraktika analüüsil ei ole mindud nii süvitsi kui Eesti kohtupraktika analüüsil ja seda just eelkõige seetõttu, et Saksa kohtupraktika ei võimaldanud koguda samaväärset andmestikku kui Eesti oma. Saksa kohtupraktika alusel ei ole näitaks andmede puudulikkuse tõttu võimalik teha üldistusi paljude isikuliste faktorite kohta. Siiski on võrdlusmomendi sissetoomiseks Eesti kohtupraktikat Saksa omaga nii palju kõrvutatud kui kogutud andmestik seda teha võimaldas.

2. Hädakaitstes tegutsejat iseloomustavad isikulised faktorid

2.2.1. Hädakaitstes tegutseja ja ründaja soo faktor

Eelnevalt sai tõdetud, et hädakaitseisundi tekkimise üheks oluliseks eelduseks on vahetu või vahetult eesseiseva õigusvastase ründe olemasolu. Õigusvastane rünne küll ei pruugi, kuid siiski paljudel juhtudel vastab mõnele süüteo koosseisule. Ka hädakaitsetegevus ise, olgu see nii mõõdukas kui tahes, võib sellise ründe tõrjumiseks vastata süüteo koosseisule. Seega on hädakaitsetegevus tihedalt seotud ka kriminaalse käitumisega.

Kriminaalse käitumise hindamise esmaseks teguriks peetakse toimepanija sugu, mistõttu on kohane küsida, kas mitmed erinevused hädakaitsetsituatsiooni olemuses võiksid olla tingitud ründaja ja hädakaitstes tegutseja soost.¹¹³

Eelnevast tulenevalt tuleb ka hädakaitsetsituatsiooni esinemise asjaolude ja

---

¹¹³ Miethe T.D., Regoezi W.C. Rethinking Homicide. Exploring the Structure and Process Underlying Deadly Situations. Cambridge: University Press. 2004, p 131.

hädakaitsest situatsiooni olemuse mõistmiseks alustada esmasest olulisest faktorist nagu hädakaitsest tegutseja ja ründaja sugu.

Soolisel alusel on võimalik eristada nii ründaja sugu (meessoost ründaja või naissoost ründaja) kui ka hädakaitsest tegutseja sugu (meessoost rünnatav või naissoost rünnatav).

Lähtudes eeltoodust võiks eristada ründaja (hädakaitsest seisundi põhjustaja) ja rünnatava (hädakaitsest tegutseja) soo alusel nelja hädakaitse tüüpi:

- meessoost ründaja ja meessoost rünnatav;
- meessoost ründaja ja naissoost rünnatav;
- naissoost ründaja ja meessoost rünnatav;
- naissoost ründaja ja naissoost rünnatav.

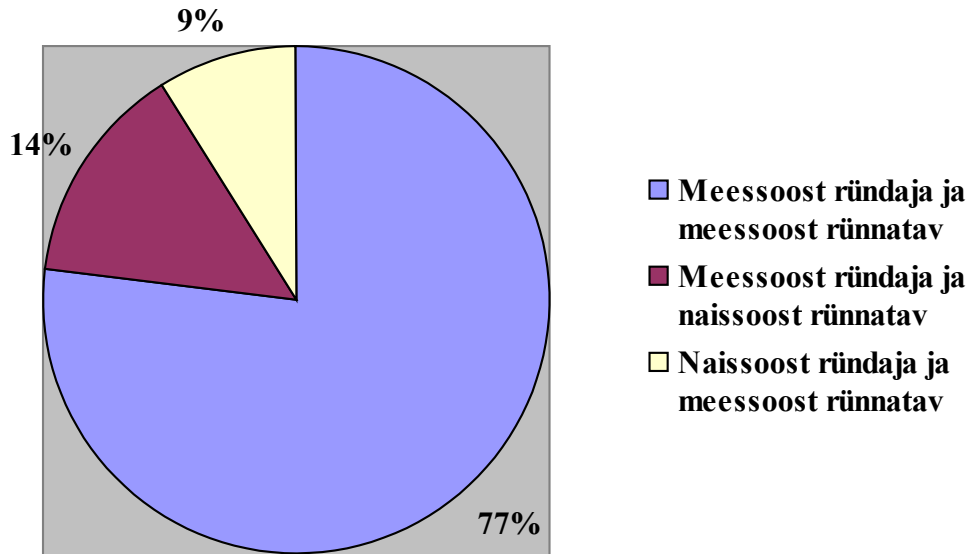
Kohtulahendite analüüsimisel selgus, et 77 % Eesti kohtulahendites ning 85 % Saksamaa kohtulahendites oli tegu situatsioonidega, kus nii ründaja kui ka rünnatav olid mõlemad meessoost isikud.

Olukordadega, kus meessoost isik ründas naissoost isikut, puututi Eesti kohtupraktikas kokku 14 %-l juhtudest ning Saksamaal 13 %-l kõikidest juhtudest.

Käesoleva töö raames analüüsitud Eesti ja Saksamaa kohtulahendites ei tulnud kordagi ette situatsiooni, kus nii ründaja kui ka rünnatav oleksid mõlemad olnud naissoost isikud.

Küll aga esines nii Eesti kui ka Saksamaa kohtupraktikas olukordi, kus naissoost isik ründas meessoost isikut. Eesti kohtulahendite hulgas oli selliseid juhte 9 % ning Saksamaa kohtulahendite puhul vaid 2 %.

Hädakaitsest situatsioonis osalenute sooline jaotuvus Eestis aset leidnud juhtumite puhul on kajastatud alloleval diagrammil (Joonis 1: Hädakaitsest tegutseja ja ründaja soo faktor).

Joonis 8. Hädakaitstes tegutseja ja ründaja soo faktor

Seega järeldub eelnevast, et hädakaitstesituatsiooni osapoolteks on enamasti meessoost isikud ja seda nii Eestis kui ka Saksamaal.

Ka erinevatest uuringutest kogu maailmas nähtub, et kriminaalne käitumine on peamiselt ja ulatuslikumalt levinud just meesterahvaste seas.¹¹⁴

Lisaks uuringutele maailmas kinnitavad meeste suuremat osalust kuritegevuses ka Eesti statistilised andmed, kus 2649-st süüdimõistetust 94 % on meessoost isikud.¹¹⁵

Uuringutes on ka kindlaks tehtud, et naiste poolt sooritatavad kuriteod on oma iseloomult vähem ohtlikud ja samuti kordavad naised oma kuritegu pärast esimest süüdimõistmist tunduvalt harvem.

Veenvaid põhjendusi naiste väiksema kuritegevuse kohta tuleb siiski otsida sotsiaalsetest teguritest, naiste ühiskondlikust seisundist. Ka nendes põhjendustes võib esile tuua erinevaid lähenemisi. Põhjendusi on otsitud näiteks naiste soolisest rollist. On väidetud, et naine kasvatatakse sotsiaalselt kuulekaks, passiivseks, sõltuvaks ja kohanevaks. Naised näiteks sotsialiseeritakse kartma riski rohkem kui mehed, mis siis ka peegeldub nende madalamas

¹¹⁴ Burkhead, M. D. The Search for the Causes of Crime. Jefferson: North Carolina, and London. 2006, p 50.

¹¹⁵ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis. 2010. - Arvutivõrgus kättesaadav:

http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=54601/KuritegevusEestis2010_web.pdf, 20. aprill 2012.

kuritegevuses.¹¹⁶ Teisalt võidakse rõhutada naise ühiskondlikust positsioonist tulenevat osalemisvaldkondade ahenemist. Naisel lihtsalt ei ole kuritegelikuks tegutsemiseks võimalust, kuna ta on seotud kodu ja perekonnaga. Peret võib vaadelda ka kui naist tugevalt kontrollivat ühiskondlikku institutsiooni.¹¹⁷

Eeltoodust järeldub, et nii nagu üldist kriminaalset käitumist iseloomustab meeste ülekaal nii on ka hädakaitsesituatsioonides domineerivaks meessoost ründaja ja meessoost rünnatav.

2.2.2. Hädakaitses tegutseja vanuse faktor

Lisaks hädakaitses tegutseja soole on veel üheks oluliseks isikut iseloomustavaks näitajaks tema vanus.

Vanuse statistiline näitaja ei tähenda seda, et selle alusel oleks võimalik järeldada, et kindlas vanuses isikud oleksid kuritegeliku käitumisega. Vanuse muutumatus ajas ja ruumis ei näita, et vanus oleks kuritegeliku käitumise põhjus, vaid näitab vanuse ja kuritegevuse suhte seotust.¹¹⁸

Käesoleva töö empiirilise osa aluseks olev allikamaterjal võimaldas isikute vanust määrata esimese astme kohtuotsuse tegemise hetkel, nii ongi vanuse analüüsimisel võetud pidepunktiks just see ajahetk. Lisaks tuleb veel täpsustada, et analüüsida oli võimalik vaid Eesti kohtupraktikat kuna Saksamaa kohtulahendites vastav andmestik puudus.

Vanuse alusel on isikud käesolevas analüüsis jaotatud viide vanuserühma:

- 18 - 26 aastased;
- 27 - 35 aastased;
- 36 - 44 aastased;
- 45 - 53 aastased;
- 54 ja enam.

Kohtuotsuste analüüs näitab, et kõige enam on hädakaitses tegutsejaid vanuserühmast 27 – 35

---

¹¹⁶ Laine, M. Sissejuhatus kriminoloogiasse ja hälbiva käitumise sotsioloogiasse. Tallinn, 1997, lk 65.

¹¹⁷ Laine, M. Sissejuhatus kriminoloogiasse ja hälbiva käitumise sotsioloogiasse. Tallinn, 1997, lk 66.

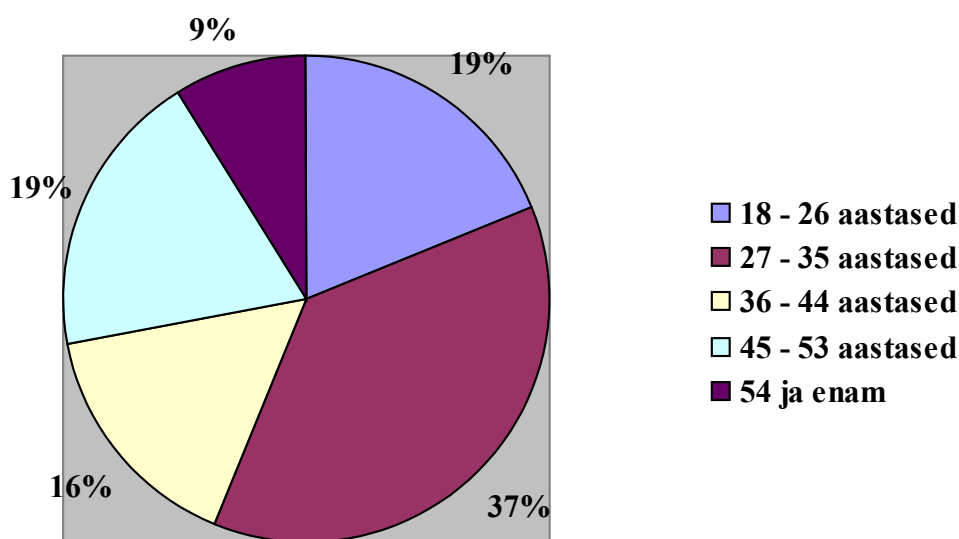
¹¹⁸ Burkhead, M. D. The Search for the Causes of Crime. Jefferson: North Carolina, and London. 2006, p 47.

eluaastat ja seda 37 %-l juhtudest. Käsitledes eraldi naissoost ja meessoost isikuid siis jagunevad protsendid järgnevalt: antud vanuserühma esindajatest 25 % olid naissoost isikud ning ülejäänud 75 % meessoost isikuid. Mis puudutab antud vanuserühma siis on näiteks Eestis läbi viidud uuringutes tõdetud, et ka retsidiivsus selles vanusegrupis on kõige suurem.¹¹⁹

Võrdselt 19 %-l juhtudest on tegu, kas vanuserühma 18 – 26 aastat või vanuserühma 45 – 53 aastat, kuuluva isikuga. 18 – 26 aastaste isikute vanuserühmas naisi ei esinenud kuid 45 – 53 aastaste seas oli naiste osakaal kõikidest juhtudest 16 %.

Hädakaitstes tegutsejaid, kes kuuluvad vanuserühma 36 – 44 aastat esineb mõnevõrra vähem, 16 %-l juhtudest. Kõige vähem on aga isikuid vanuses 54 ja enam eluaastat (9 %). Kahes eelnevalt käsitletud vanuserühmas naissoost isikuid ei esinenud.

Analüüsi tulemused on ülevaatlükustamise huvides kajastatud järgneval diagrammil (Joonis 2: Hädakaitstes tegutseja vanus).

Joonis 8. Hädakaitstes tegutseja vanus

Eelneva põhjal võib järeldada, et hädakaitssituatsiooni satub Eestis enamasti 27- 35 aastane meessoost isik.

¹¹⁹ Justiitsministeerium. Retsidiivsus Eestis. 2010. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=49702/Retsidiivsus+Eestis.pdf>, 20. aprill 2012.

2.2.3. Muud hädakaitstes tegutsejat iseloomustavad isikulised faktorid

Lisaks eelnevalt käsitletud hädakaitstesituatsioonis osalenute soo ja hädakaitstes tegutseja vanuse faktorile on käesoleva magistritöö raames uuritud ka hädakaitstes tegutseja varasemat karistatavust, haridustaset, kodakondsust ja tööhõivet.

Käsitletud kohtulahendites on kohatud andnud õigusliku hinnangu just hädakaitstes tegutseja tegevusele, siit ka küsimus, kas isikud, kes õigusvastase ründe ohvriks langevad ja rünnet tõrjudes kellegi õigushüve kahjustades mõne süüteo koosseisule vastava teo toime panevad, kuigi esineb õigusvastasust välistav asjaolu, on ka varasemalt õigusrikkumistega kokku puutunud või mitte.

Kuna antud magistritöö tarvis kogutud eelnevalt toime pandud süütegusid ehk retsidiivsust kajastav andmestik ei võimalda teha järeldusi, milliste rikkumistega täpsemalt on isikud varasemalt kokku puutunud, siis on käesolevas töös mõiste varasem karistatavus all silmas peetud seadusega vastuollu sattumist üldisemalt, olenemata karistuse liigist.

Kuivõrd vaatluse all on isikute varasem seadusega vastuollu sattumine, siis siinkohal ka lühidalt retsidiivsusriski hindamisest. Retsidiivsusriski vaadeldakse läbi staatiliste ja dünaamiliste riskifaktorite. Staatilised riskifaktorid on niisugused asjaolud, mida inimesel ei ole võimalik muuta ja dünaamilised faktorid on sellised asjaolud, mis on mõjutusvahendite abil muudetavad.

Kuna isikul ei ole võimalik oma varasemat karistatust enam muuta, kui ta juba kord karistatud on, siis võib isiku eelnevat karistatust pidada staatiliseks riskifaktoriks.¹²⁰

Käesolevas magistritöös on karistatavuse alusel isikud jagatud kolme gruppi:

- varasemalt karistamata;
- isik on varasemalt ühel korra karistatud;
- isik on varasemalt rohkem kui ühe korra karistatud.

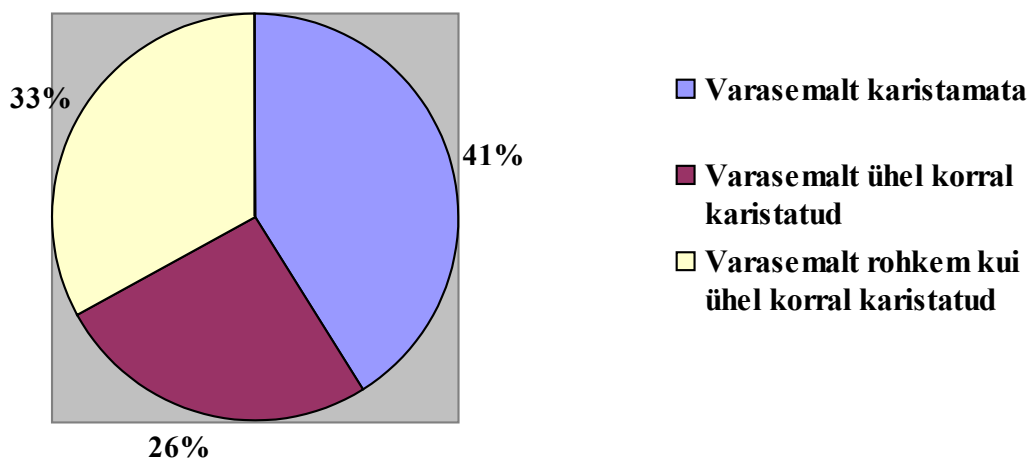
¹²⁰ Justiitsministeerium. Kinnipeetavate sotsiaalmajanduslik taust ja vajaduste uuring. 2002. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=20745/Kinnipeetavate+sotsiaalmajanduslik+taust+ja+vajaduste+uuring.pdf>, 20. aprill 2012.

Kahjuks ei ole siinkohal võimalik tuua võrdlusi Saksamaa kohtupraktikaga, kuna vastav informatsioon Saksamaa kohtulahendites puudub.

Magistritöö aluseks olevatest andmetest järeldub, et 59 % juhtudest on hädakaitstes tegutseja varasemalt karistatud, varasemalt karistamata isikuid on seega 41 %. Seejuures 65 % varasemalt karistatud isikutest oli karistatud rohkem kui üks kord. Koguarvust moodustasid varasemalt ühe korra karistatud isikud 26 % ning rohkem kui ühe korra karistatud isikud 33%.

Analüüsi tulemus varasema karistatavuse kohta on kajastatud alloleval diagrammil (Joonis 3. Hädakaitstes tegutseja varasem karistatavus).

Joonis 8. Hädakaitstes tegutseja varasem karistatavus

Juba varem korduvalt seadusega vastuollu sattunute seas domineeris 27 – 35 aastaste isikute osakaal, sellesse vanuserühma kuulunuid oli 56 % kõikidest korduvalt karistatud isikutest.

Teiste riikide ning ka Eestis uuringud näitavad, et naiste retsidiivsus on väiksem kui meeste oma.¹²¹ Sama kinnitab ka antud töö raames läbi viidud analüüs, nii selgus, et naissoost isikute puhul on varasemalt karistatuid oluliselt vähem kui meesoost isikute puhul. Hädakaitstesituatsioonis osalenud naiste puhul on varasemalt karistatud 45 % ning meeste puhul 61 %. Ka on väiksem varasemalt rohkem kui ühe korra karistatud naiste osakaal, s.o 12

¹²¹ Justiitsministeerium. Retsidiivsus Eestis. 2010. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=49702/Retsidiivsus+Eestis.pdf>, 20. aprill 2012.

% kõikidest juhtudest, meeste 42 % vastu.

Seega järeldeb eelnevast, et kuigi hädakaitseõigus on oma olemuselt igäühe õigus end õigusvastase ründe eest kaitsta satuvad ründe ohvriks siiski käesoleva uuringu põhjal isikud, keda iseloomustab varasem karistatavus.

Kui eelnevalt käsitletud varasemat karistatavust võib pidada staatiliseks faktoriks, mida mõjutada ei saa, siis järgnevalt analüüsimisele tulevad isikute haridustase ning tööhõive on dünaamilised faktorid. Nende näol on tegu faktoritega, millede puhul on võimalik sobivate mõjutusvahendite abil sekkuda.¹²²

Magistritöö raames kogutud andmetest nähtub, et kohtumõistmise ajal on kõige enam hädakaitstes tegutsejaid põhiharidusega, s.o 43 %. Seejuures on põhiharidusega isikute puhul enamasti tegu 18 – 26 aastaste (50 %) isikute vanuserühma kuuluvate meessoost isikutega.

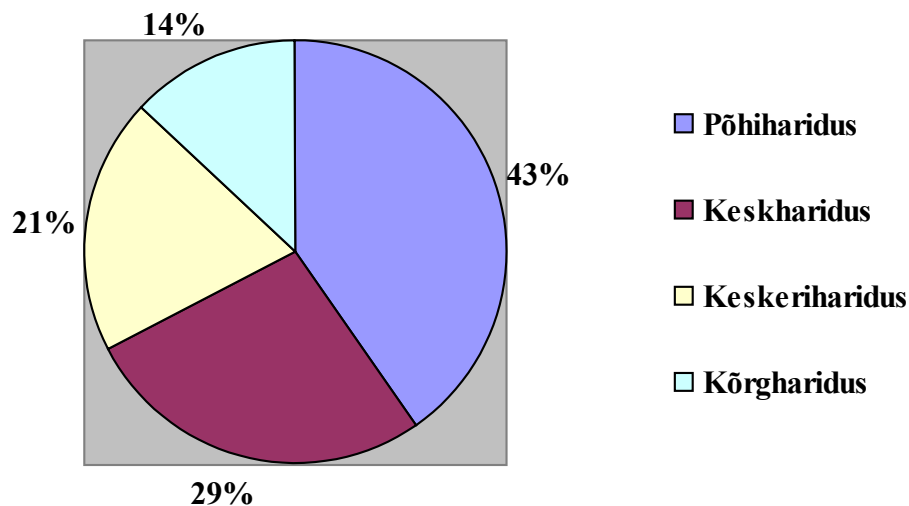
Keskhariduste on omandanud 29 % hädakaitstesituatsiooni sattunud isikutest. Keskerihariduse on omandanud 21 % hädakaitstes tegutsejast. Samas kõrgharidusega on vaid 14 % isikutest. Seega järeldeb eeltoodud andmetest, et kõige enam satub hädakaitstesituatsioonidesse põhiharidusega meessoost isikuid.

Isikute haridustaset kajastab allolev diagramm (Joonis 4: Hädakaitstes tegutseja haridustase).

---

¹²² Justiitsministeerium. Kinnipeetavate sotsiaalmajanduslik taust ja vajaduste uuring. 2002. - Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=20745/Kinnipeetavate+sotsiaalmajanduslik+taust+ja+vajaduste+uuring.pdf>, 20. aprill 2012.

Joonis 8. Hädakaitstes tegutseja haridustase

Ka see hädakaitstes tegutsejat iseloomustav faktor viib paratamatult paralleelideni üldise retsidiivsuse uuringuga. Nii on Justiitsministeeriumi poolt läbi viidud uuringus tuvastatud, et haridustaseme järgi on vangistuse lõpul domineerinud põhiharidusega isikud, keda oli 2007. aastal vanglast vabanenute seas 40 %, järgnesid keskkharidusega (21 %), algharidusega (18 %) ja keskeriharidusega isikud (12 %).¹²³ Seejuures tuleks küll märkida, et Justiitsministeeriumi poolt läbi viidud uuring kajastab isikute haridustaset vanglast vabanemise ajal, käesolev uuring aga haridustaset kohtuotsuse tegemise hetkel, kuid sarnasus tulemustes on siiski olemas.

Kriminaalse käitumise riskiks võib pidada ka isikute vähest tööhõivet. Kohtuotsuste analüüsi põhjal selgus, et 53 % hädakaitstes tegutsejatest oli kohtuotsuse tegemise hetkel mittetöötavad isikud. Mittetöötavate isikute seas domineerisid eelkõige 27 – 35 aastaste vanuserühma esindajatest (44 %) meessoost isikud. 40 % õigusvastase ründe ohvriks langenuist töötasid ning ülejäänute kohta andmed puuduvad.

Käesolevas töös on uuritud ka süüdistatavate kodakondsust. Kodakondsuse alusel on isikud jagatud:

- Eesti Vabariigi kodakondsusega isikud;

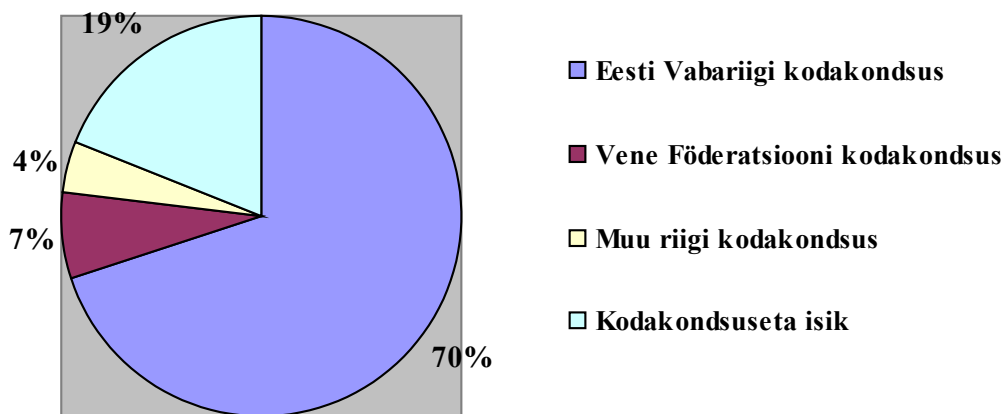
¹²³ Justiitsministeerium. Retsidiivsus Eestis. 2010. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=49702/Retsidiivsus+Eestis.pdf> , 20. aprill 2012.

- Vene Föderatsiooni kodakondsusega isikud;
- muu riigi kodakondsusega isikud;
- kodakondsuseta isikud.

Küsimusele, kas kodakondsust võib pidada staatiliseks või dünaamiliseks faktoriks on autori arvates raske vastata. Ühestküljest võiks tegu olla staatilise faktoriga, seda juhul kui isiku kodakondsus on sünnipärane.

Vaadates aga statistikat, mille kohaselt viimase nelja aastaga on määratlemata kodakondsusega isikute arv vähenenud 18 025 inimese võrra 112 422-lt 94 397-ni, võiks öelda, et tegu on siiski dünaamilise faktoriga, mida on võimalik integratsioonipoliitikaga mõjutada.¹²⁴

Magistritöö aluseks olevast andmestikust nähtub, et Eesti Vabariigi kodakondsust omas 70 % hädakaitstes tegutsenuist, kuid siiski ei saa kõiki neist pidada rahvuselt eestlasteks, kuna nii mõnelgi juhul oli emakeeleks märgitud vene keel. Ka Eesti kodanike seas oli kõige enam 27 – 35 aastaste vanuserühma kuulunuid (46%). Mitte ühegi riigi kodakondsust ei omanud 19 % hädakaitstes tegutsenuist. Vene Föderatsiooni kodakondsust omas 7 % isikutest ning mõne muu riigi kodakondsust 4 % isikutest. Eeltoodud tulemused on kajastatud järgneval diagrammil (Joonis 5. Hädakaitstes tegutseja kodakondsus).

Joonis 8. Hädakaitstes tegutseja kodakondsus

¹²⁴ Vabariigi Valitsus. Määratlemata kodakondsusega isikute arv. 2012. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://valitsus.ee/et/valitsus/tegevusprogramm/loimumine/maaratlemata-kodakondsusega-isikute-arv>, 01. mai 2012.

Vaadeldes üldist statistikat siis, 1. jaanuari 2012 aasta seisuga jaotus Eesti elanikkond kodakondsuse alusel järgmiselt: 84% olid Eesti kodanikud, 7% olid Vene Föderatsiooni kodanikud, 7% määratlemata kodakondsusega ehk nn halli passi omanikud ning 2% muude riikide kodanikud. Seejuures tuleks märkida ka seda, et määratlemata kodakondsusega isikute arv on aasta aastalt järjest vähenenud.¹²⁵

Seega, arvestades seda, et magistritöö raames käsitletud kohtulahendid pärinevad alates aastast 1993, mil tuginedes statistilistele andmetele oli määratlemata kodakondsusega isikute arv suurem kui praegu, siis on analüüsi tulemusel saadud andmed küllaltki sarnased ka üldise kodakondsuse jaotusega Eestis, mistõttu ei saa ka öelda, et Eesti kodakondsusega isikud sattuksid teiste riikide kodakondsusega isikutest enam hädakaitsest situatsioonidesse, vaid Eesti kodakondsusega isikute suurt osakaalu tuleks põhjendada pigem seeläbi, et neid on ka protsentuaalselt Eesti elanike seas kõige rohkem.

3. Hädakaitsest situatsiooni iseloomustavad faktorid

3.2.1. Ründaja ja hädakaitsest tegutseja vahelised suhted hädakaitsest situatsioonis

Antud alajaotuses on eesmärgiks analüüsida ründaja ja hädakaitsest tegutseja omavahelisi suhteid, mille põhjal jõuda järelduseni, kas hädakaitsest situatsioonile on iseloomulik isikutevaheline varasem tutvus või esineb hädakaitsest situatsioone pigem isikute vahel, kellel omavaheline varasem kokkupuude puudub.

Käesolevas magistritöös on ründaja ja hädakaitsest tegutseja vahelist suhet erinevate hädakaitsest tüüpsituatsioonide kirjeldamisel eristatud neljal alusel:

- võõrad;
- tuttavad;
- elukaaslased;
- perekonnaliikmed.

---

¹²⁵ Vabariigi Valitsus. Määratlemata kodakondsusega isikute arv. 2012. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://valitsus.ee/et/valitsus/tegevusprogramm/loimumine/maaratlemata-kodakondsusega-isikute-arv>, 01.mai

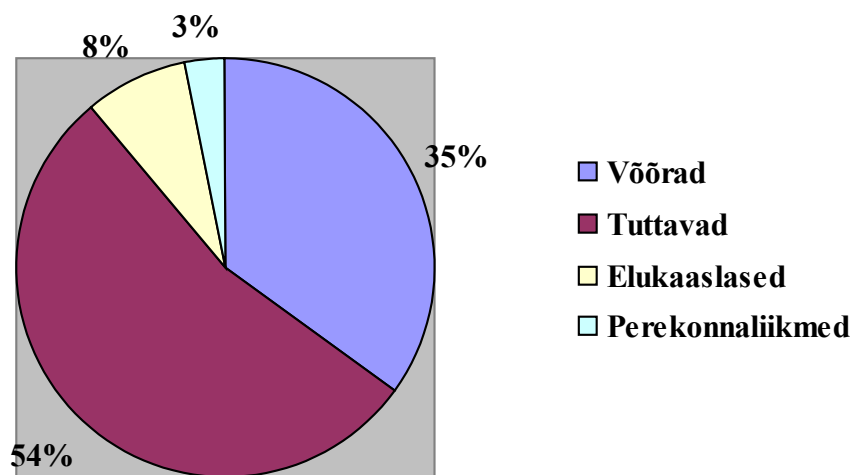
Magistritöös eristatakse perekonnasiseseid ja elukaaslastevahelistes suhetes esinevaid hädakaitstesituatsioone. Perekonnaliikmetena peetakse seejuures silmas bioloogiliselt omavahel seotud inimesi, näiteks isa ja poeg. Elukaaslaste all aga nii abikaasasid kui ka vabaabi elavaid isikuid.

Magistritöö raames läbi töötatud kohtulahenditest ilmneb, et Eesti kohtupraktikas valitseb tendents, et hädakaitstes tegutseja ja ründaja on varasemalt tuttavad, s.o 54 %-l kõikidest juhtudest. Saksamaal seevastu on suurem osa hädakaitstesituatsiooni sattunuist teineteisele võõrad, s.o 42 % kõikidest juhtudest. Eestis esines teineteisele võõraste isikute vahel tekkinud hädakaitstesituatsioone 35 %-l juhtudest ning Saksamaal tuli varasemalt tuttavate isikute vahel hädakaitstesituatsioone ette 36 %-l juhtudest.

Kui vaadelda sotsiaalselt tihedamalt seotuid isikuid, elukaaslaseid ning perekonnaliikmeid, siis Saksamaal esines nendes suhetes hädakaitstesituatsioone enam kui Eestis. Nii tuli Saksamaal elukaaslastevahelistes suhetes kasutada õigust hädakaitsele 10 %-l juhtudest ning Eestis 8 %-l juhtudest.

Analüüsides hädakaitstesituatsioonide esinemist perekonnaliikmete vahelistes suhetes tuli selliseid olukordi Saksamaal ette 8 %-l kõikidest hädakaitse tüüpsituatsioonidest ning Eestis 3 %-l juhtudest. Seejuures näitas uuring, et perekonnasisestes suhetes tekkinud hädakaitstesituatsioonides on mõlemad osapooled nii Eestis kui ka Saksamaal meessoost isikud, kas siis isa ja poeg või vennad.

Ründaja ja rünnatava vahelised suhted on kajastatud alloleval diagrammil (Joonis 6. Ründaja ja hädakaitstes tegutseja omavaheline suhe).

Joonis 8. Ründaja ja hädakaitstes tegutseja omavaheline suhe

Teoreetikud ja uurijad tunnistavad, et nii mehed kui ka naised võivad olla oma perekonnaliikmete (perekonnaliikmete all silmas peetud ka elukaaslasi) suhtes vägivaldused. Ent mehe ja naise vägivalda peetakse oma olemuselt erinevaks. Näiteks eristub naitse poolt kasutatav vägivald meeste vägivallast nii raskusastme, motivatsiooni, tagajärgede kui ka situatsiooniliste tegurite poolest. Meeste poolt kasutatav vägivald on oluliselt tõsisemate tagajärgedega võrreldes naitse poolt kasutatava vägivallaga. Mehed kasutatavad rohkem füüsilist vägivalda kui naised. Naiste vägivald on sageli vaimne, enamasti reaktsioon stressi või frustratsiooni korral või enesekaitse mehe vägivaldsuse puhul. Meeste vägivald on seevastu enam ajendatud domineerimise ja kontrolli vajadusest.¹²⁶

Luues seoseid varasemalt tuvastatud iseloomulike faktoritega, siis võiks siinkohal vähemalt Eesti kohtupraktika põhjal teha oletuse, et kuna kriminaalset käitumist tingib ja stimuleerib sotsiaalne keskkond, milles isik parasjagu viibib ja millest saab inimene impulsi käitumiseks,¹²⁷ siis kuna eelnevalt selgus, et hädakaitstes tegutsejad olid enamasti varasemalt karistatud isikud, siis võib ka eeldada, et selliste isikute tutvusringkonda iseloomustab kriminaalse käitumisega isikute olemasolu, mis viib ka hädakaitstesituatsiooni tekkimiseni.

3.2.2. Ründaja ja hädakaitstes tegutseja joove hädakaitstesituatsioonis

¹²⁶ Justiitsministeerium. Pervägivalla levikut soodustavad riskid ja pervägivalla ulatus praktikute hinnangutes. 2011. - Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=55587/Perev%20E4givalla+riskid+ja+ulatus+praktikute+hinnangutes.pdf>, 1. mai 2012.

¹²⁷ Raska, E. Kriminoloogia. Sissejuhatus ainesse. Tallinn: Juura. 2002, lk 51.

Uuringud näitavad, et isikuvastaste kuritegude arv on tihedalt seotud alkoholi tarbimisega.¹²⁸ Kuna ka hädakaitstesituatsioonide puhul on tegu peamiselt isikuvastaste kuritegudega, siis siit ka küsimus, kas hädakaitstesituatsiooni tekkimine võiks olla kuidagi seotud alkoholi tarvitamisega.

Käesoleva alajaotuse eesmärgiks on välja selgitada, kas hädakaitstesituatsiooni tekkimise ajal olid joobes: ründaja, hädakaitstes tegseja või mõlemad osapooled.

Hädakaitstesituatsiooni puhul on alkoholi tarvitamisele erilise tähelepanu pööramine oluline just eelõige seetõttu, et joobunu rünne seab hädakaitsetegevusele teatavad piirangud – tegu on mittesüülise ründega. Hädakaitsepiirang tuleneb antud juhul eeldusest, et sellise isiku ründe korral ei ole õiguskord ohustatud. Hädakaitseõigus langeb tema vastu üldse ära ja kõne alla tuleb ainult rünnatava hüve kaitse proportsionaalsuspõhimõtte alusel – seega hädaseisund.

Kui siisiki eeldada, et ka nimetatud isiku ründe korral on õiguskord mõneti ohustatud, siis tuleb tunnistada hädakaitseõigust, kuid piiratud ulatuses. Piiratud on see eelõige nõudega võimaluse korral põgeneda.¹²⁹ Põgenemist saab aga nõuda siis, kui see on võimalik oma huve saatuse hooleks jätmata või ennast ohustamata, seejuures määrav on asjaolu, kas rünnatav sai põgeneda ilma, et see riivaks tema au või muul viisil kahjustaks tema huve.¹³⁰

Kahjuks osutusid aga andmed kohtuotsustes üldistuste tegemiseks ebapiisavaks, 76 %-l Saksamaa kohtuotsustest ning 66 % Eesti kohtuotsustest kinnitus joobeseisundi olemasolu või selle puudumise kohta puudus, mistõttu ei ole saadud andmete põhjal võimalik anda ka usaldusväärset hinnangut küsimusele, kas ka hädakaitstesituatsioonides mängib olulist rolli alkohol.

Kuigi loetud kohtuotsuste alusel võib üldmulje põhjal siiski öelda, et paljud hädakaitstesituatsioonid said sageli alguse ühise alkoholitarvitamise käigus, siis statistiliselt

---

¹²⁸ Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2011. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=56203/Kuritegevus+Eestis+2011+slaidid.pdf> , 20.

aprill 2012.

¹²⁹ Sootak, J. Õigusvastatus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 62.

¹³⁰ Samson, E. Kriminaalõiguse üldosa. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride järelkoolituse karistusõiguse õppegrupile. 2000. Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=10710/krimoiguse+yldosa.pdf> , 20. aprill 2012.

seda kinnitada ei saa.

3.2.3. Hädakaitstes tegutseja poolt kasutatav kaitsevahend ja ründaja kasutatav ründe vahend

Hädakaitstesituatsioonis võivad ründaja ja rünnatava poolt kasutatavad vahendid erinevates situatsioonides olla erinevad, mistõttu iseloomustavad ka kasutatavad vahendid situatsiooni. Seega on käesolevas alajaotuses eesmärgiks selgitada välja, millist vahendit kasutab ründaja ning millist vahendit kasutab õigusvastase ründe tõrjumiseks hädakaitstesituatsiooni sattunu.

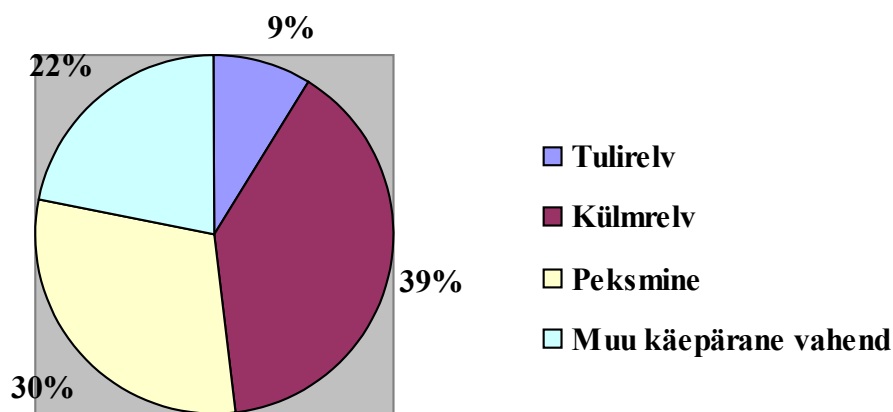
Vahendi all peetakse silmas eset või viisi (n. pekmine), mis hõlbustab kas siis õigusvastase ründe toimepanemist või selle tõrjumist.

Käesolevas töös on vahendid jaotatud nelja suuremasse gruppi:

- tulirelvad;
- külmrelvad (n. nuga, kirves);
- pekmine (nii käte kui ka jalgadega);
- muud käepärased vahendid (n. aialipp, telliskivi, õlleklaas, verbaalne ähvardus, sissetung jne.)

Analüüsist nähtub, et Eestis kasutatakse ründe tõrjumiseks kõige enam külmrelvi, s.o 39 %-l juhtudest. Seejuures suisa 76 %-l juhtudest, kus rünnet tõrjutakse mõne külmrelvaga on tegu noaga. Järgmisena on enim levinud ründele vastupanu osutamise viisiks pekmine, seda esineb 30 %-l juhtudest. Sellele omakorda järgneb vastupanu osutamine mõne muu käepärase vahendiga (22 %). Kõige vähem, 9 %-l juhtudest, kasutatakse hädakaitstesituatsioonis tulirelva.

Ründe tõrjumise vahenditest Eestis annab ülevaatliku pildi allolev diagramm (Joonis 7. Hädakaitstes tegutseja poolt ründe tõrjumiseks kasutatav vahend).

Joonis 8. Hädakaitstes tegutseja poolt ründe tõrjumiseks kasutatav vahend

Kuigi eelnevast nähtub, et tulirelva kasutamist tuleb kohtupraktikas kõige harvem ette on Riigikohus siiski pidanud vajalikuks tulirelva kasutamisele erist tähelepanu pöörata ning on selgitanud tulirelva kasutamise tingimusi.

Riigikohtu kriminaalkolleegium on märkinud, et hädakaitse õigustab ründaja õigushüvede kahjustamist, see tähendab õiguslikult on aktsepteeritav temale ka surmavate vigastuste tekitamine tulirelvaga, kuid see võib olla vaid kaitse viimaseks vahendiks. Seejuures on enne tulirelva kasutamist vajalik esmalt ründajat tulirelva võimaliku kasutamise eest hoiatada või teha hoiatuslask ning alles seejärel, ründe jätkumise korral, on lubatud tulistada ründaja pihta. Need piirangud ei kehti siiski juhul, kui pärast hoiatuslasku poleks rünnataval enam võimalik rünnakut eemale tõrjuda, see tähendab, et sellisel juhul pole kohustust valida säästvat vahendit.¹³¹

Ka Saksamaa kohtupraktikas kasutatakse ründe tõrjumiseks kõige enam just külmrelvi, s.o 65 %-l juhtudest. Sarnaselt Eestiga on ka siin ülekaalus just noa kasutamine (96 %). Kui Eestis on ründe tõrjumise vahenditest teisel kohal peksimine, siis Saksamaal on teiseks enim kasutatavaks vahendiks tulirelv, mis Eestis on hädakaitstes kasutatavatest vahenditest viimasel kohal, tulirelva kasutamise osakaal kõikidest juhtudest on Saksamaal suisa 25 %. Tulirelva kasutamisele järgnevad peksmine (7 %) ning muud käepärased vahendid (3 %).

Kuivõrd ka Saksamaa kohtupraktika on kõikidest hädakaitstes tegutseja poolt kasutatavatest

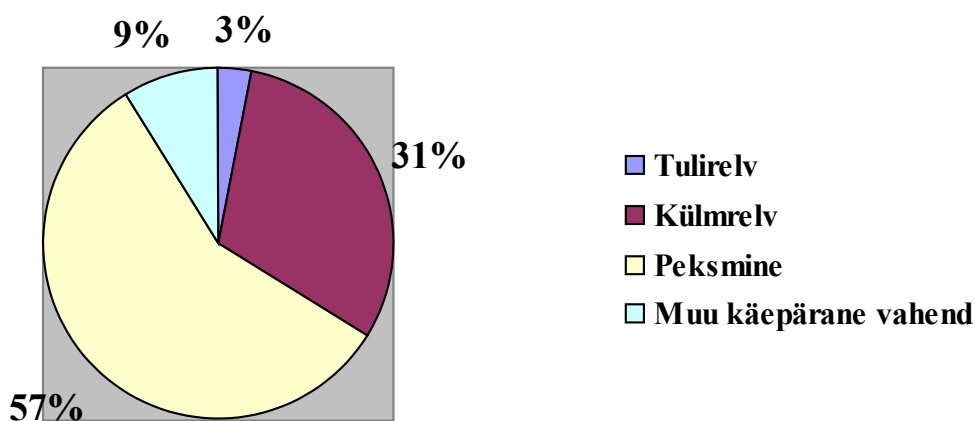
¹³¹ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 21. jaanuarist 2002 nr 3-1-1-124-01 Tartu Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 10.10.2001. a kohtuotsus Väino Teearu süüditunnistamises KrK § 100 järgi. – RT III 2002, 5, 45, p 7.4.

vahenditest enim kokku puutunud just noa kasutamise, siis on Saksamaa kõrgeim kohus pidanud vajalikuks ka noa kaitsevahendina kasutamist eraldi käsitleda. Nii on kohus leidnud, et nuga võib olla üksnes viimane vahend hädakaitsetegevusel. Seejuures tuleks enne noa kasutamist ründajat selle eest hoiatada ja alles siis kui hoiatusest ei piisa seda kaitsetegevusel kasutada ning kui võimalik siis surmavate vigastuste tekitamist vältida.¹³²

Seega võib noa kasutamise puhul tuua paralleelse seisukohaga tulirelva kasutamise osas.

Analüüsid ründaja poolt kasutatavaid vahendeid selgub, et Eesti kohtupraktika alusel seisneb õigusvastane rünne enamasti peksmises (57%). Vähem kasutatakse ründes külmrelva (31 %) või muud käepärast vahendit (9 %). Kõige vähem leidis ründes kasutust aga tulirelv 3 %.

Eesti kohtupraktikas enim tarvitavad ründevahendid on kajastatud alloleval diagrammil (Joonis 8. Ründaja poolt kasutatav vahend).

Joonis 8. Ründaja poolt kasutatav vahend

Sarnaselt Eestiga nähtub ka Saksamaa kohtulahenditest, et kõige enam seisnes õigusvastane rünne peksmises, seda 49 %-l juhtudest. Sellele järgnes rünne muu käepärase vahendiga (27 %), oluliselt vähem kasutati aga ründe vahendiks külmrelva (16 %). Tulirelva kasutati õigusvastases ründes kõige vähem, 8 %-l kõikidest juhtudest.

Seega võib eltoodu põhjal kokkuvõtvalt öelda, et peksmises seisnevat rünnet tõrjutakse nii Eestis kui ka Saksamaal enamasti külmrelvaga.

¹³² Saksamaa Ülemkohtu (BGH) 26. augusti 2004. a. lahend 4 StR 236/04. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=ba831cc88c55e058194bdef9d714ae55&nr=30362&pos=0&anz=1>, 10. november 2011.

3.2.4. Hädakaitstes tegutseja kaitsetegevuse tagajärjed

Nagu ka juba eelnevalt mainitud sai, siis käesolevas töös on vaatluse all hädakaitstes tegutseja, kui kohtumenetluses süüdistatava rollis olev isik. Seega on siinkohal kohane ka lähemalt uurida, milles seisnevad need süüteod, milles hädakaitstesituatsiooni sattunud süüdistatakse. Eelnev võimaldab teha järeldusi sellest, kui kaugele isikud enda kaitsetel õigusvastase ründe eest lähevad. Eesmärgiks on välja selgitada kui tõsised tagajärjed kaasnevad hädakaitstes tegutsemisega, kas piirduakse vaid kergete kehavigastuste tekitamisega või on ründe tõrjumise tagajärjeks suisa ründaja surm.

Käesolevas magistritöös on vaatluse alla võetud järgnevad allolevas tabelis (Tabel 1. Enim esinenud süüteod hädakaitse puhul) toodud süüteod:

Süüteo tagajärg	Karistusseadusti k (KarS)	Kriminaalkoodeks (KrK)	<i>Strafgesetzbuch</i> (StGB)¹³³
Isiku surm	§ 113	§ 100; §104	§ 212; § 213; § 222; § 227
Tervisekahjustuse tekitamine	§ 118	§ 107; § 110	§ 223; § 224; § 229
Kehaline väärkohtlemine	§ 121	-	-

Tabel 1. Enim esinenud süüteod hädakaitse puhul

Eeltoodud tabelis ühisnimetaja isiku surm alla paragrahvide liigitamisel on lähtunud käesoleva alapunkti eesmärgist, milleks on välja selgitada just see, kui rasked tagajärjed olid ründe tõrjumisel. Eeltoodud paragrahvide ühiseks tunnuseks, mille puhul on neid liigitatud ühisnimetaja isiku surm alla on asjaolu, et hädakaitstes tegutseja teo tagajärjel, mille eesmärgiks oli õigusvastast rünnet tõrjuda, saabus ründaja surm.

Kuna analüüsi aluseks olevad lahendid pärinevad nii Karistusseadustiku kui ka

¹³³ StGB § 212 Tapmine; StGB § 213 Provotseeritud tapmine; StGB § 222 Surma põhjustamine ettevaatamatusest; StGB § 223 Kehavigastus; StGB § 224 Ohtlik kehavigastus; StGB § 227 Kehavigastuste tekitamine, mille tagajärjeks on isiku surm; StGB § 229 Kehavigastuste tekitamine ettevaatamatusest

Kriminaalkoodeksi kehtivuse ajast, siis on asjakohane ka täpsustada, et kuna Kriminaalkoodeksi kehtivuse ajal eristati tahtlikku tapmist (KrK § 100) ja tapmist hädakaitse piiride ületamisel (KrK § 104)¹³⁴ ning kehtiva õiguse kohaselt sellist eristamist enam ei toimu (tapmine KarS §113)¹³⁵, siis on nii tahtlikku tapmist kui ka tapmist hädakaitsepiiride ületamisel käesolevas magistritöös käsitletud ühisnimetaja isiku surm all.

Käsitledes Saksamaa kohtulahendeid on ühisnimetaja isiku surm alla liigitatud süüteod, mida kvalifitseeritakse tapmisena (*StGB* § 212), provotseeritud tapmisena (*StGB* § 213), surma põhjustamisena ettevaatamatusel ja kehavigastuste tekitamisena, mille tagajärjel saabub isiku surm (*StGB* § 227).¹³⁶

Kehtivas õiguses ei tehata enam vahet ka üliraske kehavigastuse tekitamisel hädakaitse piiride ületamisel (KrK § 104) ja üliraske kehavigastuse tahtlikul tekitamisel (KrK § 107)¹³⁷ ning ka neid on käsitletud ühisnimetaja raske tervisekahjustuse tekitamise all (KarS 118), mis on neile vasteks kehtivast õigusest. Põhjuseks, miks kehtiv õigus on varasema kehavigastuse mõiste asendanud tervisekahjustuse mõistega on asjaolu, et viimane on Karistusseadustiku eelnõu seletuskirja kohaselt täpsem.¹³⁸

Sarnaselt Kriminaalkoodeksile kasutab ka Saksamaa *Strafgesetzbuch* mõistet kehavigastuste tekitamine nii on ühisnimetaja tervisekahjustuse tekitamine alla liigitatud kehavigastuste tekitamine (*StGB* § 223), ohtlike kehavigastuste tekitamine (*StGB* § 224) ning kehavigastuste tekitamine ettevaatamatusel (*StGB* § 229).¹³⁹

Mis puudutab asjaolu, et Karistusseadustikus on kaotatud hädakaitse piiride ületamise puhuks tapmise puhul ette nähtud erisäte, siis Karistusseadustiku eelnõu seletuskirjast nähtub, et

---

134 Kriminaalkoodeks, 07. mai 1992, jõustunud 01.06.1992 – RT I 1993, 7, 103; 1999, 29, 398.

135 Karistusseadustik. 06. juuni 2001. - Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/104042012003>, 12. märts 2012.

136 Saksamaa kriminaalseadustik (StGB) 13. november 1998. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>, 04. märts 2012.

137 Kriminaalkoodeks, 07. mai 1992, jõustunud 01.06.1992 – RT I 1993, 7, 103; 1999, 29, 398.

138 Vabariigi Valitsuse algatatud Karistusseadustiku eelnõu 119 SE I. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://web.riigikogu.ee/ems/sarosbin/mgetdocitemid=991610003&login=proov&password=&system=ems&server=ragnel>, 30. märts 2009.

139 Saksamaa kriminaalseadustik (StGB) 13. november 1998. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>, 04. märts 2012.

vahetegu on kaotatud eesmärgiga vähendada süütegude sisemist liigendamist. Nii antakse konkreetse süüteojuhtumi raskuse üle otsustamine rohkem kui Kriminaalkoodeksi kehtivuse ajal kohtuniku kätte.¹⁴⁰

Iseenesest ei ole taunimisväärne tõik, et kohtunikele antakse suurem otsustuspädevus, mistõttu tuleb tal igasse juhtumisse ilmselt veelgi põhjalikumalt suhtuda, et määrata just konkreetset juhul asjakohane karistusmäär. Samas võib selline õigusvastasust välistava asjaolu esinemisel isiku teo näiteks Karistusseadustiku § 113 alusel tapmisena kvalifitseerimine luua kõrvaltvaatajas hädakaitses tegutsejast mulje kui jõhkrast kurjategijast, samas kui Kriminaalkoodeksi kehtivuse ajal oli kohe §-st endast välja loetav, et tegu on toime pandud siiski hädakaitseseisundis tegutsedes.

Eeltoodud kvalifikatsioonide analüüsist Eesti kohtupraktikas nähtub, et enim on isikuid kohtu alla antud süüdistatuna isiku surmamisest, s.o 38 %-l juhtudest. Mõnevõrra vähem on hädakaitses tegutsejat süüdistatud kehalises väärkohtlemises (34 %). Raske tervisekahjustuse tekitamises on õigusvastase ründe ohvriks langenud süüdistatud 27 % juhtudest.

Vastav analüüs Saksamaa kohtupraktika alusel näitab, et 70 % juhtudest kus isik kaitseb end õigusvastase ründe eest on kaitsetegevuse tagajärjeks ründaja surm ning 30 % juhtudest piirduakse tervisekahjustuse (kehavigastuse) tekitamisega.

Eeltoodust järeldub, et Eestis on hädakaitses olukorras toime pandud süüteod leebemate tagajärgedega, see tähendab, et piirduakse pigem tervisekahjustuse tekitamise või väärkohtlemisega, Saksamaal seevastu on kaitsetegevuse tagajärjeks ülekaalukalt ründaja surm.

4. Hädakaitseseisundi tüüpsituatsioonid

4.2.1. Omavaheline tüli

---

¹⁴⁰ Vabariigi Valitsuse algatatud Karistusseadustiku eelnõu 119 SE I. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://web.riigikogu.ee/ems/sarosbin/mgetdocitemid=991610003&login=proov&password=&system=ems&server=ragne1>, 30. märts 2009.

Analüüsidest kohtupraktikat selgus, et kõige levinumaks situatsiooniks, kus kasutati õigust hädakaitsele oli omavaheline tüli. Eesti kohtupraktikas oli see näitaja 54 % juhtudest ning Saksamaal 46 % juhtudest.

Tüli tekkepõhjuseid oli seejuures erinevaid. Valdavas enamuses nii Eestis ja kui ka Saksamaal, said tülid alguse omavahelisest sõnavahetusest, millele järgnes füüsiline rünnak. Kuid esines ka näiteks selliseid juhte, kus kodutüüranni ähvardav käitumine viis vajadusele hädakaitseks.

Kui rääkida antud tüüpsituatsiooni sattunute soost, siis on see ainus alajaotus, mida iseloomustab võrreldes ülejäänutega naissoost isikute osalus hädakaitse situatsioonis, kusjuures sellisele järeldusele võib jõuda nii Eestis kui ka Saksamaa kohtuotsuste analüüsi tulemusel. Eestis on antud situatsioonis naiste osaluse protsent hädakaitse tegevsejana 25 ning Saksamaal 17. Ründajana tuleb naissoo esindajaid Eestis ette 12 %-l kõikidest omavahelise tüli juhtudest ning Saksamaal 4 %-l juhtudest.

Naiste osalust just omavahelise tüli käigus tekkinud hädakaitse situatsioonides võib selgitada läbi selle, et antud tüüpsituatsiooni alla lähevad nii olmetülid kui ka need juhtumid, kus aastaid vägivaldse kodutüüranni hirmuvalitsuse all kannatanud naine teostab hädakaitset oma vägivaldse mehe vastu.

Siiski tuleb märkida, et kuigi omavahelise tüli käigus hädakaitse situatsiooni sattunute seas on ka naissoo esindajaid, siis ka siin on siiski valdavas enamuses tegu olukordadega, kus nii ründaja kui ka ründe tõrjuja on meessoost isikud, mida kinnitavad ka naiste osalust ilmestavad protsendid.

Analüüsidest isikute vanuselisi näitajaid selgub, et hädakaitse situatsioonis, mis saab alguse omavahelisest tülist on kõige enam 27 - 35 aastaste vanuserühma esindajaid, sellesse vanuserühma kuuluvad 45 % kõikidest antud tüüpsituatsioonis hädakaitse tegevsejaist. Teise enim esinenud vanuserühmana võib esile tuua 45 – 53 aastased isikud, vastavaealisi oli 25 %. Vanuserühmadest 18 – 26 aastat, 36 – 44 aastat ning 54 aastaseid ja vanemaid isikuid oli käsitletavas tüüpsituatsioonis võrdselt 10 %.

Käsitledes analüüsitava tüüpsituatsioonis eraldi naissoost ja meessoost isikute vanuselisi näitajaid siis selgub, et enim esinenud 27 – 35 aastaste vanuserühms olid 33 % naissoost isikud ning ülejäänud 67 % meessoost isikud. Üldse olid naised esindatud ainult kahes

vanuserühmas, varem mainitud 27 – 35 aastaste vanuserühmas, kus osales kõikidest antud tüüpsituatsioonis osalenud naissoo esindajatest 75 % ning ülejäänud 25 % naissoost isikud kuulusid 45 – 53 aastaste vanuserühma.

Vaadeldes hädakaitses tegutsejate varasemat karistatavust siis nähtub, et käsitletava tüüpsituatsiooni puhul on hädakaitsesituatsiooni sattunutest varasemalt karistatud 66 % isikuid, karistamata isikuid on 34 %. Seejuures varasemalt karistatud isikutest on suisa 60 % karistatud rohkem kui üks kord ning 40 % karistatud üks kord.

Kui arvestada ka soolist kuuluvust siis meessoost isikute puhul on varasema karistatvuse osakaal tunduvalt suurem kui naissoost isikute puhul. Meeste puhul on varasemalt karistatud isikuid 74 %, naistest on varasemalt karistatud 45 % isikuid. Rohkem kui üks kord karistatud naissoo esindajaid on 12 % ning meessoos esindajaid 78 %.

Seega antud tüüpsituatsioonis on hädakaitses tegutseja suure tõenäosusega varasemalt rohkem kui üks kord karistatud meessoost isik.

Kui käsitleda antud tüüpsituatsiooni sattunud hädakaitses tegutsejate haridustaset, siis ilmneb, et haridustasemed jagunevad järjnevalt: 41 % isikutest on omandanud põhihariduse, 25 % keskerihariduse, 17 % keskhariduse ning kõrghariduse on samuti omandanud 17 % antud tüüpsituatsioonis osalenud isikutest.

Seejuures kui vaadelda eraldi naissoost ja meessoost isikute haridustaset, siis naiste puhul on haridustaseme näitajad järgnevad: 50 % on naissoo esindajatest on omandatud keskerihariduse, 25 %-l on keskharidus ning 25 %-l on kõrgharidus. Meessoos esindajate puhul on enamusel, s.o 62 %-l, vaid põhiharidus, keskerihariduse on omandanud 14 % isikutest, 13 %-l on keskeriharidus ning 11 %-l on kõrgharidus.

Seega võib eelnevast teha üldise järelduse, et hädakaitsesituatsioonis hädakaitses tegutsejana osalenud naissoost isikutel on kõrgem haridustase kui meessoost isikutel.

Kuna, aga eelnevalt sai tõdetud, et antud tüüpsituatsioonis on ülekaalus siiski meessoos esindajad siis järeldub, et antud tüüpsituatsiooni puhul on hädakaitsesituatsiooni sattunu enamasti põhiharidusega meessoost isik.

Tööhõive puhul domineerib antud situatsioonis suuresti mittetöötavate isikute osakaal, s.o 75 %. Naissoost mittetöötavaid isikuid on 45 % kõigist naissoost isikutest ning meessoost mittetöötavaid isikuid 69 % kõigist meessoost isikutest. Seega iseloomustab hädakaitses

tegutsejat antud situatsiooni kontekstis mittetöötamine.

Mis puudutab kodakondsust siis on omavahelise tüli situatsioonis hädakaitstes tegutsejatest enamus, s.o 65 %, Eesti Vabariigi kodakondsusega isikud. Oluliselt vähemal määral 23 %-l juhtudest on tegu kodakondsuseta isikutega ning 12 %-l isikutest on Vene Föderatsiooni kodakondsus.

Tuues välja erinevused naissoo ja meessoos vahel, siis naissoo puhul on 75 % hädakaitstes tegutsejatest Eesti Vabariigi kodanikud ning 25 % kodakondsuseta isikud. Meeste puhul on Eesti Vabariigi kodanikke 50 %, kodakondsuseta isikuid 37 % ning Vene Föderatsiooni kodanikke 13 %. Kodakondsuselt on hädakaitstes tegutseja puhul niisiis tegu Eesti vabariigi kodanikuga.

Antud tüüpsituatsiooni puhul iseloomustab situatsioonis osalenute omavahelist suhet asjaolu, et tegu ei ole teineteisele võõraste isikutega. 76 %-l juhtudest on tegu tuttavate isikutega, 18 %-l juhtudest on tegu elukaaslastega ning 6 %-l perekonnaliikmetega.

Kui taaskord näha erinevusi naissoost ja meessoost isikute vahel, siis on tähelepanuväärt asjaolu, et naiste osalus perekonnaliikmete vahel aset leidnud hädakaitstesituatsioonides puudub. 33 % juhtudest, kus üks osapool on naine, on tegu omavahel tuttavate isikutega, kõik ülejäänud (67 %) juhud on aga seotud elukaaslaste vahel tekkinud hädakaitstesituatsioonidega. Saksamaal on aga näiteks kõik juhused, kus hädakaitstes tegutsenu on naissoost isik leidnud aset elukaaslastevahelistes suhetes.

Meessoost isikute puhul on tuttavate vahelisi hädakaitstesituatsioone antud tüüpsituatsiooni puhul 84 %, elukaaslaste vahelisi hädakaitstesituatsioone 14 % ning perekonnaliikmetevahelisi situatsioone 2 % kõikidest juhtudest.

Hädakaitstesituatsiooni puhul on oluline käsitleda ka ründes ja hädakaitstes kasutatavat vahendit. Käistletava tüüpsituatsiooni puhul on enim hädakaitstes tegutseja poolt kasutatavaks vahendiks külmrelv ja seda 41 %-l juhtudest. Seejuures enim kasutatavaks külmrelvaks on nuga. Külmrelvale järgnevad 32 %-ga peksmine käte või jalgadega, 20 %-ga muu käepärane vahend ning kõige vähem leiab antud tüüpsituatsiooni puhul ründe tõrjumise vahendina kasutust tulirelv, seda vaid 7 %-l juhtudest. Ka Saksamaa kohtupraktika alusel on enim levinud vahend ründe tõrjumiseks antud olukorras just külmrelv.

Analüüsides Eesti kohtupraktika alusel eraldi naiste ja meeste poolt ründe tõrjumiseks

kasutatavat vahendit, siis järeldub, et naiste poolt enim kasutatavaks vahendiks on külmrelv, seda 57 % juhtudest. Vähem, 28 %-l juhtudest, kasutatakse ründe tõrjumiseks muud käepärast vahendit ning kõige vähem 14 %-l juhtudest peksmist. Seejuures tulirelva kasutamist naiste puhul ei esine aga üldse.

Käsitatud kohtulahendite analüüsist järeldub, et meeste puhul on ründe tõrjumiseks enim kasutatavad vahendid külmrelvad ning peksmine, mõlemad moodustavad 36 % kõikidest juhtudest. Teisel kohal on ründe tõrjumine muu käepärase vahendiga (19 %) ning kolmandal kohal ründe tõrjumine tulirelvaga (9 %).

Ründaja poolt kasutatavatest vahenditest on enim kasutatav peksmine 42 %, sellele järgneb 37 %-ga muu käepärane vahend ning kolmandal kohal on külmrelva kasutamine. Saksamaa puhul on enim kasutatavaks vahendiks antud tüüpsituatsiooni puhul muu käepärane vahend. Näidetena võiks siinkohal tuua näiteks teleskooptoru, puidust kausi, ühiselt tühjaks joodud viinapudeli ning püksirihma.

Vaadeldes Eesti kohtupraktikas eraldi naissoost ja meessoost ründajat, siis naissoost ründaja puhul on levinuimaiks ründevahenditeks muu käepärane vahend või peksmine (mõlemad 50 %). Meessoost isikud kasutavad ründevahendiks enim peksmist (40 %), millele järgnevad omakorda külmrelva ja muu käepärase vahendi kasutamine (mõlemad 30 %).

Andmaks hinnangut kaitsetegevuse intensiivsusele tuleb analüüsida hädakaitstes tegutseja teo tagajärge, st seda, kas ründe tõrjumisel piirduti kehavigastuste tekitamisega või oli kaitse tagajärjeks ründaja surm. Eesti kohtupraktikat analüüsides selgub, et antud tüüpsituatsiooni puhul oli enim esinenud tagajärjeks tervisekahjustuse tekitamine ja seda 43 % juhtudest. Vähem esineb kehalist väärkohtlemist (33 %) ning isiku surma põhjustamist (24 %).

Saksamaal on omavahelise tüli situatsioonis hädakaitsetegevuse tagajärjeks enamasti, s.o. 68 %, isiku surm. Vaid 32 %-l juhtudest on seega tegu tervisekahjustuse tekitamisega.

Vaadeldes eraldi naissoost ja meessoost isikuid siis ilmneb, et Eestis piirdub 60 %-l juhtudest naiste hädakaitsetegevus kehalise väärkohtlemisega, millele järgneb 35 %-ga kehaline väärkohtlemine ning 5 %-ga isiku surmaga lõppev kaitsetegevus.

Meeste puhul on seevastu 47 %-ga ülekaalus tervisekahjustuse tekitamine, järgnevad 27 %-ga väärkohtlemine ning 26 %-ga ründaja surmaga lõppev hädakaitsetegevus.

Võrreldes soolistel alustel Saksamaal aset leidnud antud tüüpsituatsiooni alla kuuluvaid hädakaitseolukordi, siis ilmneb, et Saksamaal on naissoost isikute poolt ründe tõrjumisel põhjustatud tagajärjeks ründaja surm. Meeste tegevusel õigusvastase ründe tõrjumisel

jagunevad tagajärjed: ründaja surm 65 % ning ründajale tervisekahjustuse tekitamine 35 %.

Kui iseloomustada isikut, kes omavahelise tüli käigus satub olukorda, kus tuleb kasutada õigust hädakaitsele võiks see kirjeldus olla järgnev:

- meessoost isik, kes teostab õigust hädakaitsele teise meessoost isiku vastu;
  - 27 – 35 aastane;
  - hädakaitstes tegutseja on varasemlt rohkem kui ühe korra karistatud;
  - põhiharidusega;
  - ei tööta;
  - Eesti Vabariigi kodakondsusega;
  - hädakaitseolukorda sattunule on ründaja varasemalt tuttav;
  - hädakaitstesituatsiooni sattunu kaitseb end peksmises seisneva ründe eest külmrelvaga;
  - kaitsetegevuse tagajärjeks on ründajale tervisekahjustuse tekitamine.

Kuna omavaheline tüli on ainus tüüpsituatsioon, mis võimaldab kirjeldada ka hädakaitstes osalenud naissoost isikut, siis järgnevalt lühikirjeldus ka naissoost hädakaitstes tegutseja iseloomustamiseks. Hädakaitstesituatsioonis osalenud naissoost isikut iseloomustavad järgnevad faktorid:

- naissoost isik teostab õigust hädakaitsele meessoost isiku vastu;
  - 27 – 35 aastane;
  - hädakaitstes tegutseja on varasemalt karistatud;
  - keskeriharidusega;
  - töötab;
  - Eesti Vabariigi kodakondsusega;
  - hädakaitstes tegutsejat rünnanu on tema elukaaslane;
  - hädakaitstesituatsiooni sattunu kaitseb end peksmises seisneva ründe eest külmrelvaga;
  - kaitsetegevuse tagajärjeks on ründaja kehaline väärkohtlemine.

4.2.2. Kallaletung tänaval

Omavahelisele tüli järgneb Eestis esinemissageduselt teise tüüpsituatsioonina kallaletung tänaval, mida tuli ette 21 % kõikidest juhtudest. Siinkohal tuleb aga sisse erinevus Eesti ja Saksamaa kohtupraktika vahel, sest Saksamaal on esinemissageduselt teisel kohal sissetung kinnisasjale (25 %) ning kallaletung tänaval on alles kolmandal kohal (17 %).

Nagu eelnevas alapunktis ka mainitud sai, siis kõigis teistes tüüpsituatsioonides peale omavahelise tüli olid nii ründaja kui ka hädakaitstes tegutseja meessoost isikud. Seega ka antud tüüpsituatsiooni iseloomustab asjalu, et tegu on meessoost isikutega.

Kuigi antud tüüpsituatsiooni puhul võiks ju oletada, et ka naissoost isikud langevad tänaval kallaletungi ohvriks ning ka neil tekib vajadus end õigusvastase ründe eest kaitsta, siis põhjendusi, miks antud analüüsi raames selliseid juhte ei esinenud, võib leida ka üldisest kallaletunge puudutavast uuringust. Nimelt on 2009ndal aastal läbi viidud kuriteoohvrite uuringus leitud, et ohvriks langes 12 kuuga 2,4 % elanikest. Vägivallaohvrite hulgas oli küll naisi veidi enam kui mehi, kuid naised puutuvad vägivallaga sagedamini kokku koduses olustikus, mehed väljaspool kodu.¹⁴¹ Kuna antud juhul on käsitletud aga väljaspool kodu aset leidnud juhtumeid, siis siit ka üks võimalik põhjendus, miks naissoost isikute osalus antud tüüpsituatsiooni puhul puudub.

Vanuselist kuuluvust antud tüüpsituatsiooni puhul ilmestab eelkõige asjaolu, et kallaletungi ohvriks tänaval langevad eelkõige nooremaealised isikud. Nii on siin esindatud ainult kolme esimesse vanuserühma kuuluvad isikud. Võrdselt 40 % isikuid on vanuserühmast 18 – 26 aastased ning 27 – 35 aastased. Ülejäänud 20 % isikuid kuulub kolmandasse, 36 – 44 aastaste rühma.

Kallaletungi puhul tänaval langevad õigusvastase ründe ohvriks enamasti, s.o. 68 %-l juhtudest, varasemalt rohkem kui ühe korra karistatud isikud. Karistamata ja varasemalt ühel korral karistatud isikuid langeb kallaletungi ohvriks kumbagi võrdselt 16 % kõikidest juhtudest. Seega ka antud tüüpsituatsiooni puhul sarnaselt omavahelise tüliga on õigusvastase ründe ohvriks langenud isiku puhul tegu varasemalt rohkem kui ühel korral karistatud meessoost isikuga.

---

¹⁴¹ Justiitsministeerium. Kuriteoohvrite uuring. 2009. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/OVU>, 20. aprill 2012.

Ka haridustaseme puhul võib paralleelsele tuua eelnevalt käsitletud tüüpsituatsiooniga. Siingi on hädakaitstes tegutseja enamasti, s.o 51 %, põhiharidusega isik. Järgnevad keskharidus 33 % ning keskeriharidus 16 %. Kõrgharidusega isikute osalus antud tüüpsituatsiooni puhul puudus. Seega on tänaval kallaletungi ohvriks langenu enamasti põhiharidusega isik.

Kirjeldatava tüüpsituatsiooni puhul ei ole võimalik seda situatsiooni iseloomustavaks faktoriks lugeda tööhõivet, kuivõrd magistritöö aluseks oleva statistika pinnalt järeldub, et töötavaid ja mittetöötavaid isikuid on võrdselt 50 %.

Kodakondsuselt on käsitletava tüüpsituatsiooni puhul enamasti tegu Eesti Vabariigi kodakondsusega isikuga ja seda suisa 98 %-l juhtudest. Vaid 2 % tänaval kallaletungi tõttu hädakaitstesituatsiooni sattunutest on kodakondsuseta isikud. Võib seega väita, et antud situatsiooni puhul on hädakaitstes tegutseja suure tõenäosusega Eesti Vabariigi kodanik.

Omavaheliste suhete osas iseloomustab situatsiooni asjaolu, et valdavas enamuses on antud situatsioonis osalenute näol tegu teineteisele võõraste isikutega, seda 79 % juhtudest. 21 % juhtudest on isikud omavahel varasemalt tuttavad. Elukaaslaste ja perekonnaliikmete vahel selliseid situatsioone aset ei leidnud, mis on seletatav antud tüüpsituatsiooni olemusega. Saksamaa kohtupraktikat analüüsid selgus, et sealgi on kallaletungi puhul ründe ohver ründajale võõras isik.

Niisiis on siin erinevalt omavahelise tüliga tegu teineteisele võõraste isikute vahel aset leidnud hädakaitstesituatsiooniga.

Hädakaitstes tegutseja poolt õigusvastase ründe tõrjumiseks kasutatavate vahendite seas domineerib Eesti kohtupraktikas antud tüüpsituatsioonis muu käepärase vahendi kasutamine (56 %). Järgnevad 28 %-ga pekmine ning 16 %-ga külmrelva kasutamine ründe tõrjumiseks. Sarnaselt Eestiga on ka Saksamaal käsitletava tüüpsituatsiooni puhul ründe ohvriks langenu poolt kaitsetegevuses kasutatavaks vahendiks muu käepärane vahend.

Sellist kasutatavate vahendite valikut võib põhjendada kohaga, kus antud situatsioon aset leiab. Kui omavahelise tüli puhul leiab sündmustik aset enamasti koduseinte vahel, kus võimalus valida rohkem kaitset pakkuv vahend on suurem, siis tänaval ootamatu kallaletungi ohvriks langemisel on loomulik, et valitakse ükskõik milline vähegi kaitset pakkuv vahend, kas siis näiteks telliskivi või aialipp.

Rääkides ründaja poolt kasutatavatest vahenditest, siis siin on 61 %-ga esikohal peksmine. Oluliselt vähem kasutatakse ründes külmrelva (24 %) ning tulirelva (11 %). Kõige vähem leiab aga kasutust muu käepärane vahend (4%). Saksamaal on ründes kasutatavaks vahendiks enim külmrelv, täpsemalt nuga.

Eeltoodust järeldub, et hädakaitse seisundis, mis saab alguse kallaletungist tänaval, tõrjutakse peksmises seisnevat rünnet enamasti muu käepärase vahendiga.

Kallaletungi puhul tänaval on kaitsetegevuse tagajärjeks Eestis enamasti, s.o 66 % ründaja surm. Võrdselt 17 % on hädakaitse tegutseja kaitsetegevuse tulemuseks ründajale tervisekahjustuse tekitamine või kehaline väärkohtlemine.

Ka Saksamaal on vastavas tüüpsituatsioonis enim esinevaks tagajärjeks ründaja surma põhjustamine (80 %).

Lähtudes eeltoodust on antud tüüpsituatsiooni puhul hädakaitse tegutsejat iseloomustavad faktorid järgnevad:

- meessoost isik, kes teostab õigust hädakaitsele teise meessoost isiku vastu;
- 18 – 26 aastane või 27 – 35 aastane;
- hädakaitse tegutseja on varasemalt rohkem kui ühe korra karistatud;
- põhiharidusega;
- Eesti Vabariigi kodakondsusega;
- hädakaitseolukorda sattunule on ründaja võõras;
- hädakaitse situatsiooni sattunu kaitseb end peksmises seisneva ründe eest muu käepärase vahendiga;
- kaitsetegevuse tagajärjeks on ründaja surm.

4.2.3. Sissetung kinnisasjale

Antud alajaotuses käsitletakse hädakaitse tüüpsituatsiooni, mille puhul õigusvastane rünne on suunatud teise isiku vara, kodu puutumatus ja tervise vastu. Selliseid tüüpsituatsioone tuli Eestis ette 16 % kõikidest juhtudest, Saksamaal aga nagu juba eelnevalt ka mainitud sai siis 25 %-l juhtudest.

Nagu varem käsitletud tüüpsituatsioonide puhul, siis on ka siin tegu meessoost isiku

õigusvastase ründega meessoost isiku vastu.

Magistritöö aluseks olevate statistiliste andmete kohaselt on antud tüüpsituatsiooni puhul enim, s.o 42 %, vanuserühma 27 – 35 aastat kuuluvaid isikuid. Teisena on 28 %-ga esindatud 36 – 44 aastaste rühma kuuluvad hädakaitstes tegutsejad. Vanuses 18 – 26 aastat ning 45 – 53 aastat on võrdselt 14 % isikuid.

Eelnevalt käsitletud tüüpsituatsioonidest erinevalt on antud situatsiooni puhul hädakaitstes tegutsejale omane varasema karistuse puudumine, selliseid juhte oli 68 %. 32 % oli õigusvastase ründe ohver varasemalt ühe korra karistatud. Rohkem kui ühe korra karistatud isikuid aga ei olnud üldse. Seega iseloomustab sissetungi puhul hädakaitstesituatsiooni sattunut varasema karistuse puudumine.

Haridustasemelt jagunevad antud tüüpsituatsioonis osalenud isikud järgnevalt: 54 % ehk kõige enam on keskharidusega isikuid, keskeriharidusega on 27 % isikuid ning põhiharidusega on 18 % isikuid.

Erinevalt eelnevalt käsitletud tüüpsituatsioonidega on antud juhul hädakaitstes tegutseja puhul enamasti tegu töötava isikuga, s.o. 81 %. Mittetöötavaid isikuid esineb 19 %-l juhtudest. Seega võib väita, et antud tüüpsituatsiooni puhul on õigusvastase ründe ohvriks langenu enamasti töötav isik.

Kodakondsuselt on käsitletava tüüpsituatsiooni puhul enamasti tegu Eesti Vabariigi kodanikuga (42 %). Kuid esineb ka Vene Föderatsiooni kodanikke ning kodakondsuseta isikuid, mõlemaid võrdselt 29 % kõikidest juhtudest. Seega ka selle tüüpsituatsiooni puhul on hädakaitstes tegutsenu puhul tegu Eesti Vabariigi kodanikuga.

Kui üldiselt iseloomustab sissetungi puhul isikute omavahelisi suhteid asjaolu, et nad on teineteisele võõrad, seda 78 %-l juhtudest, siis esineb siiski vähesel määral (22 %) ka juhte, kus isikud on teineteisega varasemalt tuttavad. Sellistel juhtudel on isikutevahelised suhted juba varasemalt konfliktised olnud ning üks tungib teise eluruumi probleemide klaarimise eesmärgil.

Analüüsides sama situatsiooni puhul isikutevahelisi suhteid Saksamaal on siingi kahe riigi

vaheline sarnasus taaskord olemas, sealgi on tegu enamasti võõraste isikutega.

Analüüsist nähtub, et selliseid situatsioone ei leia ei Eestis ega ka Saksamaal aset elukaaslaste ja perekonnaliikmete vahel, mis on arvestades situatsiooni iseloomu, sissetungi kellegi kinnisasjale, ka loogiline.

Eelnevast järeldub, et käsitletava tüüpsituatsiooni puhul on hädakaitse situatsioonis osalenud isikud enamasti võõrad.

Eelnevatest tüüpsituatsioonidest märgatavalt rohkem kasutatakse siin ründe tõrjumiseks tulirelva, seda koguni 39 %-l kõikidest antud situatsiooni juhtudest. Teiseks ründe tõrjumisel enim kasutatavaks vahendiks on külmrelv (31 %). Vähem kasutatakse ründe tõrjumiseks muud käepärast eset (19 %) või peksmist (11 %). Erinevalt Eestist domineeris aga Saksamaal antud tüüpsituatsiooni puhul ründe tõrjumisel kasutatava vahendina külmrelv.

Sissetungija on end varustanud enamasti külmrelvaga (54 %), vähemal määral esineb muu käepärase vahendi (24 %) või tulirelva (17 %) kasutamist. Juhte, kus sissetungija piirdus vaid peksmisega esines 5 %-l kõikidest juhtudest. Ka siin on Eesti ja Saksamaa kohtupraktika vahel erinevus, nii on Saksamaal külmrelva asemel enim kasutatavaks vahendiks hoopis muu käepärane vahend.

Nagu analüüs näitas on ründe tõrjumiseks kasutatavaks vahendiks tulirelv, millega võib selgitada ka kaitsetegevuse tagajärgede tõsidust, nii on 72 % juhtudest hädakaitse tegetseja tegevuse tulemuseks ründaja surm. Tervisekahjustuse tekitamisega on tegu 28 %-l juhtudest, kehalist väärkohtlemist antud tüüpsituatsiooni puhul ei esine aga üldse.

Iseloomustades sissetungi tagajärgi Saksamaal selgub, et sealgi on ülekaalus ründaja surma põhjustamine (84 %).

Kokkuvõtlikult võib välja tuua, et sissetungi puhul kinnisasjale on iseloomulikud alljärgnevad faktorid:

- meessoost isik, kes teostab õigust hädakaitsele teise meessoost isiku vastu;
- 27 – 35 aastane;
- hädakaitse tegetseja on eelnevalt karistamata;
- keskharidusega;
- töötab;
- Eesti Vabariigi kodakondsusega;

- hädakaitseolukorda sattunule on ründaja võõras;
- hädakaitseolukorra sattunu kaitseb end külmrelva ründe eest tulirelvaga;
- kaitsetegevuse tagajärjeks on ründaja surm.

4.2.4. Vastastikune kaklus

Analüüsidest Eesti viimase üheksateistkümnepäevase kohtupraktikat selgus, et lahendeid, mida võib liigitada tüüpsituatsiooni vastastikune kaklus alla on Eesti kohtupraktikas 6 % kõikidest juhtudest ning Saksamaal 8 % kõikidest juhtudest.

Käsitleva tüüpsituatsiooni erisus seisneb selles, et vastastikuse kakluse puhul saab hädakaitseolukorra tekkimisest rääkida alles seejärel kui üks kakluse osapool soovib kaklust lõpetada või on juba võitlusvõimetu ja püüab kaklusest väljuda.¹⁴² Seega on oluline toonitada, et vastastikuse kakluse puhul peetakse siinkohal silmas hädakaitseolukorra tekkimisele eelnenud olukorda.

Ka selle tüüpsituatsiooni puhul on nii hädakaitseolukorra tegutseja kui ka ründaja näol tegu meessoost isikutega.

Analüüsidest isikute vanuselist kuuluvust selgub, et vastastikuse kakluse puhul on hädakaitseolukorra sattunu enamasti 27 – 35 aastane ja seda 50 %-l juhtudest. Järgnevalt on enim 36 – 44 aastaseid isikuid (29 %) ning 18 – 26 aastaseid isikuid (17 %). Kõige vähem on vanuserühma 54 ja enam kuuluvaid isikuid (4 %).

Karistatavuse osas on antud tüüpsituatsiooni puhul 52 %-ga ülekaalus isikud, kes on varasemalt ühel korral karistatud, varasemalt rohkem kui üks kord karistatud isikud oli 31 % kõikidest juhtudest ning kõige vähem 17 % oli varasemalt karistamata isikuid.

Üldistavat järeldust haridustaseme kohta käsitleva olukorra puhul teha ei ole võimalik, kuna põhiharidusega ja keskkooliharidusega isikuid on mõlemal võrdselt 37 % ning

---

¹⁴² Nuuma, P. Karistusõiguse üldosa: õppevahend. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus, 2004 lk 52.

keskeriharidusega isikuid 26 %.

Tööhõivet antud tüüpsituatsiooni puhul iseloomustab töötavate sisikute ülekaal, nii oli töötavaid isikuid 58 % ning mittetöötavaid isikuid 42 %.

Kodakondsuselt oli ka selle tüüpsituatsiooni puhul enim tegu Eesti Vabariigi kodanikega ja seda 47 %-l. 26 % isikuid olid Vene Föderatsiooni kodakondsusega ning 21 % kodakondsuseta isikuid. Erinevalt eelnevalt käsitletud situatsioonidest esines siin ka muu kodakondsusega isikuid (5 %).

Käsitletava tüüpsituatsiooni puhul oli Eesti kohtupraktika alusel hädakaitsetsituatsioonis osalenute näol enamasti s.o 71 %-l tegu omavahel tuttavate isikutega. Ülejäänud 29 % juhtudest oli tegu võõraste isikutega. Võõraste isikute vahelised kaklused leidsid enamasti aset ööklubides või baarides ning olid seotud alkoholi tarvitamisega.

Siinkohal lähevad aga Eesti ja Saksamaa kohtupraktika lahku, sest Saksamaal oli anud tüüpsituatsiooni puhul enamasti tegu teineteisele võõraste isikutega. Tülid said alguse näiteks omavahelisest sõnavahetusest ning arenesid edasi kakluseks, mis päädis vajadusega kaitsta end õigusvastase ründe eest.

Õigusvastase ründe tõrjumiseks kasutati antud situatsioonis kõige enam s.o 57 %-l külmrelva. Vähemal määral muud käepärast vahendit (28 %) ning kõige vähem (15 %) peksmist. Tulirelva ei kasutatud aga üldse.

Ründaja poolne õigusvastane rünne seisnes peksmises käte või jalgadega. Sarnaselt Eestiga on antud tüüpsituatsiooni puhul ka Saksamaal ründe tõrjumisel enim kasutatavaks vahendiks külmrelv ning rünne ise seisnes samuti peksmises.

Vastastikusest kaklusest alguse saanud hädakaitseolukorrad lõppesid Eestis enamasti tervisekahjustuse tekitamisega (54 %), kui esines ka kehalist väärkohtlemist (28 %) ning ründaja surmaga (18 %) lõppenud juhtumeid.

Saksamaal oli antud tüüpsituatsioonis võrdselt 50 %-ga tagajärjeks, kas ründaja surm või tervisekahjustuse tekitamine.

Kokkuvõtlikult võib välja tuua, et vastastikusest kaklusest välja kasvanud

hädakaitseolukorras on iseloomulikud alljärgnevad faktorid:

- meessoost isik, kes teostab õigust hädakaitsele teise meessoost isiku vastu;
- 27 – 35 aastane;
- hädakaitseolukorras tegutseja on eelnevalt ühel korral karistatud;
- töötab;
- Eesti Vabariigi kodakondsusega;
- hädakaitseolukorras sattunule on ründaja varasemalt tuttav isik;
- hädakaitseolukorras sattunu kaitseb end peksmises seisneva ründe eest külmrelvaga;
- kaitsetegevuse tagajärjeks on ründajale tervisekahjustuse tekitamine.

4.2.5. Politseiametnik ametikohustusi täites

Järgnevalt on analüüsi all tüüpsituatsioon, mille puhul satub õigusvatase ründe ohvriks politseiametnik oma ametikohustusi täites. Analüüsi raames tuli seesuguseid situatsioone Eesti kohtupraktikas ette 3 % kõikidest juhtudest ning Saksamaa kohtupraktikas oli vastav protsent 4.

Seega on analüüsi aluseks olev andmestik väikesearvuline ning üldistavaid järeldusi teha ei võimalda.

Antud tüüpsituatsiooni eripäraks on asjaolu, et politseiametniku tegustemisel hädakaitseolukorras on teatavaid erinõudeid võrreldes tavakodanikuga.

Leidub erinevaid seisukohti selles osas, kas politseiametniku hädakaitseõigus peaks olema tema teenistuskohustuste tõttu piiratud või mitte. Ühe seisukoha järgi on politseiametniku hädakaitseõigus määratletud politseiõigusest tulenevate tingimustega ning karistusõiguslik regulatsioon (KarS § 28) ei tohi sellest kõrvale kalduda. Teise arvamuse kohaselt jääb politseiniku hädakaitseõigus karistusõiguslikuks ning avalikõiguslikel reservatsioonidel on üksnes subsidiaarne iseloom. Nii on ilmne, et politseitöötaja ei pea kinni pidama hädaabi piirangutest.

Oma ametikohustuste tõttu on tema jaoks teisiti siduv aga nt kaitsetegevuse vajalikkus.¹⁴³

---

¹⁴³ Sootak, J. Õigusvastatus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003, lk 41.

Nii on näiteks riigikohtu kriminaalkolleegium seisukohal, et tegutsemine relvastatud isikute vastu ning relvade võimaliku olemasolu ja ründe eeldamine ongi politsei operatiivtöö sisuks. Seega võib politseitöötaja tegutseda näilises hädakaitstes vaid erandlikel juhtudel ja siis kui eeldatava ründaja käitumine on tavapärasest ilmselt erinev.¹⁴⁴ Võib öelda, et riigikohus on oluliselt piiranud politseiametnike näilises hädakaitstes tegutsemise õigustatust.

Taaskord on tegu situatsiooniga, kus nii ründaja kui ka hädakaitstesituatsiooni sattunu on mõlemad meessoost isikud.

Hädakaitstesituatsiooni sattunud politseiametnike puhul ei olnud tegu mitte algajate vaid 27 – 35 või 36 – 44 aastaste isikute vanuserühma kuuluvate isikutega.

Omavaheliste suhete osas iseloomustab antud situatsiooni sattunud nii Eestis kui ka Saksamaal enamasti asjaolu, et tegu on teineteisele võõraste isikutega. Kuid siiski mitte alati, sest näiteks Eesti kohtupraktikas tuli ette ka olukord, kus politseiametnik sattus hädakaitseolukorda, kus ründajaks oli tema naaber.

Politseiametniku poolt õigusvastase ründe tõrjumiseks kasutatavate vahendite seas domineerib tulirelva kasutamine (2 juhtu). Järgneb muu käepärane vahendi, näiteks kumminuia, kasutamine (1 juht). Külmrelva kasutamist ega peksmist ei esine antud analüüsi aluseks olevate kohtulahendite põhjal üldse.

Ründaja poolt kasutatavatest vahenditest on esikohal muu käepärane vahend (2 juhtu). Kuid kasutamist leiab ka tulirelv (1 juht).

Eeltoodust nähtub, et politseiametnik tegutsedes hädakaitstesituatsioonis tõrjub muu käepärane vahendi rünnet enamasti tulirelvaga. Täpselt sama võib öelda ka Saksamaa kohtupraktika põhjal seal valitseva olukorra kohta.

Politseiametnike hädakaitsetegevuse tagajärjeks oli Eestis enamasti ründaja surm, ühel juhul ka tervisekahjustuse tekitamine.

Saksamaal oli samuti enam esinenud kaitsetegevuse tagajärjeks ründaja surma põhjustamine.

---

¹⁴⁴ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 30. jaanuarist 1996 nr 3-1-1-15-96 Ivar-Vahur Fuksi süüdistus KrK §-de 161¹ ja 100 järgi. – RT III 1996, 8, 108.

5. Peamised erinevused ning sarnasused Eesti ja Saksamaa kohtupraktikas

Eelnevas kohtupraktika käsitluses ilmnis Eesti ja Saksamaa kohtupraktikas ühtaegu nii sarnasusi kui ka erinevusi. Siiski võib öelda, et kokkulangevusi kahe riigi kohtupraktikas esines rohkem kui erinevusi.

Nii on näiteks mõlema riigi hädakaitset käsitleva kohtupraktika ühisjooneks asjaolu, et hädakaitstes tegutseja ja ka ründaja näol on üldjuhul tegu meessoost isikutega ning naissoo esindajaid, kas siis ründaja või rünnatavana, esineb vaid omavahelise tüli tüüpsituatsioonis.

Eesti ja Saksamaa sarnasus avaldub ka asjaolus, et mõlema riigi kohtupraktika analüüsil selgub, et ründe tõrjumiseks kasutatakse kõige enam just külmrelvi, seejuures on mõlemas riigis enim kasutatavaks külmrelvaks nuga.

Kokkulangevad on ka ründaja poolt kasutatavad vahendid, nii Eestis kui ka Saksamaal seisnes õigusvastane rünne valdaval osal juhtudest peksmises.

Ühe peamise erinevusena võib välja tuua asjaolu, et kui Eestis on hädakaitstesituatsiooni sattunute näol enamasti tegu teineteisele tuttavate isikutega siis Saksamaal on ründaja ja rünnatava näol üldjuhul tegu teineteisele võõraste isikutega.

Teine suurem erinevus käsitletud riikide kohtupraktikas on asjaolu, et Eestis on hädakaitseolukorras toime pandud süüteod leebemate tagajärgedega, see tähendab, et piirduakse pigem tervisekahjustuse tekitamise või väärkohtlemisega, Saksamaal seevastu on kaitsetegevuse tagajärjeks ülekaalukalt ründaja surm.

Magistritöö alguses püstitatud hüpoteesi kinnituseks võib eelnevates alapunktides käsitletu põhjal kokkuvõtvalt öelda, et Eesti ja Saksamaa kohtupraktika langeb siiski paljuski kokku.

6. Erinevate kohtuinstantside arvamuste varieerumine hädakaitse seisundi olemasolu tuvastamisel

Antud alapunktis on eesmärgiks välja selgitada kuivõrd üksmeelsed on erinevad kohtuastmed õigusvastasust välistava asjaolu esinemise tuvastamisel. On ju lähteandmed, mille pinnalt otsus langetatakse, kõigil kolmel kohtuastmel ühesugused.

Siinkohal rõhutaksin veel ka seda, et analüüsi sisuks on see, kas kohus leidis hädakaitse seisundi tuvastatud olevat või mitte ja ei ole arvestatud seda, kas hädakaitsetegevus loeti piire ületavaks või mitte. Selline lähtealus sai valitud selleks, et tuvastada just seda, kuivõrd erinevad on kohtuastmete seisukohad puht-teoreetiliste aspektide hindamisel. Piiride ületamine, kui erilist kaalumist nõudev otsus, on ilmselgelt erinevate otsuste langetamise üheks põhjuseks.

Analüüsi aluseks on siinkohal võetud ainult Riigikohtu lahendid, millede puhul on võimalik võrrelda kolme erineva astme seisukohti hädakaitse seisundi olemasolu või selle puudumise osas.

Esmalt sai vaatluse alla võetud lahendid, kus kõikide kohtuastmete seisukohad, hädakaitse seisundi olemasolu tuvastamisel ühtisid. Seejuures olid vaatluse all nii need lahendid, kus kõik kohtuastmed hädakaitse seisundi olemasolu jaatasid kui ka need, mis selle olemasolu eitavad. Kokku moodustasid sellised üksmeelsed lahendid 33 % kõikidest lahenditest. Lahendeid, kus kõik kohtuastmed hädakaitse seisundi olemasolu jaatasid oli sellest 93 % ning lahendeid, kus ükski kohtuaste hädakaitse seisundit tuvastatuks ei lugenud oli 7 %.

Lahendeid, kus kaks esimest astet leidsid hädakaitse seisundi, kas siis tuvastatud või tuvatsatmata olevat ning Riigikohus, selle seisukoha täielikult ümber hindas moodustasid 11 % kõikidest lahenditest.

Nendest omakorda pooled olid lahendid, millede puhul jõudis Riigikohus lõpuks järeldusele, et hädakaitse seisundit ei ole, kuigi kaks eelnevat kohtuinstantsi olid leidnud, et isik tegutses hädakaitse seisundis. Ülejäänud poole moodustasid lahendid, milles Riigikohus oli jõudnud järeldusele, et hädakaitse seisund siiski eksisteeris.

Sellistes üllatuslikes lahendites viidati näiteks süütuse presumptsioonile, et kuna vastupidist

pole tõestatud, siis tuleb lugeda, et isik siiski tegutses hädakaitse seisundis.

Analüüsist nähtub, et juhtumeid, kus esimese astme kohus luges hädakaitse seisundi tuvastatuks või mitte ning ülejäänud kohtuinstantsid säärase hinnanguga ei nõustunud oli kõikidest lahenditest 42 %. Nendest lahenditest omakorda 56 % moodustasid sellised lahendid, kus vaid esimene aste leidis, et tegutseti hädakaitse seisundis ning ülejäänud 44 % olid lahendid, millede puhul oli esimese astme kohus ainsana seisukohal, et hädakaitse seisund puudub.

Selliseid juhtumeid, kus esimese ja kolmanda astme kohus olid hädakaitse seisundi olemasolu osas ühel nõul oli kõikidest juhtumitest 12 %. Kusjuures kõikide nende juhtude puhul olid mõlemad kohtuastmed seisukohal, et hädakaitse seisund esineb.

Eelnevalt käsitlemata 2 % lahendite seas on need, millede puhul Riigikohus oma seisukohta analüüsitava küsimuses ei avaldanud ning saatis asja tagasi uueks arutamiseks.

Eeltoodud analüüsi põhjal võib kohtuastmete seisukohtade varieerumise ilmestamiseks tuua järgneva tabeli (Tabel 2. Kohtuastmete seisukohtade varieerumine).

Kohtuaste	Kohtute seisukohad							
	+	-	+	-	+	-	+	-
Maakohus	+	-	+	-	+	-	+	-
Ringkonnakohus	-	+	+	-	-	+	+	-
Riigikohus	-	+	+	-	+	-	-	+
Lahendite % kogu arvust	42 %		33 %		12 %		11 %	

(+) – Kohus leiab hädakaitse seisundi olemasolu tuvastatud olevat

(-) – Kohus leiab, et hädakaitse seisundi olemasolu ei ole tuvastatud

Tabel 2. Kohtuastmete seisukohtade varieerumine

Analüüs näitab, et kõige sagedamini tuli ette juhtumeid, mille puhul erines esimese kohtuastme seisukoht apellatsiooni ning kassatsioonikohtu omast.

Tuginedes eelnevale võib öelda, et Eesti kohtupraktika on hädakaitseisundi tuvastamise osas küllaltki varieeruv. Kohtute seisukohad tõendite hindamisel hädakaitseisundi asetleidmise või selle puudumise kohta lahknevad oluliselt. Seesugune järelalus hädakaitseisundi tuvastamise kohta, kõigutab aga kodanike usku ja julgust aktiivselt ründaja vastu välja astuda.

Riigikohtu seisukohtade kohta võib aga öelda, et kassatsioonikohus on stabiilselt ründe ohvri õiguste kaitsel, mitte ründe põhjustaja poolel.

KOKKUVÕTE

Käesolevas töös sai hädakaitse instituudile lähenetud nii teoreetilisest vaatenurgast kui ka praktilist kasutust uurides. Selgus, et hädakaitse instituut on Eesti territooriumil erinevate riigivõimude ajal olnud tunnustatud juba aastasadu, kuid olenemata sellest on tegu tänini problemaatilise regulatsiooniga.

Käesoleva töö üheks eesmärgiks oli anda ülevaade hädakaitse seisundi põhilistest õigusteoreetilistest aspektidest, võrreldes samaaegselt Eesti ja Saksamaa õiguskirjanduses ja kohtuahendites väljendatud seisukohti.

Töö teoreetilises osas Eesti karistusõigust Saksa omaga kõrvutades selgus, et üheks peamiseks erinevuseks Eesti ja Saksamaa hädakaitse regulatsioonis on asjaolu, et Eestis, erinevalt Saksa käsitlusega, ei ole hädakaitset puudutavas regulatsioonis toodud hädakaitset välja kui võimalikku süüd välistavt asjaolu. Nimelt on Saksamaa kriminaalseadustikus eraldi paragrahvina süüd välistava asjaoluna sätestatud hädakaitse piiride ületamine, seoses hädakaitstes tegutsevat isikut valdava segaduse, hirmu või ehmatusega. Siiski uurides kohtupraktikat selgus, et antud paragrahv just kuigi sageli kasutust ei leia.

Veel üheks kritiseerimisväärseks kohaks Eesti karistusõiguses, mis samuti seondub hädakaitsepiiride ületamisega, on kirjutaja arvates asjaolu, et Karistusseadustikus on kaotatud võrreldes varasema Kriminaalkoodeksiga tapmise eriregulatsioon hädakaitsepiiride ületamisel. Taunimisväärne on see põhjusel, et selline õigusvastasust välistava asjaolu esinemisel isiku teo KarS § 113 alusel tapmisena kvalifitseerimine võib luua kõrvaltvaatajas isikust mulje kui jõhkra kurjategijast, samas kui KrK kehtivuse ajal oli kohe §-st endast välja loetav, et tegu on toime pandud siiski hädakaitse seisundis tegutsedes.

Töö empiirilise osa eesmärgiks oli analüüsida hädakaitstes tegutseja isikulisi faktoreid, hädakaitse situatsiooni iseloomustavaid faktoreid ning jõuda välja hädakaitse tüüpsituatsioonide kirjeldusteni.

Hädakaitse situatsiooni sattunute isikuliste faktorite käsitlemisel on esmalt uuritud hädakaitstes tegutseja ja ründaja soo faktorit ning analüüsi põhjal on leitud, et enim ja seda nii Eesti kui ka

Saksamaa kohtupraktikas esineb olukordi, kus nii hädakaitsestisituatsiooni sattunu kui ka ründaja on mõlemad meessoost isikud.

Uurides hädakaitsestisituatsiooni sattunute vanuselist faktorit on analüüsi tulemusel jõutud järeldusele, et hädakaitsestis tegutseja on enamasti 27 – 35 aastane meessoost isik.

Lisaks eeltoodud isikulistele faktoritele on uuritud ka isikute varasemat karistatavust, haridustaset, tööhõivet ning kodakondsust. Analüüsis selgub, et hädakaitsestisituatsiooni sattunut iseloomustab varasem karistatavus. Samuti on isikutele omane madal haridustase, tegu on enamasti põhiharidusega isikutega. Lisaks on hädakaitsestis tegutsejale iseloomulik mittetöötamine ning kodakondsuselt on enamasti tegu Eesti Vabariigi kodanikega.

Analüüsides hädakaitsestisituatsiooni iseloomustavaid faktoreid on kohtulahendite põhjal jõutud järeldusele, et Eestis on hädakaitsestisituatsioonis osalenud isikud teineteiselt varasemalt tuttavad. Saksamaal seevastu on hädakaitse näol enamasti tegu situatsiooniga, mis leiab aset teineteisele võõraste isikute vahel.

Käsitledes ründaja ja hädakaitsestis tegutseja poolt kasutatavat vahendit, vastavalt kas siis ründes kasutatavat vahendit või ründe tõrjumiseks kasutatavat vahendit on leitud, et nii Eestis kui ka Saksamaal seisneb hädakaitseolukorra esile kutsunud õigusvastane rünne enim peksmises ning ründe tõrjumiseks kasutatakse mõlemas riigis enim külmrelvi.

Uurides hädakaitsetegevuse tagajärgi selgus, et Eestis on hädakaitseolukorras toime pandud süüteoed leebemate tagajärgedega, st piirduakse pigem tervisekahjustuse tekitamise või väärkohtlemisega, Saksamaal seevastu on kaitsetegevuse tagajärjeks ülekaalukalt ründaja surm.

Magistritöö raames on tüüpsituatsioonidena uuritud järgnevaid olukordi: omavaheline tüli, kallaletung tänaval, sissetung kinnisasjale, vastastikune kaklus ning politseiametnik ametikohustusi täites.

Analüüsist järeldub, et enim esineb nii Eestis kui ka Saksamaal olukordi, kus hädakaitsestisituatsioon tekib omavahelise tüli käigus. See on ka ainuke situatsioon, kus nii Eestis kui ka Saksamaal võib täheldada naissoost isikute osalust, kuid siiski nagu ka kõikides ülejäänud tüüpsituatsioonides on ülekaalus siiski meessoost isikute ülekaal. Antud situatsioonile on iseloomulikud järgmised faktorid: tegu meessoost isikuga, kes teostab hädakaitset teise meessoost isiku vastu, hädakaitsestis tegutseja on varasemalt rohkem kui ühe

korra karistatud, põhiharidusega, mittetöötav, Eesti Vabariigi kodanik. Isikute omavahelisi suhteid iseloomustab varasem tutvus ning peksmises seisnevat rünnet tõrjutakse enamasti külmrelvaga. Kaitsetegevuse tagajärjeks on enamikel juhtudel tervisekahjustuse tekitamine.

Eestis on esinemissageduselt järgmiseks tüüpsituatsiooniks kallaletung tänaval ning Saksamaal sissetung kinnisasjale. Kallaletungi tänaval iseloomustavad järgmised faktorid: hädakaitstes tegutseja on meessoost isik, kes teostab hädakaitset teise meessoost isiku vastu, hädakaitstes tegutseja on varasemalt rohkem kui ühe korra karistatud, põhiharidusega, Eesti Vabariigi kodanik, situatsiooni osapooled on teineteisele võõrad, peksmises seisneva ründe eest kaitseb hädakaitstesituatsiooni sattunu end muu käepärase vahendiga ning kaitsetegevuse tagajärjeks on ründaja surm.

Analüüsi tulemusena on leitud, et sissetungi kinnisasjale iseloomustavad järgmised faktorid: meessoost isik, kes teostab õigust hädakaitsele teise meessoost isiku vastu, hädakaitstes tegutseja on eelnevalt karistamata, keskaridusega, töötab, omab Eesti Vabariigi kodakondsust, hädakaitseolukorda sattunule on ründaja võõras, hädakaitstesituatsiooni sattunu kaitseb end külmrelva ründe eest tulirelvaga ja kaitsetegevuse tulemuseks on ründaja surm.

Käsitledes hädakaitstesituatsioone, mis said alguse vastastikusest kaklusest võib üldistusena tuua järgnevate faktorite esinemise: meessoost isik, kes teostab õigust hädakaitsele teise meessoost isiku vastu, hädakaitstes tegutseja on eelnevalt ühel korral karistatud, töötab, Eesti Vabariigi kodakondsusega, hädakaitseolukorda sattunule on ründaja varasemalt tuttav isik, hädakaitstesituatsiooni sattunu kaitseb end peksmises seisneva ründe eest külmrelvaga ning kaitsetegevuse tulemuseks on tervisekahjustuse tekitamine.

Tüüpsituatsioone, kus politseiametnik ametikohustusi täites satub olkuorda, kus peab kasutama õigust hädakaitsele iseloomustavad järgnevad faktorid: politseiametnik on enamasti meessoost isik, kes teostab õigust hädakaitsele teise meessoost isiku vastu, hädakaitseolukorda sattunule on ründaja võõras, hädakaitstesituatsiooni sattunud politseiametnik kaitseb end muu käepärase vahendi ründe eest enamasti tulirelvaga ja kaitsetegevuse tagajärjeks on ründaja surm.

Analüüsidest kohtuinstantside seisukohtade varieerumist järeldus, et otsuseid, kus kõik

kohtuastmed leidsid üksmeelselt hädakaitse seisundi tuvastatud olevat või mitte oli kõikidest lahenditest 33%, seega lahendid, mille puhul võis täheldada kohtuastmete seisukohtade varieerumist oli oluliselt rohkem ehk 67 %, millest võib järeldada, et ädakaitse seisundi tuvastamine on problemaatiline ja mitmeti tõlgendatav küsimus ning erinevate astmete kohtud tõlgendavad seda küsimust sageli erinevalt.

Kokkuvõtteks võib töö autor konstateerida, et töö alguses püstitatud hüpotees leidis kinnitust, mis tähendab, et Eestis ja Saksamaal on hädakaitse teoreetilised seisukohad ning ka riikide kohtupraktika kokkulangevad.

RESÜMEE

Self-defense in Estonian and German case law

Die vorliegende Magisterarbeit betrifft das Institut der Notwehr aufgrund der Rechtsprechung vom Estland und Deutschland.

die Arbeit besteht aus zwei Absätzen, wovon im ersten Absatz die Begriffsbestimmungen der Notwehr insbesondere aufgrund der Standpunkte von der estnischen Rechtsprechung dargestellt werden, jedoch aber auch einige relevante Beispiele von der deutschen Rechtsprechung gebracht sind. der zweite Absatz der Magisterarbeit betrifft die Ergebnisse von einer empirischen Untersuchung aufgrund der Rechtsprechung. als Quellstoff für den teil, der gerichtliche Entscheidungen betrifft, sind die themenrelevante Entscheidungen des estnischen Staatsgerichtshofes und des deutschen Bundesgerichtshofes.

Im empirischen Teil der Magisterarbeit wurde als Datensammlungsverfahren die Analyse der gerichtlichen Entscheidungen verwendet – indem man dadurch die notwendigen Ausgangsdaten für die weitere Datenverarbeitung gefunden hat. Im Laufe der Datenverarbeitung wurden die Ausgangsdaten verarbeitet, damit die Wahrnehmung der Ergebnisse weiterhin erleichtert wird. Bei der Darstellung der Ergebnisse wurde mit dem Ziel der Schematisierung die Hilfe vom Text, der Tabelle und der Diagramme verwendet.

Das Ziel der Magisterarbeit ist, sowie die persönlichen Faktoren der Personen, die in eine Notwehrsituation geraten sind, als auch die Merkmale einer Notwehrsituation zu ermitteln und zu analysieren. Durch die vorstehenden Faktoren versucht man seinerseits die typische Notwehrsituationen zu beschreiben. Ferner versucht man aufgrund der Analyse der Gerichtsurteile die Antwort auf die Frage zu finden, ob die Feststellung einer Notwehrlage eine problematische und mehrfach zu verstehende Frage ist und ob die verschiedenen Gerichtsinstanzen diese Frage öfter unterschiedlich wahrnehmen.

Bei der Bearbeitung der persönlichen Faktoren von Personen, die in eine Notwehrsituation geraten sind, wurde zunächst die Tatsache des Geschlechtes vom Angreifer und dem Angegriffenen untersucht. Aufgrund einer Analyse wurde gefunden, daß meistens (sowie in Deutschland als auch in Estland) die Situationen vorkommen, wo sowie der Angegriffener (in der Notwehrlage) als auch der Angreifer beide vom männlichen Geschlecht sind.

Mit der Ermittlung des Altersfaktors bei den Personen, die in eine Notwehrlage geraten sind,

wurde zum Ergebnis gekommen, daß der Angegriffener meistens eine männliche Person im Alter von 27 – 35 Jahren ist.

Außerdem wurden die frühere Strafbarkeit, der Bildungsstand, die Erwerbstätigkeit und die Staatsbürgerschaft der Personen untersucht. Bei der Analyse stellt sich heraus, daß eine Person, die in eine Notwehrlage geraten ist, durch eine frühere Strafbarkeit ausgezeichnet ist. Ebenfalls haben diese Personen einen niedrigen Bildungsstand, meistens handelt es sich um die Personen mit dem Hauptschulabschluß. Ferner sind die Angegriffenen in der Notwehrlage nicht erwerbstätig und von der Staatsbürgerschaft her handelt es sich meistens um die Bürger der Republik Estland.

Bei der Analyse der Faktoren, die eine Notwehrsituation beschreiben, hat man aufgrund der Gerichtsurteile gefunden, daß in Estland die Beteiligten in einer Notwehrsituation sich von früher kennen. In Deutschland dagegen geht es meistens um eine Situation, die zwischen den fremden Personen stattfindet.

Bei dem vom Angegriffenen und vom Angreifer verwendeten Mittel, entsprechend dann entweder zum Abwenden eines Angriffes oder zum Angreifen verwendeten Mittel, hat man gefunden, daß sowohl in Estland als auch in Deutschland der rechtswidrige Angriff, der eine Notwehrsituation hervorgerufen hat, meistens in Prügelattacken besteht und zum Abwenden eines Angriffs in beiden Ländern meistens die blanken Waffen verwendet werden.

Im Rahmen der Magisterarbeit wurden folgende typische Situationen untersucht: privater Streit, Angriff auf der Straße, Einbruch in einem Grundstück, gegenseitige Schlägerei und ein Polizeibeamter bei der Erfüllung seiner Amtspflichten.

Von der Analyse ergibt sich, daß meistens sowie in Deutschland als auch in Estland die Situationen auftreten, wo die Notwehrlage im Laufe eines privaten Streites entsteht. Diese ist aber auch die einzige Situation, wo sowie in Estland als auch in Deutschland die Beteiligung der weiblichen Personen zu merken ist, jedoch wohl sowie in allen restlichen typischen Situationen sind die männlichen Personen in Mehrzahl. Diese Situation wird durch folgende Merkmale bezeichnet: Es handelt sich um einem männlichen Person, die Notwehr gegenüber einen anderen männlichen Person ausübt, der Angegriffener wurde früher mehr als einmal bestraft, hat einen Hauptschulabschluß, nicht erwerbstätig, Bürger der Republik Estland. Die Beziehungen zwischen den Personen werden durch frühere Bekanntschaft ausgezeichnet und die Angriffe in Form von Prügelattacken werden meistens mittels der blanken Waffe abgewehrt.

In Estland ist der Angriff auf der Straße die nächsttypische Situation von der Häufigkeit des

Vorkommens und in Deutschland der Einbruch in einem Grundstück. Der Angriff auf der Straße wird durch folgende Merkmale bezeichnet: der Angegriffene ist ein Mann, der eine Notwehr gegenüber einem anderen Mann ausübt, der Angegriffene ist früher mehr als einmal bestraft, hat einen Hauptschulabschluß, ist der Bürger der Republik Estland, die Parteien bei der Situation sind gegenseitig unbekannt und vor einem Angriff in Form von einer Prügelattacke währt der Angegriffene sich mittels einer anderen handlichen Mittel ab.

Als Folge der Analyse wurde gefunden, daß der Einbruch in einem Grundstück durch folgende Faktoren bezeichnet wird: eine männliche Person, der ein Recht auf die Notwehr gegenüber einem anderen männlichen Person ausübt, der Angegriffene ist früher unbestraft, hat einen Abitur, ist erwerbstätig, ist der Bürger der Republik Estland, der Angreifer ist dem Angegriffenen unbekannt und der Angegriffene wehrt sich mittels einer Schußwaffe gegen dem Angriff mit der blanken Waffe.

Bei der Bearbeitung der Notwehrsituationen, die von einer privaten Streit begonnen haben, kann allgemein das Auftreten folgender Faktoren angegeben werden: eine männliche Person, der einen Recht auf die Notwehr gegenüber einem anderen männlichen Person ausübt, der Angegriffene ist früher einmal bestraft, ist erwerbstätig, ist der Bürger der Republik Estland, der Angreifer ist dem Angegriffenen von früher bekannt und der Angegriffene wehrt sich mittels einer blanken Waffe gegen dem Angriff in Form von einer Prügelattacke.

Die typischen Situationen, wo der Polizeibeamte bei der Erfüllung seiner Amtspflichten in die Lage gerät, wo das Recht auf eine Notwehr in Anspruch genommen werden soll, werden durch folgende Merkmale ausgezeichnet: der Polizeibeamte ist meistens eine männliche Person, der einen Recht auf die Notwehr gegenüber einem anderen männlichen Person ausübt, ist der Bürger der Republik Estland, der Angreifer ist dem Angegriffenen unbekannt und der Angegriffene wehrt sich mittels einer Schußwaffe gegen dem Angriff mit der sonstigen handlichen Mittel.

Bei der Analyse der Vielfältigkeit von den Standpunkten der Gerichtsinstanzen hat es sich ergeben, daß die Entscheidungen, wo alle Gerichtsinstanzen einstimmig gefunden haben, daß eine Notwehrlage festgestellt wurde oder nicht, gab es 33%. Also die Entscheidungen, wobei die Meinungsverschiedenheit der Gerichtsinstanzen festgestellt werden konnte, gab es wesentlich mehr – 67%. Daraus kann man folgen, daß die Feststellung einer Notwehrlage eine problematische und verschiedentlich auszulegende Frage ist und diese Frage von den verschiedenen Gerichtsinstanzen öfter unterschiedlich ausgelegt wird.

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. Burkhead, M. D. *The Search for the Causes of Crime*. Jefferson: North Carolina, and London. 2006.
2. Ernits, M., Pikamäe, P., Samson, E., Sootak, J. *Karistusseadustiku üldosa eelnõu: eelnõu lähtealused ja põhjendus*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda, 1999.
3. Gropp, W. *Subjektiivne teokoosseis, süü ja vastutuse subjektiivsed alused*. – *Juridica*, 2004 nr 3.
4. Jescheck, H-H., Weigend, T. *Lehrbuch des Strafrechts: allgemeiner Teil*. 5., vollst. neubearb. u. erw. Aufl. Berlin: Duncker & Humblot, 1996.
5. Krey, V. *Deutsches Strafrecht: allgemeiner Teil: Lehrbuch in Deutsch und Englisch*. Stuttgart: Kohlhammer, 2003.
6. Kühl, K. *Karistusõigus*. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2002.
7. Laine, M. *Sissejuhatus kriminoloogiasse ja hälbiva käitumise sotsioloogiasse*. Tallinn, 1997.
8. Miethe T.D., Regoeczi W.C. *Rethinking Homicide. Exploring the Structure and Process Underlying Deadly Situations*. Cambridge: University Press. 2004.
9. Nuuma, P. *Karistusõiguse üldosa: õppevahend*. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus, 2004.
10. Pikamäe, P., Sootak, J. *Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne*. 3., täiend. ja ümbert.

vlj. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2009.

11. Raska, E. Kriminoloogia. Sissejuhatus ainesse. Tallinn: Juura, 2002.
12. Rebane, I. Eesti NSV kriminaalkodeks: kommenteeritud väljaanne. 5., parand. ja täiend. tr. Tallinn: Eesti Raamat, 1980.
13. Roxin, Claus. Strafrecht. Bd. 1, Grundlagen, der Aufbau, der Verbrechenslehre: Allgemeiner Teil. München: Beck, 1997.
14. Schönke, A. Strafgesetzbuch: Kommentar. 25., neubearb. Aufl. München : Beck, 1997.
15. Sootak, J. Õigusvastatus. Süü. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2003.
16. Sootak, J. Süüteomõiste ja deliktistruktuur. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS, 2004.

Kasutatud normatiivmaterjal

17. Kriminaalkodeks, 07. mai 1992, jõustunud 01.06.1992 – RT I 1993, 7, 103; 1999, 29, 398.
18. Karistusseadustik. 06. juuni 2001. - Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/104042012003> , 12. märts 2012.
19. Saksamaa kriminaalseadustik (StGB) 13. november 1998. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf> , 04. märts 2012.

Kasutatud Interneti allikad

20. Justiitsministeerium. Kinnipeetavate sotsiaalmajanduslik taust ja vajaduste uuring. 2002. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=20745/Kinnipeetavate+sotsiaalma>

- [janduslik+taust+ja+vajaduste+uuring.pdf](#), 20. aprill 2012.
21. Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis. 2010. - Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=54601/KuritegevusEestis2010_w eb.pdf , 20. aprill 2012.
  22. Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2011. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=56203/Kuritegevus+Eestis+2011 +slaidid.pdf> alkoholitarvitamise kohta, 20. aprill 2012.
  23. Justiitsministeerium. Kuriteoohvrite uuring. 2009. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/OVU> , 20. aprill 2012.
  24. Justiitsministeerium. Perevägivalla levikut soodustavad riskid ja perevägivalla ulatus praktikute hinnangutes. 2011. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=55587/Perev %E4givalla+riskid+ja+ulatus+praktikute+hinnangutes.pdf> , 1. mai 2012.
  25. Justiitsministeerium. Retsidiivsus Eestis. 2010. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=49702/Retsidiivsus+Eestis.pdf> , 20. aprill 2012.
  26. Samson, E. Kriminaalõiguse üldosa. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride järelkoolituse karistusõiguse õppegrupile. 2000. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=10710/krimoiguse+yldosa.pdf> , 20. aprill 2012.
  27. Riigikohus. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.nc.ee/?id=17> , 5. aprill 2012.
  28. Vabariigi Valitsus. Määratlemata kodakondsusega isikute arv. 2012. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://valitsus.ee/et/valitsus/tegevusprogramm/loimumine/maaratlemata-kodakondsusega-isikute-arv> , 01. mai 2012.

29. Vabariigi Valitsuse algatatud Karistusseadustiku eelnõu 119 SE I. – Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://web.riigikogu.ee/ems/sarosbin/mgetdocitemid=991610003&login=proov&password=&system=ems&server=ragne1> , 30. märts 2009.

Viidatud kohtupraktika

30. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 10. jaanuarist 1995 nr III-1/1-3/95 Ain Parve süüdistus KrK § 100 järgi Riigiprokuröri asetäitja kassatsioonprotesti alusel. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/III-1/1-3/95>

31. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 8. märtsist 1995 nr III-1/1-10/95 Viktor Sobolevi süüdistus KrK §-de 100 ja 186 järgi. – RT III 1995, 4, 42.

32. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 30. jaanuarist 1996 nr 3-1-1-15-96 Ivar-Vahur Fuksi süüdistus KrK §-de 1611 ja 100 järgi. – RT III 1996, 8, 108.

33. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 21. maist 1996 nr 3-1-1-60-96 Peeter Lepmetsa süüdistus KrK § 104 ja Margus Randmäe süüdistus KrK § 144 ja § 139 lg 2 p 3 järgi. – RT III 1996, 20, 270.

34. Saksamaa Ülemkohtu (BGH) 22. novembri 2000 lahend 3 StR 331/00 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=3e2865cb58ed41228ab9197afc4bd68a&nr=18356&pos=0&anz=1> , 10. november 2011.

35. Saksamaa Ülemkohtu (BGH) 24. juuli 2001 lahend nr 4 StR 256/01 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=5056380cde35b3bfd80181acbf6ee685&nr=20708&pos=0&anz=1> , 10. november 2011.

36. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 21. jaanuarist 2002 nr 3-1-1-124-01 Tartu Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 10.10.2001. a kohtuotsus Väino Teearu süüditunnistamises KrK § 100 järgi. – RT III 2002, 5, 45.
37. Saksamaa Ülemkohtu (BGH) 25. märtsi 2003 lahend nr 1 StR 483/02 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=01b3c60adda58d410df1192b66dc0177&nr=26147&pos=1&anz=2>, 10 november 2011.
38. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 9. oktoobrist 2003 nr 3-1-1-106-03 Taniel Kolpakov'i süüdistusasi KrK § 107 lg 1 järgi. – RT III 2003, 30, 312.
39. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 25. märtsist 2004 nr 3-1-1-17-04 Kriminaalasi Valeri Krutkovi süüdistuses KarS § 28 lg 2 ja § 118 p 1 ning KrK § 139 lg 2 p-de 2 ja 3 järgi. – RT III 2004, 9,108.
40. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 25. maist 2004 nr 3-1-1-38-04 Kriminaalasi Svetlana Truskova süüdistuses KarS § 113 järgi. – RT III 2004, 16, 193.
41. Saksamaa Ülemkohtu (BGH) 26. augusti 2004 lahend 4 StR 236/04 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=ba831cc88c55e058194bdef9d714ae55&nr=30362&pos=0&anz=1>, 10. november 2011.
42. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 4. veebruarist 2005 nr 3-1-1-111-04 Kriminaalasi A. T. süüdistuses KarS § 121 järgi. – RT III 2005, 6, 53.
43. Saksamaa Ülemkohtu (BGH) 9. augusti 2005 lahend nr 1 StR 99/05 - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=cd689c9ee53076f0134e573a3f28893b&nr=33782&pos=0&anz=6>, 10. november 2011.
44. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 30. oktoobrist 2006 nr 3-1-1-95-06 Vladimir

Tumanovi süüdistusasi KarS § 361 lg 1 järgi. – RT III 2006, 40, 339.

45. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 21. veebruarist 2011 nr 3-1-1-108-10 Kriminaalasi Andrei Mišini süüdistuses KarS 118 p-de 1 ja 2 ning § 121 järgi. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikohus.ee/?id=11&tekst=RK/3-1-1-108-10> 5. märts 2012.
46. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus 4. maist 2011 nr 3-1-1-26-11 Kriminaalasi Deniss Monogarovi süüdistuses KarS § 113, § 114 p 3 ja § 25 lg 2 ning KarS § 121 järgi. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikohus.ee/?id=11&tekst=RK/3-1-1-26-11> 5. märts 2012.

LISAD

LISA 1 Eesti kohtupraktika lahendid

Riigikohtu lahendid

	1-07-2325
	1-06-12823
III-1/3-36/94	1-07-14784
III-1/1-48/94	1-06-15449
III-1/1-3/95	1-08-7082
III-1/1-10/95	1-08-5484
3-1-1-15-96	1-08-4425
3-1-1-47-96	1-08-9347
3-1-1-60-96	1-08-9034
3-1-1-55-96	1-07-844
3-1-1-121-96	1-08-13294
3-1-1-117-96	1-08-1794
3-1-1-57-97	1-08-8125
3-1-1-68-97	1-08-5008
3-1-1-111-97	1-08-12691
3-1-1-110-98	1-09-603
3-1-1-76-99	1-09-14947
3-1-1-104-99	1-09-14910
3-1-1-12-01	1-09-12543
3-1-1-124-01	1-09-11800
3-1-1-106-03	1-10-3559
3-1-1-17-04	
3-1-1-38-04	
3-1-1-111-04	
3-1-1-33-05	
3-1-1-34-08	
3-1-1-91-09	
3-1-1-29-10	
3-1-1-49-10	
3-1-1-60-10	
3-1-1-108-10	

Tallinna Ringkonnakohus

1-05-1653
1-05-499
1-06-877
1-06-8610
1-06-13181
1-07-1052
1-07-2988
1-07-6905
1-06-16639

Tartu Ringkonnakohus

1-05-675
1-06-2947
1-05-142
1-07-1686
1-05-1202
1-06-10914
1-08-217
1-08-14623
1-07-14568
1-08-351
1-09-1959
1-09-14627
1-08-10454
1-09-9600

Viru Ringkonnakohus

1-05-449

LISA 2 *Bundesgerichtshof'i* lahendid

4 StR 558/99	5 StR 547/04
3 StR 67/00	1 StR 99/05
3 StR 331/00	2 StR 109/06
1 StR 487/00	5 StR 404/06
5 StR 579/00	1 StR 429/06
3 StR 45/01	4 StR 606/06
4 StR 256/01	1 StR 73/07
4 StR 227/01	5 StR 392/07
3 StR 320/01	5 StR 192/07
1 StR 435/01	4 StR 454/07
3 StR 490/01	5 StR 384/08
4 StR 585/01	2 StR 163/09
3 StR 503/01	2 StR 105/09
3 StR 53/02	5 StR 141/09
4 StR 267/02	1 StR 297/09
2 StR 529/02	3 StR 350/09
1 StR 403/02	5 StR 407/09
4 StR 484/02	2 StR 363/09
3 StR 458/02	2 StR 454/09
1 StR 483/02	2 StR 118/10
1 StR 187/03	2 StR 483/10
1 StR 327/03	2 StR 454/09
2 StR 316/03	5 StR 75/11
1 StR 308/03	5 StR 202/11
5 StR 128/04	1 StR 192/11
2 StR 82/04	2 StR 375/11
4 StR 193/04	5 StR 328/11
4 StR 236/04	2 StR 380/11
3 StR 226/04	